

TAMPEREEN YLIOPISTO

Antti Sarasmo

Berliinin kriisin 1961 journalistinen anatomia Neue Zürcher
Zeitungin uutisoinnin kautta

Historian pro gradu tutkielma
Tampere 2008

Tampereen yliopisto
Historiatieteen laitos
SARASMO ANTTI: Berliinin kriisin 1961 journalistinen anatomia Neue
Zürcher Zeitungin uutisoinnin kautta
Pro gradu -tutkielma
112 s.
Historia
Huhtikuu 2008
- - - - -

Tutkielma käsittelee sveitsiläisen sanomalehti Neue Zürcher
Zeitungin uutisointia Berliinin kriisistä 1.4.-13.8.1961.

Tutkimuskohteena ovat ne lehdessä julkaistut uutiset Berliinin
kriisistä jotka oli lähetetty kriisin osapuolina olleiden maiden
pääkaupungeista ja Länsi-Berliinistä. Näitä uutisia on analysoitu
niiden julkaisemisajankohdan ja sisällön perusteella.

Lehden uutisointia on analysoitu tilastollisesti tutkimalla
päivittäin julkaistujen uutismäärien vaihtelua. Uutismäärien
analysointi antaa yhden työkalun tutkia Berliinin kriisin
ratkaisemiseen osallistuneiden maiden poliittista aktiivisuutta
kriisin eri ajanjaksoina. Tähän ulkoiseen tarkasteluun on
yhdistetty kriisin osapuolina olleiden maiden pääkaupungeista
lähetettyjen uutisten sisällöllinen analyysi. Yhdistämällä nämä
kaksi lähestymistapaa on pystytty osin selvittämään miten kunkin
maan kanta Berliinin kriisiin kehittyi tai muuttui kriisin
kuluessa.

Neue Zürcher Zeitungin uutisoinnin perusteella Berliinin kriisi
jakaantui kahdeksi eri kriisiksi. Oli olemassa kansainvälinen
supervaltojen Berliinin kriisi joka oli osa kylmää sotaa. Lehden
materiaalin analyysi kuitenkin osoitti, että sen varjoon jäi Itä-
Saksan oma "Länsi-Berliinin kriisi", pakolaisvirrat länteen ja
talouspula. Nämä kriisit eivät kohdanneet sillä pääkaupungeista
uutisoitiin pääsääntöisesti vain kannanottoja varsinaiseen
Berliinin kriisiin ja poliittisten päättäjien uutisoiduista
lausunnoista puutuivat kaikki viittaukset Itä-Saksaan vaikeuksiin.

Erityisesti Neue Zürcher Zeitungin Länsi-Berliinissä tuotettu
uutismateriaali osoittaa selvästi miten vakavien ongelmien
keskellä Itä-Saksa oli ennen Berliinin muurin rakentamista. Tämä
onkin sanomalehden vahvuus historiallisena lähteenä, sen
aikalaiskuva on tarkempi kuin monen muun aikalaistodistajan.

1. Johdanto.....	4
1.1. Tutkimuksen tausta.....	4
1.2. Tutkimuskysymys, rajausta ja metodi.....	6
1.3. Tutkimuksen aineisto.....	8
1.4. Neue Zürcher Zeitungin tiedon lähteet.....	9
1.5. NZZ ja lehden tekninen toteuttaminen.....	11
2. Monitahoinen Berliinin kriisi.....	12
2.1. Alusta alkaen vaikeuksia.....	12
2.2. Neuvostoliiton Berliini.....	14
2.3. Yhdysvaltojen Berliini.....	18
2.4. Britannian Berliini.....	21
2.5. Ranskan Berliini.....	21
2.6. Länsi-Saksan Berliini.....	21
2.7. Itä-Saksan Berliini.....	23
3. Neue Zürcher Zeitung.....	27
3.1. NZZ uutislehden rakenne.....	27
3.2. NZZ ulkoinen tarkastelu.....	28
3.2.1. Uutisvirta.....	29
3.2.2. Uutisvirran pyörteet.....	32
3.2.3. Painosten erot.....	34
3.2.4. Mistä uutiset tulivat?.....	35
3.2.5. Miten Berliinin kriisi kehittyi?.....	38
3.3. Washington.....	38
3.3.1. Berliini ei ole kovin tärkeä.....	41
3.3.2. Yllättäen kriisiin.....	42
3.3.3. Suurta politiikkaa.....	43
3.4. Moskova.....	49
3.5. Lontoo.....	58
3.6. Pariisi.....	63
3.6.1. Kriisin keskuksessa mutta silti syrjässä.....	65
3.6.2. Ranskan oma näkemys.....	66
3.6.3. Odotettu ulkoministerikokous.....	67
3.6.4. Tulevaisuuden ennustuksia.....	68
3.6.5. Osa "Suuresta pelistä".....	68
3.6.6. Diplomatian voitto?.....	69
3.7. Bonn.....	69
3.7.1. Vaalivuoden vaivat.....	71
3.7.2. Pelko pelistä selän takana.....	74
3.7.3. DDR nousee ongelmaksi.....	75
3.7.4. Bonnin politiikka.....	77
3.8. Berliini.....	78
3.8.1. Taloudesta tulee politiikkaa.....	80
3.8.2. Avoin raja ja pakolaiset.....	85
3.8.3. Suurta politiikkaa jossain kaukana.....	91
4. Lehti lähteenä.....	97
4.1. Uutisten virta ja uutisten sisältö.....	98
4.2. Pankowin hiljaisuus.....	101
4.4. Milloin Berliinin kriisin piti päättyä?.....	103
4.5. Sanomalehti aikalaislähteenä.....	105
5. Berliinin kriisin journalistinen ja hieman kepeä tulkinta...	107
6. Lähdeluettelo.....	110

1 Johdanto

1.1. Tutkimuksen tausta

Kiistaa Berliinin asemasta vuonna 1961 eli Berliinin kolmatta kriisiä pidetään yhtenä kylmän sodan vakavimmista kriiseistä. Siinä esiintyi molempien osapuolten, eli Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton kasvavaa voimakeinoilla uhkailua sekä selvää vastakkainasettelua. Kriisin tiimoilta ei käyty lainkaan diplomaattisia neuvotteluita ennen Berliinin muurin rakentamista. Berliini ei kuitenkaan ollut ainoa vuoden 1961 kriiseistä, sillä vuoteen mahtuu muiden muassa Sikojenlahden mairinnousu ja Laosin tilanteen kärjistyminen. Seuraavana vuonna Kuuban ohjus kriisi kuumensi kylmän sodan lähelle leimahduspistettä.

Kylmän sodan vaiheet raportoitiin tavalliselle kansalle lähes yksinomaan lehdistön välityksellä vielä 1960-luvulla, jolloin lehdistön rooli suurvaltapolitiikan luomisessa oli merkittävä. Lehdistöä ei turhaan kutsuttu neljänneksi valtiomahdiksi, sillä sanomalehden mahti mielipiteen muokkaajana oli suuri. Ihmiset muokkasivat maailmankuvaansa lehdistä lukemiensa tietojen pohjalta. Median rooli muuttui seuraavalla vuosikymmenellä kun televisio toi kriisit suoraan ihmisten olohuoneisiin.

Sanomalehdet toivat maailman tapahtumat ihmisten tietoisuuteen aluksi selkeällä viiveellä, myöhemmin tekniikan kehittyessä tieto kulki entistä nopeammin ja sanomalehdistä saatettiin ottaa erikoispainoksia jo tapahtumapäivänä. Television yleistymisen myötä uutisfilmeistä tuli entistä tärkeämpiä. Ne siirsivät "aikaa" ja saivat katsojan tuntemaan itsensä silminnäkijäksi. Nykyään tietoliikennesatelliittien ja tietotekniikan kehittymisen myötä tieto kulkee entistä nopeammin ja kuvitus siirtyy lähes reaaliajassa. Oiva esimerkki tästä on vaikkapa New Yorkin terrori-iskut 11.9.2001 ja uutiskuvat pilvenpiirtäjään iskeytyvästä matkustajakoneesta. Ihmisten hätä ja epätoivo siirtyi maailmalle reaaliajassa: tuska ja tyrmistys oli käsin kosketeltava niin Manhattanilla kuin suomalaisissa olohuoneissakin. Televisio iskee tapahtumat ihmisten tajuntaan entistä nopeammin, mutta tästä huolimatta vasta toimittajan tapahtumalle antama analyttinen tausta avaa vastaanottajan ymmärryksen: mitä tapahtui, milloin ja miksi?

Tästä syystä median merkitys ihmisten ymmärryksen rakentajana on tärkeä. Nykypäivän uutistulvassa on jo jokaiselle jotakin - nettilehdet päivittyvät tunneittain ja tieto vanhenee entistä nopeammin. Samalla lukijan kokonaiskuvaa voidaan hallita entistä paremmin - tapahtumaa on tarpeen seurata koko ajan, ettei olennainen tieto jää karttumatta. Tässä suhteessa journalismi eroaakin historian tutkimuksesta: journalismissa olennaista on tiedon tuoreus ja

yllättävyys. Historian tutkimuksessa välitettävälle informaatiolle olennaista on vaatimus analyttisyydestä, joka vaatii tapahtumaan riittävän ajallisen etäisyyden.

Toimittajana ja entisen ulkomaankirjeenvaihtajana minua alkoi kiinnostaa kuinka paljon informaatiota oikeastaan on vanhassa sanomalehdessä. Samalla minua alkoi kiinnostaa ajatus siitä onko sanomalehdestä historiankirjoituksen lähteeksi. Kuinka luotettavasti sen pohjalta voi esimerkiksi valottaa jonkin tapahtuman aikalaisnäkökulmaa? Minua alkoi kiinnostaa erityisesti se, mitä käyttökelpoista tietoa vielä tänä päivänä voidaan tiristää vanhoista sanomalehdistä - ja miten? Takana on - mikä rehellisesti myönnettäköön - ajatus myös siitä olenko toimittajana ja ulkomaankirjeenvaihtajana tehnyt työtä, jolla on arvoa vielä vuosikymmentenkin kuluttua vai olenko ollut tuottamassa tiedon "päiväperhoja". Oma työtään on vaikea arvioida, mutta muiden työstähän on aina niin helppoa esittää perusteltu mielipide. Miten siis yhdistää journalismi ja historiantutkimus? Kuinka lehdistöä voidaan hyödyntää historian tutkimuksen apuvälineenä tai peräti varsinaisena lähteenä? Mistä lehdistö kertoo ja millainen arvo sillä on aikalaisnäkökuvan kuvaajana?

Tutkimuksen kohteeksi tuli itsestään selvästi Neue Zürcher Zeitung (NZZ) - aikansa laatulehti, jonka kirjoittelun Berliinin muurin rakentamisesta olin valinnut tutkimusaiheeksi jo 1980-luvun alkupuolella. Ajan kuluessa tutkimuskysymys tosin on kääntynyt nyt aivan toiseksi kuin mitä alun perin ajattelin. Vaikka tutkimuskysymys onkin muuttunut, tutkimuskohde on pysynyt samana.

Zürich oli vuonna 1961 yksi maailman tärkeistä raha- ja pankkikeskuksista. Sveitsiläispankkien ja myös sveitsiläisten vakuutusyhtiöiden toiminta oli hyvin kansainvälistä ja laajamittaista. Tämä synnytti informaatiotarpeen: tarvittiin tarkkaa tietoa siitä mitä maailmalla tapahtui ja millaiset poliittiset prosessit saattoivat vaikuttaa mahdollisten asiakkaiden lainanmaksukykyyn tai lainanottovalmiuteen. Maailma ei ollut vielä globalisoitunut, mutta elettiin jo ulkomaankaupan aikaa ja levottomuudet vaikkapa tärkeässä raaka-aineiden tuottajamaassa vaikuttivat monen yrityksen toimintaan ja tulokseen.

Suurilla pankeilla ja vakuutusyhtiöillä oli luonnollisesti omat tiedonhankintaosastonsa, haarakonttori- ja tytäryhtiöverkostonsa sekä paikalliset edustajansa, joiden kautta yritykset saivat tarvitsemansa erikoistiedon. Tiedon esimerkiksi siitä miten jonkin maan poliittiset puolueet suhtautuvat yksittäiseen suureen rakennushankkeeseen. Erikoistieto vaatii kuitenkin aina taakseen viitekehityksen. Markkinatutkijoiden ja -analyttikkojen pitää tietää paljon muutakin kuin se mitä yrityksen sisäisissä luottamuksellisissa raporteissa kerrotaan. Yleistiedon luomiseksi tarvittiin laajempiperspektiivistä tiedotusvälinettä.

Vuonna 1961 viestintäteknologia oli kovin erilaista. Tavallisesti kaukopuhelut vielä tilattiin, ulkomaanpuheluista nyt puhumatta-kaan. Televisio oli jo suhteellisen yleinen laite, mutta nykyai-kaista kuvanauhuria ei oltu vielä keksitty. Televisiolähetykset olivat tavallisesti suoria ja uutiskatsauksissa uutisfilmit ulko-mailta olivat nimenomaan filmikameralla kuvattua ja fyysisesti paikasta toiseen siirrettyä filmiä. Televisiokamerat olivat suuria ja kömpelöitä. Niillä tehtiin ulkolähetysä vain poikkeustapauk-sissa. Linkkiyhteyksiä oli jo olemassa, esimerkiksi Eurovision laulukilpailuita järjestettiin joka vuosi ja tärkeitä urheilukil-pailuita välitettiin maasta toiseen. Linkkiyhteydet olivat kuiten-kin rajalliset ja toimivat vain Euroopan sisällä, yhtään viestin-täsatelliittia ei vielä ollut taivaalla. Radio oli tärkeä uutisvä-line, sillä se oli nopea ja radioaallot kantautuivat yli mantereiden. Nopein tapa saada tietoa olikin kuunnella kiinnostavan maan radiolähetysä. Kirjallinen tieto välitettiin kirjeitse, kiireel-lisissä tapauksissa lennättimellä tai kaukokirjoittimella.

Aika oli lehdistön valtakautta. Sanomalehti pystyi kilpailemaan nopeudessa muiden tiedotusvälineiden kanssa. Se pystyi välittämään tietoa ulkomaisista tapahtumista jopa nopeammin kuin uutisfilmi kulki kaukomailla televisiostudioon ja se pystyi taustoittamaan tietoa paremmin kuin radio. Laajan kirjeenvaihtajaverkon ja katta-van tietotoimistopalvelun avulla lehdet keräsivät tietoa ja tuot-tivat niiden pohjalta lehtijuttuja. Tiedot olivat tuoreita ja ajankohtaisia vaikka niiden tehtävänä olisikin ollut ensisijaises-ti taustoittaa laajempia asiakokonaisuuksia. Vielä 1960-luvulla tieto vanheni huomattavasti hitaammin kuin tänä päivänä. Tästä syystä oli mahdollista ja järkeväkin ylläpitää kattavaa kirjeen-vaihtajaverkostoa. Kirjeenvaihtajat tunsivat paikalliset olosuh-teet ja päätöksentekijät sekä omasivat tiedon analysoinnin vaati-man perustietämyksen paikallisista asioista. Välitetty ja kirjoi-tettu tieto perustui siten vankkaan asiantuntemukseen. Tästä syys-tä lehtien kirjoittelu avaakin mielenkiintoisen näkökulman aika-laiskuvaan: millaisia asioita pidettiin tärkeinä ja millaiset ke-hityskulut nähtiin todennäköisinä?

1.2. Tutkimuskysymys, rajaus ja metodi

Tämän tutkielman tutkimuskysymys on: Miten Berliinin toinen kriisi 1961 rakentui Neue Zürcher Zeitungin välittämän aikalaisuutisoin-nin kautta? Pääkysymykseen vastaan selvittämällä millainen kuva lukijalle välittyi Berliinin kriisistä ja sen kehityksestä? Mil-laisin keinoin lehti rakensi uutisointinsa ja siten oman tarinansa kriisistä? Missä oli uutisten päälähde ja minkä pohjalle aineisto-jen analysointi ja siten uutisointi perustui? Tähän liittyen var-sin luontevaksi sivukysymykseksi nousee esiin aikalaislehdistön käyttäminen historian tutkimuksen lähteenä. Millainen arvo laatu-lehdillä oli aikalaistiedon tallentajina ja aikalaismielipiteen muokkaajina? Mistä lehdistö todellisuudessa kertoo ja mikä on tuon tiedon arvo historian tutkijalle?

Aikarajaukseksi muotoutui luontevasti ajanjakso pääsiäisestä eli huhtikuun alusta 1961 Berliinin muurin rakentamiseen elokuun 13. päivänä 1961. Pääsiäisenä Berliinissä lyötiin entiset pakolaisennätykset sitten sodan päättymisen, mistä lähtien Berliinin kysymys pysyi NZZ:n uutisissa jatkuvasti ja tiheällä uutisseurannalla.

Metodina tutkielmassa on sekä historiallis-kvantitatiivinen, että historiallis-kvalitatiivinen metodi. Aineistot on käyty läpi sekä määrällisen, että laadullisen analyysin keinoin. Kaikki NZZ:n numerot ajanjaksolta 1.4.1961-13.8.1961 on luettu ja kaikki uutiset, joissa on mainittu Berliini tai jotka liittyivät jollain tavalla Berliiniin tai Berliinin kriisiin on kirjattu ylös, referoitu ja luetteloitu. Analyysin helpottamiseksi koko aineistosta on laadittu kortisto tietokantaohjelmaan. Aluksi kortisto luotiin hyödyntämällä Paradox-ohjelmaa, mutta lopullinen analyysi toteutettiin OpenOffice.org - ohjelman Base-tietokannan avulla.

Tietokannassa olevassa kortistossa jokainen uutinen oli luokiteltu usean muuttujan avulla. Kortistoon on merkitty 1) julkaisupaikka eli missä painoksessa ja millä sivulla uutinen oli julkaistu; 2) kuka uutisen oli kirjoittanut; 3) mistä se oli lehdelle lähetetty; 4) milloin uutisen kirjoittaja oli uutisen päivännyt ja 5) milloin uutinen oli julkaistu. Uutisten sisältöä ei luokiteltu, mutta se on kirjattu ylös sisällönanalyysiä varten. Uutisten pituus luokiteltiin periaatteella: "lyhyt - normaali - pitkä". Tietokantapohjainen aineiston käsittely antoi mahdollisuuden erilaisten ristiintaulukointien tekemiseen. Esimerkiksi viikonpäivällä ja käytetyllä uutistoimistolla ei ole mitään korrelaatiota ei myöskään uutisten lähetyspaikalla (kuten Lontoo tai Berliini) ja uutisten julkaisupaikalla. Variaatioita, jotka eivät tuottaneet korrelaatioita ei tässä tutkimuksessa käsitellä.

Aineisto on analysoitu ensiksi määrällisten tietojen perustella. Lähtökohtana on ollut minä päivänä ja missä kohtaa lehteä uutinen on julkaistu ja kenen toimittama uutinen on ollut. Sen jälkeen aineisto on analysoitu sisällöllisesti, jolloin siitä on pyritty luomaan selkeä "kertomus" ja siten rakentaa yli päivämäärärajojen tarina, jonka NZZ kertoi lukijoilleen. Tarinan rakentaminen liittyy siihen,, että aineistoa on tarkasteltu eri toimijoiden näkökulmista suhteessa Berliinin kriisiin. Mitä ja millaisia uutisia tuotti Washington entä Bonn? Millaisen NZZ tarinan kertoo Pariisi reagoinnista Berliinin kriisiin? Lehti kertoo aina tarinaa. Toimittajilla on oma käsityksensä siitä mikä on johonkin tapahtumaan liittyvä "suuri kertomus". Se heijastuu uutisvalinnoissa ja se luo tavallaan juonen lehden uutiskäsittelyyn. Lukija suhtautuu lehden joko selkeästi esiin tuotuun¹ tai peitettyyn "tarinaan" omalla tavallaan. Joka tapauksessa lukija lukee lehden tarinaa yli päivämäärärajojen numerosta toiseen aina riippuen siitä milloin

1 Tästä on hyvä esimerkki vaikkapa puoluelehdistö, joka tuo esiin puolueen näkökannan asioihin.

kyseisestä asiasta uutisoidaan.

Kontekstin luomisessa on käytetty sekä aikalaistutkimusta, että tuoreempaa historian tutkimusta, josta erityisesti kylmän sodan problematiikkaan pureutuvaa tutkimusta on julkaistu viime aikoina varsin runsaasti. Tämän tutkimuksen kannalta tärkeitä tutkimuksia ovat olleet mm. William Taubmanin, *Khrushchev, the Man, His Era* (2003), että John Lewis Gaddisin tutkimus *Cold War* (2005), joka avaa tuoreen näkökulman kylmän sodan ratkaiseviin kriiseihin.

Vanhempaa aineistoa, miltei aikalaisnäkökulmaa, edustavat Länsi-Saksan ulkopoliittisen seuran vuosikirja *Internationale Politik* 1961 (1964) ja Wolfgang Paulin, *Kampf um Berlin* (1962). Molemmat ovat hyvin yksityiskohtaisia ja edelleen hyvää tutkimuskirjallisuutta kunhan muistaa julkaisuaikojensa läheisyyden tapahtumiin ja molempien kirjojen selvän asenteellisuuden Länsi-Saksan kannan puolustajana. Erittäin hyödyllinen on ollut kokoomateos *Berlin vom Brennpunkt der Teilung zur Brücke der Einheit* (1990) jonka artikkeleissa luodaan katse taaksepäin, jo sortuneeseen Berliinin muuriin. Henry Kissingerin kirjoittama *Diplomacy* (1994) avaa taas laajempia näkökulmia kriisin taustoihin. Michael Balfour, *West Germany A Contemporary History* (1982) taas edustaa anglosaksista näkökulmaa joka katsoo Berliinin kriisiä laajemmissa yhteyksissä. Virolaisen Tiit Maden populaarihistoriasta olen ottanut vain joihtakin Berliinin muuria koskevia pikkutietoja.

1.3. Tutkimuksen aineisto

Vuonna 1961 Zürichin johtava uutislehti oli *Neue Zürcher Zeitung* (NZZ), joka oli ilmestynyt jo muutaman vuosisadan.² Lehdestä oli olemassa kaksi versiota normaalilehti ja *Fernausgabe*, joka tiivistettynä erikoispainoksena postitettiin tilaajille. NZZ oli siten lehti, joka levisi muuallekin kuin Zürichiin ja sen välittämät tärkeimmät uutiset tavoittivat lukijan myös muualla - vaikkakin postinkulun tuomalla viiveellä.

Päälehti oli paikallinen ja jaettiin vain lähialueille. Arkipäivisin oli kolme painosta, lauantaisin ja sunnuntaisin vain yksi painos. NZZ ei kerrannut aikaisemmissa painoksissa jo julkaistua tietoa vaan oletti,, että lukija tietää jo sen mitä lehdessä on ilmestynyt. Kolmen painoksen järjestelmä mahdollisti maailman tapahtumien seuraamisen miltei reaaliajassa, mikä oli tärkeää erityisesti rahalaitoksille. Niiden toiminta tapahtui yli aikavyöhykkeiden ja aamun tapahtumat vaikkapa Tokiossa olivat tärkeitä vielä iltapäivän lopulla Zürichissä, jolloin niihin pystyttiin reagoimaan vielä virka-ajan jälkeenkin.

² *Zürcher Zeitung* perustettiin 1780 ja se vaihtoi nimensä *Neue Zürcher Zeitung*iksi 1812.

Tampereen yliopiston kirjastossa on mikrofilmeinä juuri NZZ päälehden aineisto eli materiaali, joka oli tarkoitettu paikallisten lukijoiden tarpeisiin ja joka oli niin laajaa ja tuoretta kuin mitä tuon aikaisella tekniikalla vain pystyttiin tuottamaan. NZZ päälehti antaakin hyvän kuvan siitä mitä Zürichin toimituksessa kulloinkin tiedettiin ja mitä milloinkin pidettiin tärkeänä. Kuinka luotettava tiedon lähde NZZ sitten oli?

Sanomalehtiä on monenlaisia ja yleensä jo lehtiä selaamalla saa käsityksen sen luonteesta. Ulkoisesti NZZ on kuivahko eikä viihdeuutisiin todellakaan panostettu. Harvalla lehdellä oli 1960-luvulla kolme päivittäistä painosta ja harvalla lehdellä ylipäänsä oli edes 1900-luvun alkupuolella useampi kuin yksi päivittäinen painos. Ainoa syy lukuisiin painoksiin oli tarve kertoa lisää uutisia, niitä jotka oli saatu tietoon vasta edellisen painoksen julkaisun jälkeen.

Useita painoksia tekivät uutislehdet, jollaisesta NZZ on hyvä esimerkki. Uutisten välittäjän rooliaan lehti korostaa vielä sillä ettei siinä tuolloin ollut lehden omasta kannasta kertovaa pääkirjoitusta. Uutislehden liikeidea on myydä luotettavia uutisia, mikä tekee uutisiin keskittyvistä lehdistä tavallisesti myös laatulehtiä. Neue Zürcher Zeitungin tapauksessa laatulehden mainetta vahvasti vielä hajautettu omistus. Lehden omisti 1 400 henkilöomistajaa, joista kukaan ei saanut omistaa yli yhtä prosenttia lehden osakkeista. Osakeyhtiö lehden taakse oli perustettu jo 1868. NZZ ei siis lehtenä eli toimituskuntana kuunnellut "omistajan ääntä" eikä ajanut "omistajan etuja" koska kumpaakaan ei ollut olemassa.

NZZ:n tapauksessa näkökulma Berliinin kriisiin avautuu useammalla tasolla. Lehti seurasi tapahtumia maailmanpolitiikan päivittäis-uutisten tasolla (uutistoimistojen välittämä aineisto), ja paikallisella tasolla (Berliinin ja muiden kirjeenvaihtajien välittämät jutut). Berliinin kriisin 1961 analyysi NZZ:n uutisaineistoon perustuen rakentuu siten useasta eri näkökulmasta riippuen siitä mistä tieto on peräisin. Lukijalle muotoutui selkeä lehden linjaama kuva tapahtumasta ja sen kehityksestä. Pureutumalla lehtijuttujen taakse ja selvittämällä miten tieto rakentui, kuka sen oli laatinut ja missä se lehdessä esitettiin, voidaan rakentaa määrällinen, että laadullinen analyysi siitä millaisena Berliinin kriisi 1961 näyttäytyi aikalaislukijalle ja millainen kriisin anatomia oli lehden näkökulmasta.

1.4. Neue Zürcher Zeitungin tiedon lähteet

Toimittajat kirjoittavat lehden uutiset, ja nimenomaan lehden kotitoimituksessa olevat toimittajat päättävät mitä lehdessä julkaistaan. Ulkomaanuutisia Neue Zürcher Zeitungin toimitus sai vuonna 1961 kolmella tavalla. Lehdellä oli oman toimituksensa jäseniä ulkomaankomennuksilla ulkomaankirjeenvaihtajina asemapaikoissa jotka lehti koki tärkeäksi. Zürichin toimituksessa oli myös

kaukokirjoitinhuone³ jossa tärkeimpien uutistoimistojen kaukokirjoittimet tulostivat uutisia vuorokauden ympäri. Kolmas tapa saada ulkomaan uutisia oli radio, tänä päivänä ulkomaantoimituksissa on televisioidut, joissa pyörii koko ajan joko CNN tai BBC World. 1960-luvulla toimituksen nurkassa oli auki radio - mahdollisesti useampi.

Kirjeenvaihtajan ja uutistoimiston roolit ovat hieman erilaisia. Kirjeenvaihtajan odotetaan tuottavan "oman" uutisen, jossa on sen verran persoonallinen näkökulma, ettei aivan vastaavaa ole kilpailuilla tiedotusvälineillä. Uutistoimiston taas odotetaan kertovan kaikki uutiset. NZZ:ssä oli ajateltu selväksi kirjeenvaihtajan ja uutistoimiston ero. Selvemmin kuin sanomalehdissä yleensä, NZZ:n kirjeenvaihtajat olivat "paikallisen tilanteen" asiantuntijoita ja heidän lähettämänsä jutut olivat luonteeltaan lyhyitä analyttisiä artikkeleita joissa kirjeenvaihtaja saattoi esittää myös omia näkemyksiään. NZZ siis luotti kirjeenvaihtajiensa asiantuntemukseen. Kirjeenvaihtajat myös allekirjoittivat juttunsa nimikirjaimillaan. Näin vakituinen lukija tiesi kenen kirjeenvaihtajan tulkintaa tai analyysiä hän kulloinkin luki.

Kirjeenvaihtajien henkilöllisyyden selvittäminen olisi ollut mahdollista mutta tutkimuskysymyksen kannalta se osoittautui tarpeettomaksi tiedoksi. Sillä ei ole mitään erityistä tiedollista lisäarvoa, että tiedämme kuka oli Länsi-Berliinistä kirjoittanut nimimerkki Bö. Hänen kaikki julkaistut juttunsa olivat kuitenkin jonkun nimettömän toimitussihteerin lehteen hyväksymiä eikä mahdollisista hylätyistä jutuista meillä ole tietoa. Bö oli vain yksi lehden toimituskunnan jäsenistä, hetkellisesti näkyvämmällä paikalla olleessaan ulkomaan komennuksella ja sen jälkeen taas toimituksen tavallisia toimittajia. Tutkimuksen kannalta olennainen tieto on jutun sisältö.

Uutistoimistoista NZZ käytti kaikkia johtavia läntisiä uutistoimistoja. Amerikkalaista tiedonvälitystä edusti UPI, englantilaista Reuter, ranskalaista AFP ja saksalaista dpa. Kaikilta uutistoimistoilta otettiin sisään materiaalia kaikista seuratuista kohteista, kotikenttäetuja toki oli kuten dpa:n Saksan uutisointi tai UPI:n Washingtonin uutisointi.

Käytännön tasolla uutistoimiston ja sanomalehden kirjeenvaihtajan työ on hyvin samanlaista. Joissakin asemapaikoissa sekä NZZ:n toimittajia, että kansainvälisen uutistoimiston edustajia olivat molemmat ulkomaankirjeenvaihtajia. Uutistoimistotkin lähettivät toimittajia ulkomaankirjeenvaihtajiksi samasta syystä kuin sanomalehdet. Jos Pariisista haluttiin saada ei-ranskalainen näkökulma tapahtuman uutisointiin niin aiheiden kuin sisällön suhteen, paikalle oli lähetettävä oma ei-ranskalainen toimittaja.

3 60-luvun kaukokirjoittimet käyttivät sähkökirjoituskoneen tekniikkaa ja olivat siksi sen verran äänekkäitä, että ne koottiin tavallisesti omaan "kaukokirjoitinhuoneeseensa".

Käytännössä siis molemmat kirjeenvaihtajat, lehden ja uutistoimiston, istuvat tarvittaessa parlamentin lehdistöaitiossa tai parlamentin kahviossa. Molemmat käyvät kuuntelemassa samat tiedotustilaisuudet ja lukevat huolella paikalliset lehdet.

Tiedotusvälineiden edustaja eli toimittaja eroaa tavallisesta kansalaisesta siinä, että vaikka kummallakin on samanlainen oikeus esittää kysymyksiä, on toimittajalla oikeus edellyttää saavansa vastaukset kysymyksiinsä. Toimittajan kysymyksiin vastaaminen on perusluonteeltaan hieman "savolaista viestintää", vastuu on kuulijalla. Sopivaisuussääntöjen mukaan toimittajalle ei saa valehdella, mutta koko totuutta ei ole pakko kertoa. Jos toimittaja ymmärtää väärin (eli siis tarkoitettulla tavalla) tai ei osaa tehdä oikeita kysymyksiä niin se on toimittajan oma vika.

Ulkomaankirjeenvaihtajan työtä helpottaa se, ettei hän ole satunnainen juttukeikalle lähetetty toimittaja, vaan hän asuu asemapaikallaan. Kokemus karttuu ja sen mukana tietämys. Uutistoimistojen ulkomaantoimintaa helpotti myös se, että asemapaikalla oli harvoin vain yksi kirjeenvaihtaja. Uutistoimistoilla oli omat toimitukset, joissa kotimaasta lähetettyjen kirjeenvaihtajien lisäksi työskenteli myös paikallisia toimittajia.

1.5. NZZ ja lehden tekninen toteuttaminen

Vuonna 1961 lehdet painettiin vielä kohopainorotaatiolla. Toimittaja kirjoitti juttunsa kirjoituskoneella, jonka jälkeen taittaja laski rivit ja taittoi jutut alustavasti sivuille. Sen jälkeen latojat latoivat jutut ja niistä otettiin raakakopiot, jonka jälkeen suoritettiin lehden lopullinen taittaminen paperilla.

Taittomallin mukaan valmistettiin painosylinterit. Ensin koottiin kehilöissä ladotut jutut valmiiksi sivuiksi, jonka jälkeen kehilöä käyttäen tehtiin valosmuotti ja lopuksi valettiin muotin avulla varsinainen painosylinteri. Menetelmä oli hidas ja sivunvalmistukseen kului huomattavasti enemmän aikaa kuin juttujen kirjoittamiseen.

Jokaisella lehdellä on vakiokokonsa, jota joko suurennettiin tai pienennettiin uutistilanteen ja mainosten määrän mukaan. Sivuja voitiin yleensä poistaa tai vähentää sen mukaan kuinka monta sivua käytettävällä painomenetelmällä yhdellä kertaa painettiin eli rotaatiopainossa yhden painosylinterin tuottama sivumäärä. Yleensä taittokoneet eivät osanneet laittaa irtosivua tai puolisivua paikalleen vaan toimivat painosylinterin sivukapasiteetin mukaan.

Käytännössä tämä merkitsi sitä, että yhden uutisen lisääminen toi tavallisesti mukanaan ainakin neljä uutta sivua, jotka piti myöskin täyttää. Tietenkin uutisia voitiin vielä viime hetkellä vaihtaa toisiin, jolloin uudella uutisella oli käytössään poistettavan

uutisen tila. Kun käytettiin kohopainorotaatiota, viime hetken uutisen vaihtaminen vaati koko painosylinterin valamista uudelleen, joka vei taas oman aikansa. Tästä syystä 1960-luvun lehdissä uutisen piti olla todella suuri ennen kuin painoprosessi keskeytettiin ja lehteä muutettiin. Tekniikka asettikin reunaehdot toimituksen työlle. Muutokset olivat mahdollisia vielä paperitaittovaiheessa ja silloin ne olivat helppoja toteuttaa. Tämän vaiheen jälkeen esimerkiksi NZZ:ssa oli helpompaa laittaa uutinen seuraavaan painokseen.

Aamupainos oli päivän pääpainos ja se toimitettiin edellisen työpäivän aikana ja painettiin yöllä. NZZ:n aamupainos ja sen rinnakkaisversio Fernausgabe olivatkin tavallaan normaaleja sanomalehtiä 1960-luvulla, tuoreita eilisen uutisia. Päiväpainos ja iltapainos tehtiin saman työpäivän aikana ja ne olivat suppeampia kuin aamupainos. Niiden etu oli siinä, että uutiset saatiin tuoreeltaan lehteen. Päivä- ja iltapainoksessa olikin enemmän uutistoimistojen uutissähkeitä kuin aamupainoksessa.

Lehden uutispäivä alkoi joka aamu uudestaan. Lehdessä ei ollut "yhtään" uutista. Lehden tekeminen tai toimituksellisen tilan täyttäminen alkoi siten puhtaalta pöydältä. Aamun toimituskokouksessa selvitettiin päivän ennakoitavissa olevat uutisaiheet, sovittiin vaikkapa presidentti Kennedyn televisiopuheen ja sen vastaanoton seuraamisesta. Tälle varattiin karkeasti arvioitu tila alustavassa taittosuunnitelmassa.

Vuorossa oleva toimituspäällikkö joko soitteli ulkomaankirjeenvaihtajat läpi tai he oma-aloitteisesti ottivat yhteyttä kotitoimitukseen ja tarjosivat juttuaiheita. Normaalin käytännön mukaisesti toiset aiheet hyväksyttiin, toiset hylättiin. Päivän lehti alkoi muodostua sen mukaisesti mitä tietoa Zürichissä pidettiin julkaisemisen arvoisena, uutisina jotka ylittivät uutiskynnyksen.

2. Monitahoinen Berliinin kriisi

2.1. Alusta alkaen vaikeuksia

Berliini oli ollut ongelma jo pitkään, oikeastaan Saksan antautumisesta lähtien. Vuonna 1961 Berliinin ongelma sai uusia ulottuvuuksia, Berliinin asemaan kietoutuivat niin suurvaltasuhteet, Itä-Saksan ja Länsi-Saksan asema kuin monet muutkin poliittiset kysymykset.

Berliinistä ja Saksan miehityksestä puhuttiin hyvissä ajoin ennen Saksan antautumista syksyllä 1944.⁴⁵ Näitä sopimuksia myös noudatettiin keväällä 1945 ja Saksa jaettiin sopimusten mukaisesti.

4 Paul:Kampf um Berlin s.35

5 Documents on Berlin 1943-63 s.2-8 sopimusten tekstit lyhenneltyinä

Saksa jaettiin kolmeen suunnilleen yhtä suureen miehitysvyöhykkeeseen (zone) ja Berliinin erillisalueeseen.⁶ Miehitysvyöhykkeitä ei ajateltu alunperin miehittäjien hallintoalueina tai niiden rajoja hallinnollisina rajoina, vaan miehitysvyöhykkeet olivat lähinnä kartalle rajattuja joukkojen keskitysalueita.⁷ Myöhemmin Yhdysvaltojen ja Britannian miehitysvyöhykkeistä irrotettiin Ranskalle oma miehitysvyöhyke. Sama toistettiin Berliinissä, jossa Yhdysvaltojen ja Britannian miehityssektoreista lohkaistiin Ranskalle oma sektori. Berliini oli kartoissa merkitty viidenneksi miehitysvyöhykkeeksi. Se oli siten oma erillinen miehitysvyöhykkeensä eikä neuvostovyöhykkeen osa tai neuvostovyöhykkeen erillisalue.⁸ Käytännössä vuoden 1920 Suur-Berliini⁹ jaettiin neljäksi miehityssektoriksi. Länsivalloille jäi 12 kaupunginosaa ja Neuvostoliitolle 8¹⁰. Amerikkalaiset ja englantilaiset miehittivät sektorinsa 4.7.1945 ja ranskalaiset 12.8.1945. Venäläiset olivat miehittäneet oman sektorinsa jo kaupunkia valloittaessaan 28.4.1945¹¹

Berliinin valvonta ja hallinto perustui yhteistyöhön. Ylintä päätäntävaltaa käytti "Komentatuura" eli neljän valtion Berliinin varuskuntien komentajien neuvosto. Vuorotellen yksi varuskuntien komentajista oli myös koko neuvoston komentaja. Kaupunki oli sektorijaosta huolimatta yhteishallinnossa ja kaikkien miehittäjäjoukkojen valtuudet ulottuivat koko kaupungin alueelle.¹²

Paperilla hyvin alkanut yhteistyö alkoi vaikeutua heti kun siirryttiin käytännön toteutukseen. Aseet olivat tuskin vaienneet kun ensimmäiset kiistat nousivat esiin. Vaikka Berliini sijaitsi keskellä Neuvostoliiton miehityssektoria länsivalloille oli sovittu vapaa kulkuoikeus kaupunkiin. Sovituilla reiteillä ei liikennettä saanut tarkistaa ja liikennettä sai valvoa vain Neuvostoliiton armeijan yksiköt.¹³ Lontoon syksyn 1944 kokouksissa oli kuitenkin unohdettu sopia Berliinin liikenteen järjestämisen yksityiskohdistta. Kolmesta Lännen vaatimasta rautatiestä Neuvostoliitto myöntyi vain yhteen, samoin kahdesta moottoriteistä tuli puolitoista. Amerikkalaisilla oli rajattu liikennöintioikeus Frankfurtin moottoritieillä. Ilmakäytäviä Länsi sai käyttöönsä kaksi.¹⁴

Muitakin epäsovun aineksia löytyi jo heti yhteishallinnon alussa. Länsi muun muassa määrättiin huoltamaan omat sektorinsa läntisiltä miehitysvyöhykkeiltä. Berliinin länsivaltojen sektoreille ei siis saanut hankkia esimerkiksi elintarvikkeita Berliiniä ympäröivältä maaseudulta.¹⁵ Toisaalta tämä oli hyvin ymmärrettävää, sillä elintarviketilanne oli erittäin huono heti taisteluiden päättyttyä ke-

6 Balfour: West Germany A Contemporary History s.108

7 Ibid. s.116

8 Langguth:Die Berlinpolitik der DDR und der SU s.144

9 Ibid. s.144

10 Paul:Kampf um Berlin s.35

11 Mahnke:Vom Londoner Protokoll zum 4-mächt. s.90

12 Paul:Kampf um Berlin s.35

13 Balfour: West Germany A Contemporary History s.116

14 Paul:Kampf um Berlin s.44

15 Balfour: West Germany A Contemporary History s.141

sällä 1945 ja Saksassa vallitsi osin nälänhätä.¹⁶

Toinen hyvin kuvaava Berliinin miehityksen alkuaikojen kiista koski natsihallinnon urkkijoita eli "Obleute"-nimellä tunnettuja virallisia kerrostalokyyttiä. Obleute oli henkilö, joka valvoi määrättyä asuintaloa tai suuremman talon rappukäytävää ja raportoi natsivallan aikana turvallisuuspoliisille kaikesta toiminnasta tarkkailemassaan talossa. Sekä Yhdysvallat että Britannia halusivat lopettaa tämän käytännön ja kielsivät Obleute-toiminnan. Neuvostoliitto puolestaan piti järjestelmää hyvänä ja olisi halunnut kaikkien Obleute-verkoston kuuluvien jatkavan työtään. Kiistan jälkiselvittelyissä ilmeisen loukatuksi itsensä tuntenut Neuvostoliitto boikotoi neljän vallan yhteisiä urheilukilpailuja.¹⁷¹⁸

Berliinin miehityksen ja hallinnon juridinen pohja jäi ennalleen vaikka ajan myötä käytännöt muuttuivat. Berliini oli virallisesti vuonna 1961 neljän Saksan miehitysvallan miehittämä alue jota ne yhteisesti hallinnoivat.

2.2. Neuvostoliiton Berliini

Itä-Saksa ja Itä-Berliini olivat Neuvostoliitolle Suurella isänmaallisessa sodassa saavutetun voiton hedelmiä. Verellä lunastetulla alueella oli arvoa jo sinänsä, mutta se edusti myös status quo ajattelua, läsnäoloa Euroopassa ja Saksassa.¹⁹ Länsi-Berliinin olemassaolo oli Neuvostoliitolle ja Itä-Saksalle jatkuva kiusa. Niiden pitkäjännitteisinä politiikkana oli näivettää Länsi-Berliinin elinmahdollisuudet ja sitä kautta hankkia itselleen avaimet Berliinin hallintaan. Länsi-Berliini rajoitti Itä-Saksan suvereeniteettiä ja Itä-Saksan pääkaupungin asema kärsi siitä, että Berliinissä oli neljän vallan yhteishallinto eli vallitsi juridisesti neljän vallan status. Berliini oli myös poliittisten voimapelien alue, jolla voitiin vaikuttaa Itä-Saksan politiikkaan. Länsi-Berliinin elintaso aiheutti yhteiskunnallista rauhattomuutta.²⁰ Itä-Saksa oli suurelta osin Länsi-Berliinin ansiosta itäblokin heikoin lenkki ja kasvava pakolaisuus uhkasi suoraan sen olemassaoloa.²¹

Neuvostoliitolla oli kaikki tarvittavat poliittiset syyt ratkaista lopultakin Berliinin ongelma, jota se jo kahdesti oli aikaisemmin yrittänyt ratkaista, vuosina 1948 ja 1958. Vuonna 1961 Neuvostoliitto oli voimansa tunnossa. Se oli lähettänyt ensimmäisenä valtiona ihmisen kiertämään avaruudessa maapallon ja pystyi todistamaan toisella avaruuslennolla, että kysymyksessä ei ollut mikään

16 Paul:Kampf um Berlin s.44

17 Ibid. s.64

18 Ibid. s.68

19 Vogelsang: Das geteilte Deutschland s.212

20 Langguth:Die Berlinpolitik der DDR und der SU s.142-143

21 Kissinger: Diplomaatia s.692

sattuma.²²

Onkin arveltu, että voimansa tunnossa ollut Hrushtshev halusi se-
mentoida Berliinillä status quon Keski-Euroopassa ja samalla ko-
rostaava Neuvostoliiton asemaa supervaltana, Yhdysvaltojen tasaver-
taisena keskustelukumppanina.²³ Tähän näytti olevan hyvät edelly-
tykset sillä ajatuksia tasavertaisesta keskustelusuhteesta varmas-
ti myös ruokki se, että Yhdysvalloilla oli nuori ja kokematon pre-
sidentti. Tosin uuden presidentin asema oli sisäpoliittisesti
vahva, sillä hänellä oli enemmistö sekä edustajainhuoneessa
(262-174) että kongressissa (65-35).²⁴

Itseasiassa JFK:n kanssa valtaan oli astunut kokonaan uusi suku-
polvi politiikan tekijöitä ja analyytikkoja. Vapautuminen edelli-
sen sukupolven päättäjien maailmankuvasta oli tietysti etu²⁵, mutta
samalla vapauduttiin edellisen sukupolven päättäjien ammattitai-
dosta. Yhdysvaltojen uuden presidentin virkakausi ei ollut alkanut
mitenkään mitenkään menestyksekkäästi. Sikojen lahden epäonnistu-
nut maihinnousu eli Kuuban valloitusyritys "yksityisin voimin" oli
tapahtunut 17.-18.4.1961. Vaikka Yhdysvallat ei virallisesti ol-
lutkaan hankkeen takana, Yhdysvaltojen osallisuutta tuskin kukaan
epäili. Yhdysvaltojen presidentin ainoat ongelmat eivät olleet
Kuuba tai Berliini, myös Laosissa kuohui sotilasvallankaappauksen
jälkimainingeissa. Tilanne Laosissa oli niin vakava, että SEATO:n²⁶
kokouksessa maaliskuussa keskusteltiin jo aseellisesta väliintu-
lostasta.²⁷

Tässä tilanteessa avautui Neuvostoliitolle otollinen tilaisuus
kerralla saada pitkäaikainen Berliinin ongelma ratkaistua.
Hrushtshev lähtikin Wienin huippukokoukseen taistelumielellä. Hän
yritti Wienissä pelästyttää ja painostaa Kennedyä ja näin vyöryt-
tää itselleen myönteisen ratkaisun Berliinin ongelmaan.²⁸
Neuvostoliitolla oli takanaan jo kaksi epäonnistunutta yritystä
ratkaista Berliinin ongelma. Vuonna 1948 Stalin oli käyttänyt suo-
rasukaista Berliinin saartamista ja vuonna 1959 Hrushtshev itse
oli uhkaillut ja asettanut määräaikoja, jotka eivät kuitenkaan
pitäneet.

Berliinin ensimmäinen kriisi alkoi kun Neuvostoliitto ilmoitti
nootilla 14.7.1948, että länsivaltojen oikeudet Berliinissä ovat
päättäneet ja Suur-Berliinin alue ei ole tästä eteenpäin vain ta-
loudellisesti vaan myös alueellisesti osa Neuvostoliiton miehitys-

22 Juri Aleksejevitš Gagarin lensi 12.4.1961 ja German Stepanovitš Titov
6.-7.8.1961

23 Vogelsang: Das geteilte Deutschland s.214

24 Internationale Politik 1961 s.12

25 Internationale Politik 1961 s.8

26 Southeast Asia Treaty Organization (SEATO) oli Kauko-Idän NATO, perustettu
vuonna 1955. Jäsenet olivat Australia, Uusi-Seelanti, Thaimaa, Pakistan,
Filippiinit, Pakistan, Ranska, Britannia ja Yhdysvallat.

27 Internationale Politik 1961 s.16

28 Taubman: Khrushchev s.505

vyöhykettä.²⁹ Maayhteydet Berliiniin katkaistiin, mutta missään vaiheessa Neuvostoliitto ei yrittänyt katkaista lentoyhteyksiä. Berliinillä oli yhteinen lennonjohtojärjestelmä³⁰ ja sen annettiin toimia koko Berliinin saarron ajan.³¹ Berliinin 322 päivää pitkä saarto loppui virallisesti 12.5.1949 ja saarron päättymisestä oli ilmoitettu jo 9.5.1949.³² Ensimmäinen Berliinin kriisi nosti Berliinin ja erityisesti Länsi-Berliinin liikenneyhteydet kansainvälisen politiikan esityslistoille. Siellä ne pysyivät seuraavien Berliinin kriisien aikoina. Neuvostoliiton uhkailuna käyttämä erillisrauha Itä-Saksan kanssa olisi merkinnyt Länsi-Berliinin liikenneyhteyksien joutumista Itä-Saksan valvontaan.

Toinen Berliinin kriisi alkoi juuri Hrushtshevin omasta uhkauksesta ratkaista Berliinin ongelma seuraavan kuuden kuukauden aikana. Jos sitä ei ratkaistaisi yhdessä, Neuvostoliitto ratkaisi sen yksin. Tämä kriisi ei ollut tulos Neuvostoliiton taktiikan tai strategian nopeista muutoksista vaan paremminkin se oli johdonmukainen seuraus Neuvostoliiton vuosien 1955-58 Saksan politiikasta. Vielä kolme vuotta sen jälkeen kun Länsi-Saksa oli hyväksytty NATO:n jäseneksi Neuvostoliitto jatkoi entiseen malliin Euroopan ja Saksan jakoon perustavaa politiikkaansa.³³

Uuden uhkavaatimuksensa määrääjän Hrushtshev antoi 28.11.1958. Neuvostoliitto oli ilmeisesti yliarvioinut mahdollisuutensa päästä tuloksiin.³⁴ Asetettu määräaika tuli ja meni, eikä mitään tapahtunut. Hrushtshev oli ilmoittanut, että jos Saksan kysymystä ei saada ratkaistua niin Neuvostoliitto tekee erillisrauhan Itä-Saksan kanssa.³⁵ Kriisin pitkittyessä ehdotettiin muitakin ratkaisumalleja. Erityisesti Itä-Saksa tarjosi "Länsi-Berliinin Vapaakaupungin" mallia. Siinä demilitarisoitu Länsi-Berliini olisi saanut pitää vapautensa ja oikeutensa ja ne olisi taattu Neuvostoliiton ja Itä-Saksan vakuutteluin ja sopimuksin.³⁶ Kolmas Idän ehdottama ratkaisumalli oli yleinen Saksan rauhankonferenssi. Tammikuussa 1959 Neuvostoliitto ehdottikin Saksan rauhankonferensssia, Saksaa vastaan sotineet 28 valtiota olisivat allekirjoittaneet rauhansopimuksen Saksojen kanssa. Saksojen eli Saksan rajat olisivat vuoden alun 1959 mukaiset ja Berliinillä olisi ollut vapaakaupungin asema kunnes tulevaisuudessa kahden Saksan valtion konfедераatio olisi solmittu.³⁷

Toinen Berliinin kriisi päättyi Genevessä kahdessa otteessa 11.5.-20.6. ja 13.7.-5.8.1959 pidettyyn ulkoministerien kokouk-

29 Mahnke:Vom Londoner Protokoll zum 4-mächt. s.92-93

30 Paul:Kampf um Berlin s.84

31 Balfour: West Germany A Contemporary History s.142

32 Paul:Kampf um Berlin s.208

33 Hanrieder: West German Foreign Policy 1949-1963 s.176

34 Kotowski:Geschichte Berlins seit dem II WK s.58

35 Mahnke:Vom Londoner Protokoll zum 4-mächt. s.101

36 Langguth:Die Berlinpolitik der DDR und der SU s.147

37 Vogelsang: Das geteilte Deutschland s.218

seen. Mitään tuloksia ei saatu aikaan ja kriisi vain hiipui pois.³⁸ Neuvostoliitto hävisi kaksi ensimmäistä valtakamppailua Berliinin ympärillä, koska ei voinut toteuttaa uhkauksiaan. Toisella kertaa yritettiin jo lyödä kiilaa länsivaltojen välille, mutta sekään ei onnistunut, sillä lopuksi erimielisyydet Länessä koskivat taktiikkaa eivät perusongelmaa.³⁹

Nyt tilanne koettiin Moskovassa toisenlaiseksi kuin aikaisemmin. Neuvostoliitto oli keväällä 1961 voimansa tunnossa ja Henry Kissinger näkikin Berliinin kriisin osana Hrushtshevin voimapolitiikkaa. Hänen mukaansa Hrushtshev oli vakuuttunut, että voimasuhteet maailmassa olivat muuttuneet ja hän halusi kääntää myös reaalipoliittiset voimasuhteet sellaisiksi kuin niiden pitäisi olla.⁴⁰

Neuvostoliitto ei niinkään ollut kiinnostunut Saksan tulevaisuudesta pitkällä tähtäimellä tai Saksan yhdistymisestä. Tavoitteet olivat lähempänä. Tavoite oli saada selkeyttä Saksan jakoon ja pitää Länsi-Saksa erossa atomiaseista⁴¹ edes jonkin aikaa.

Kovin uhkaavaksi ei Moskovassa kriisiä arveltu. Varsovan liiton maat pelkäsivät lännen vastavetoja ja jopa sotaa, mutta Hrushtshev vakuutti, että lännen johtajat olivat lähettäneet selviä signaaleja siitä, ettei mitään tapahdu jos Länsi-Berliiniin ei kosketa.⁴² Hrushtshevin mukaan amerikkalaisilla oli jalassaan yksi paise, Berliini, ja aina kun hän haluaa aiheuttaa kipua amerikkalaisille, riitti että häirittiin Berliinin yhteyksiä⁴³

Neuvostoliitolle tilanne oli edullinen. Se uskoi kokemuksesta, että painostus auttaa etenkin silloin kun se kohdistetaan heikkoon kohtaan. Eurooppa on hajanainen ja epävarma, ja Saksa oli erittäin heikko kohta. Saksan kysymykseen ei ollut nopeaa ratkaisua ilman Neuvostoliiton yhteistyötä tai paremminkin ilman Neuvostoliiton halua ratkaista Saksan kysymys.⁴⁴ Tilanteen teki Neuvostoliitolle vielä edullisemmaksi se, että Länsi-Saksa aidosti pyrki Saksojen yhdistymiseen kun taas Itä-Saksalle riitti mainiosti vallitseva tilanne.⁴⁵

Oikeastaan Berliini ei ollut Neuvostoliitolle muuta kuin "vapaa sotilas" shakkilaudalla joka toiseksi viimeisellä rivillä odottaa muuttumistaan kuningattareksi tai torniksi. Neuvostoliitto halusi käyttää suotuisaa tilannetta hyväkseen ja selvittää Keski-Euroopan ja erityisesti Saksan valtapiirirajat. Jos länsi olisi suostunut Saksan rauhansopimukseen olisi Berliini ollut pelilaudan kuningatar, voitto Neuvostoliiton ja Länsi-Berliini vain saareke ilman

38 Hanrieder: West German Foreign Policy 1949-1963 s.178

39 Froment-Meurice:Erinnerungen an Berlin s.384

40 Kissinger: Diplomaatia s.689

41 Hanrieder: West German Foreign Policy 1949-1963 s.178

42 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.45

43 Kissinger: Diplomaatia s.689

44 Prittie:Germany Divide s.350

45 Prittie:Germany Divide s.350

omaa arvoa. Kun näin ei käynyt, Berliinistä tehtiin torni, raja Idän ja Lännen välille.⁴⁶

Neuvostoliitto teki avausliiketoimensa Wienissä antamalla Yhdysvalloille nootin tapaamisen viimeisenä päivänä. Jo aikaisemmin samana vuonna Neuvostoliitto oli jättänyt Länsi-Saksalle nootin jossa korostettiin Saksan rauhansopimuksen solmimisen tärkeyttä ja herätettiin henkiin taas "kolmen Saksan" -suunnitelma eli Länsi-Berliinin itsenäinen vapaakaupunki. Samassa nootissa Neuvostoliitto ilmoitti Länsi-Saksalle, että jos se joutuu solmimaan erillisen rauhan Itä-Saksan kanssa niin tällä rauhansopimuksella on ilman muuta vaikutuksensa Länsi-Berliinin Itä-Saksan kautta kulkevaan huoltoliikenteeseen.⁴⁷

Viesti oli yksinkertainen, Hrushtshev korosti, että rauhansopimus Saksojen kanssa pitää solmia vuoden 1961 loppuun mennessä tai Neuvostoliitto solmii erillisen rauhan Itä-Saksan kanssa.⁴⁸

Tätä samaa viestiä Hrushtshev toisti vielä vielä kahdesti, puhuesaan sotilasilmailunäytöksessä Moskovassa ja televisiopuheessaan heinäkuun lopussa. Oikeastaan Moskova ei tehnyt mitään muuta tämän kolmannen Berliinin kriisin aikana.

2.3. Yhdysvaltojen Berliini

Berliinin kriisi tuli Yhdysvaltojen tuoreelle presidentille aivan odottamatta ja huonoon aikaan. Washington oli tuskin vielä toipunut Kuuban epäonnistumisesta ja kotonakin oli omat vaikeutensa.⁴⁹ Wienin huippukokouksen ei pitänyt olla varsinainen huippukokous, vaan tilaisuus jossa valtionpäämiehet pääsevät tutustumaan toisiinsa. Kennedyllä ei ollut mitään akuuttia ulkopoliittista tarvetta tavata Hrushtshevia, mutta sisäpoliittisesti hänen piti osoittaa aktiivisuuttaan.⁵⁰

Heti kriisin alussa voikin huomata selvän semanttisen eron edellisen ja uuden Yhdysvaltojen presidentin puheissa. Presidentti Eisenhower puhui aina Berliinistä, presidentti Kennedy Länsi-Berliinistä.⁵¹ Tässä oli ilmiselvästi kahden hallinnon välinen näkemusero. Eisenhowerin hallinto piti kiinni toisen maailmansodan tuloksesta, Kennedyn hallinto taas vallitsevasta tilanteesta. Kennedyn tullessa valtaan hallinnollinen jatkuvuus oli osin katkenut, sillä uusi presidentti toi mukanaan oman avustajajoukkueensa joka oli eri sukupolvea kuin presidentti Eisenhowerin taustavoimat.⁵² Nopeasti Yhdysvaltojen ja presidentti Kennedyn lin-

46 Internationale Politik 1961 s.186

47 Internationale Politik 1961 s.129

48 Internationale Politik 1961 s.137

49 United States in World Affairs 1961 s.39

50 Internationale Politik 1961 s. 57, 59

51 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.47

52 Internationale Politik 1961 s.8

jaksi muodostui kolmen kohdan ohjelma: Länsivaltojen läsnäolo Länsi-Berliinissä, Länsi-Berliinin kulkuyhteydet läpi Itä-Saksan ja länsiberliiniläisten oikeus päättää itse tulevaisuudestaan.⁵³ Välittömästi Wienin huippukokouksen jälkeen aloitettiin "Contingency"-suunnitelman luominen. Pyrittiin luomaan valmiit vastakeinot mahdollisiin Neuvostoliiton painostuskeinoihin, jotta aikaa ei kuluisi turhaan kokousten pitoon. Suunnitelmassa yhtenä kohtana oli esimerkiksi itäblokin lentokoneiden ja laivojen pääsyn estäminen Lännen lentokentille ja satamiin. Suunnitelmaa hiottiin pitkään.⁵⁴

Presidentti Kennedy näki Berliinin vain osana maailmanpolitiikkaa⁵⁵ ja pyrki jännityksen lieventämiseen. Antamalla Neuvostoliitolle luvan tehdä Itä-Berliinillä mitä se tahtoi Kennedy osti Länsi-Berliinin vapaaksi Neuvostoliiton pyrkimyksistä.⁵⁶ Kennedy saattoi tahtomattaan rohkaista puheessaan 25.7.1961 muurisuunnitelmia sanomalla: Tänäpäin kulkee merkitsemätön vapauden raja läpi jaetun Berliinin. Me tahdomme, että se pysyisi Rauhanrajana.⁵⁷ Samassa puheessa Kennedy ilmoitti Yhdysvaltojen varustelumäärärahojen lisäyksestä: 2,5 miljardia dollaria ja 1/4 miljoonaa miestä.⁵⁸

Länsi-Berliinin tuolloinen pormestari ja SPD:n kansleriehdokas vuoden 1961 Liittopäivävaaleissa Willy Brandt muistelee: "Länsi ja Bonn olivat juuttuneet kiinni erillisrauhan uhkaan ja huolissaan tulevasta yhteysongelmista Länsi-Saksan alueelta Länsi-Berliiniin. Me ja minä olimme aina luottaneet neljän vallan statukseen ja jätimme nyt kentän vapaaksi.⁵⁹ Kennedy esitti kolme peruskysymystä Nato-neuvostolle Oslossa 1961 ja niiden yhteydessä ei puhuttu Berliinistä kokonaisuutena. Eikä tietooni ole tullut, että kokonaisuudesta Berliinistä olisi puhuttu myöskään Wienin huippukokouksessa."⁶⁰

Kennedyn lehdistöedustaja Salinger sanoi Brandtille, että Hrushtshev oli antanut periksi Berliinissä. Miksi hän olisi rakennuttanut muurin jos aikoi miehittää Länsi-Berliinin?⁶¹

Tässä oli ehkä Yhdysvaltojen Berliinin politiikan ydin, Länsi-Berliinin puolustaminen oli voitto. Yhdysvaltojen ulkopolitiikassa koettiin edelleen Euroopassa Länsi-Berliini etuvartioasemaksi, jossa puolustetaan Eurooppaa ja josta voitiin käydä tarvittaessa vastahyökkäykseen. Yhdysvaltojen ulkopolitiikka oli konservatiivista, mikä usein unohdetaan kun se peittyä uusien ideoiden ja

53 Mahnke:Vom Londoner Protokoll zum 4-mächt. s.102

54 Internationale Politik 1961 s.138

55 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.49

56 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.48

57 Morgan:Die Berlinpolitik der Westmächte s.132

58 Mahnke:Vom Londoner Protokoll zum 4-mächt. s.102

59 Brandt:Ein Rückblick auf 1961 s.296

60 Ibid. s.298

61 Ibid. s.298

aloitteiden alle.⁶²

Tästä konservatiivisesta ulkopolitiikasta oli kysymys myös Berliinissä. Yhdysvalloilla oli joukkoja Berliinissä ja amerikkalaisten sotilaiden läsnäolo oli tärkeää, sillä muuten "raivostuneet työläiset" olisivat voineet löytää aseet, tunkeutua Länsi-Berliiniin, vallata strategiset kohteet ja liittää Länsi-Berliinin Itä-Saksaan. Yksikään amerikkalainen presidentti ei olisi atomikaudella tehnyt kansallista itsemurhaa Berliinin vuoksi.⁶³ Yleisesti Berliinin kriisin uskottiin kärjistyvän vasta syksyllä 1961, kesästä odotettiin rauhallista vaikka yleisesti tunnustettiin Neuvostoliiton päättäväisyys. Mitään ei kuitenkaan odotettu tapahtuvan ennen Neuvostoliiton syksyistä puoluekokousta.⁶⁴ Samaan viittasi Hrushtshevin kesäkuun alussa antama puolen vuoden määräaika, joka umpeutui vasta vuoden vaihteessa. Vasta silloin Berliinin kriisiin olisi pitänyt löytää ratkaisu. Aikaa uskottiin olevan riittävästi Hrushtsheville jos hän haluaisi lieventää kannanottojaan. Aikaa uskottiin olevan riittävästi myös Lännelle diplomaattiseen toimintaan ja jos olisi tarpeen, niin myös sotilaallisille valmisteluille.⁶⁵

Kovin uusia ratkaisumalleja Yhdysvalloilla ja sen johtamalla länsivalloilla ei ollut. Esiin otettiin uudestaan jo toisen Berliinin kriisin aikana paria vuotta aikaisemmin esitetty ratkaisumalli. Länsikin ehdotti rauhaa Saksan kanssa, mutta aivan eri pohjalta. Berliinin ongelma olisi voitu ratkaista parhaiten siten, että vapain vaalein koko Berliinistä valittu kaupungin Raati olisi ottanut itselleen neljän vallan statuksen eli kaupungin sotilasmiehitäjien vallan, oikeudet ja velvollisuudet. Sen jälkeen molempien saksalaisten valtioiden edustajista koottu elin olisi laatinut Saksalle uuden vaalilain ja Saksoissa olisi pidetty vapaat vaalit. Tämän uuden ja yhdistyneen Saksan hallituksen kanssa olisi tehty rauhansopimus.⁶⁶ Neuvostoliiton vastauksista tämänkaltaisiin ideoihin oli tullut kuva, että Neuvostoliitto haluaisi nimenomaan säilyttää Saksan jaon.⁶⁷

Neuvostoliitto ei vuonna 1959 hyväksynyt tätä ratkaisumallia eikä se hyväksynyt sitä myöskään vuonna 1961.

Lännen toimintamalli oli lyötiin lukkoon viimeistään Kennedyn puheen (25.7.) jälkeen. Enää ei ollut epäselvää, että Yhdysvallat on valmis sotilaalliseen riskiin Länsi-Berliinin puolustamiseksi.⁶⁸ Puheessa julkistettiin myös kansallinen varusteluohjelma, josta oli päätetty jonkin verran aikaisemmin.⁶⁹ Yhdysvallat puolusti Länsi-Berliiniä, ja oli valmis sotilaallisiin riskeihin, muttei

62 Internationale Politik 1961 s.9

63 Grosser: Gesichte Deutschlands seit 1945 s.438

64 Internationale Politik 1961 s.137

65 United States in World Affairs 1961 s.39

66 Vogelsang: Das geteilte Deutschland s.225-226

67 Vogelsang: Das geteilte Deutschland s.226

68 Internationale Politik 1961 s.65

69 Internationale Politik 1961 s.64

ideologisiin myönnytyksiin. Tuore uusien ratkaisujen hakeminen ei oikein toiminut, ehkä osaksi siksi, että ratkaisujen toinen osapuoli, Länsi-Saksa oli poliittisessa epätahdissa Yhdysvaltojen kanssa. Tai tarkemmin ilmaisten: Kennedyn ja Adenauerin keskinäinen yhteensopimattomuus teki yhteisen Berliinin ja Saksan politiikan mahdottomaksi.⁷⁰

2.4. Britannian Berliini

Britannian kanta Berliinin kriisin oli lyhyt ja yksiselitteinen. Britit näkivät turvallisuutensa Yhdysvaltojen suhteissa ei Euroopassa ja siksi Britanniaassa kannatettiin mitä tahansa neuvotteluita sodan välttämiseksi.⁷¹

2.5. Ranskan Berliini

Ranskalle Berliini oli väline, jonka avulla Ranska saattoi parantaa omaa poliittista asemaansa Euroopassa. Ranskan presidentti Charles de Gaulle halusi todistaa Länsi-Saksan liittokansleri Konrad Adenauerilla, että Ranska oli Saksan liittolainen.⁷² De Gaulle pelkäsi jo vuonna 1959, että Berliinin kadottaminen merkitsee sosialistien valtaan tuloa Bonnissa ja sitä kautta sopimuksen tekemistä Moskovan kanssa, de Gaullen tulkinnan mukaan se olisi ollut Euroopan loppu.⁷³

Toisaalta vuonna 1961 ei Pariisissa tilanteen uskottu olleen näin vaarallinen. De Gaullen mukaan Hrushtshev uhosi, jotta kotoinen kurjuus peittyisi.⁷⁴ Ranskan Berliinin politiikka oli maltillista. Pariisi seurasi muiden liittolaistensa päätöksiä ja Pariisissa pidettiin tärkeimmät Berliinin kriisiä käsittelevät kokoukset.

2.6. Länsi-Saksan Berliini

Länsi-Saksan asema ei ollut mitenkään erityisen hyvä. Sillä oli länsivalloista suurimmat toiveet ja odotukset Saksan kysymyksen suhteen ja pienimmät käytännön voimavarat toiveidensa toteuttamiseksi.

Aikaisemmin Saksat olivat hieman ehkä jopa pelänneet toisiaan. Se pelko perustui siihen, että toinen saksalainen valtio voimistuisi niin paljon, että se voisi johtaa Saksan yhdistymistä ja määrätä yhdistymisen ehdot.⁷⁵ Toiseen Berliinin kriisiin mennessä oli sel-

70 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.43-44

71 Kissinger: Diplomaatia s.694

72 Kissinger: Diplomaatia s.696

73 Kissinger: Diplomaatia s.693

74 Kissinger: Diplomaatia s.697

75 Prittie:Germany Divide s.135

vää, että näin ei tulisi käymään. Itseasiassa Saksan jako oli tavallaan vahvistettu kun länsivallat eivät millään tavalla reagoineet Itä-Berliinin kansannouluun 1953 ja sen kukistamiseen Neuvostoliiton armeijan avulla.⁷⁶

Länsi-Saksalle huoli Berliinistä oli alusta alkaen kansallinen kysymys. Se muodosti oman kansallisen saksanpolitiikkansa kolmen miehitysvallan eli Yhdysvaltojen, Britannian ja Ranskan tarkassa johdossa. Näiden Saksan politiikka taas perustui vuoden 1945 miehitykseen ja sen mukanaan tuomiin velvollisuuksiin ja oikeuksiin. Tämä poliittinen linja näki Saksan ja Berliinin yhtenäisenä alueena.⁷⁷ Bonnissa oikeastaan odotettiin vuoden vaihteessa 1960-61, että tuleva vuosi olisi tuova jonkinlaisen ratkaisun Berliinin kriisiin ja Saksan kysymykseen. Ajan nähtiin olevan kypsä.⁷⁸

Berliiniä liittokansleri Adenauer halusi käsitellä erillisenä kysymyksenä erossa yleisistä Saksan- tai turvallisuuskysymyksistä. SPD:n kansleriehdokas ja Berliinin pormestari Willy Brandt taas näki, että Berliinin kysymys on sidoksissa Saksan-kysymykseen ja Saksan jakoon. Siksi Brandtin mukaan ei Berliinin status quossa saanut tehdä muutoksia.⁷⁹

Tässä olikin yksi Länsi-Saksan ongelma Berliinin kriisin aikana. Vuosi 1961 oli vaalivuosi ja poliittista yksimielisyyttä oli vaikeampi löytää kuin poliittisesti tavanomaisempana vuotena. Lännessä ehdotuksia Saksan kysymyksen ratkaisemiseksi Länsi-Saksa arvosteli herkästi. Liittokansleri Adenauer vastusti kaikkia muita vaihtoehtoja kuin vapaita vaaleja Saksan yhdistämiseksi. Hän piti lukuisia Lännessä ehdotuksia liian varovaisina ja epäili länsivaltojen lopulta vain antavan Neuvostoliiton edetä ja miehittää myös Länsi-Saksan.⁸⁰ Bonnin mielestä vain de Gaulle seisoi tiukasti Länsi-Saksan takana. Anglosaksinen ja etenkin Amerikan sisäinen keskustelu nosti jälleen esiin eräänlaisen saksalaisen viholliskuvan.⁸¹ Bonnissa Willy Brandtin ehdotusta yleisestä rauhankonferenssista vastustettiin koska oletettiin, että puolueettomat maat valitsisivat poliittisesti helpoimman tien ja Saksan yhdentymisen sijasta tulisivat kannattamaan kahden Saksan politiikkaa.⁸²

Diplomatiaan ja myöskään länsivaltojen diplomatiaan ei paljoa toiveita laitettu. Länsi-Saksan liittokanslerin Konrad Adenauerin mielestä Geneven neuvottelupöydässä 1959 tehtiin liikaa myönnytyksiä ja ne myönnytykset saattavat olla nyt olla tulevien neuvotteluiden lähtökohta.⁸³ Vuoden 1958 Berliinin kriisi osoitti Bonnin mielestä länsivaltojen uuden tendenssin hakea kompromissia

76 Kotowski:Geschichte Berlins seit dem II WK s.57

77 Richthofen:Die Berlinpolitik der BRD s.173

78 Internationale Politik 1961 s.126

79 Vogelsang: Das geteilte Deutschland s.217

80 Vogelsang: Das geteilte Deutschland s.222-223

81 Kotowski:Geschichte Berlins seit dem II WK s.59

82 Internationale Politik 1961 s.144

83 Hanrieder: West German Foreign Policy 1949-1963 s.178

Neuvostoliiton kanssa Länsi-Saksan toiveiden ja etujen kustannuksella.⁸⁴

Idän ehdotus "Länsi-Berliinin Vapaakaupungista" ei Bonnia innostanut. Se olisi ollut jälleen vain Saksan jaon vahvistamista. Itseasiassa ajatus "Länsi-Berliinin vapaakaupungista" pohjautui aikaisemmalle ajatukselle Saksan jakamisesta kolmeen osaan. Länsi oli heti sodan jälkeen esitellyt erilaisia ajatuksia Saksan jakamisesta, sillä olihan Saksa vuosisatoja ollut jakaantuneina erilaisiin ja erikokoisiin ruhtinaskuntiin. Sodan jälkeen Neuvostoliitto ei ollut innostunut tästä ajatuksesta,⁸⁵ mutta tavallaan palasi itse nyt aiheeseen ehdottamalla kolmea saksalaista valtiota: Itä-Saksaa, Länsi-Saksaa ja "Länsi-Berliinin Vapaakaupunkia". Länsi-Saksan poliittisen tilanteen teki vaikeaksi se, että juuri Länsi-Saksa oli se valtio, joka tosissaan halusi Saksojen yhdistyvän.⁸⁶

2.7. Itä-Saksan Berliini

Berliini ei ollut Itä-Saksalle ongelma, mutta Länsi-Berliini oli. Tämä vapaan liikkumisen sisäraja Berliinien välillä oli ongelma. Kuten Neuvostoliiton Itä-Berliinin suurlähettiläs vuonna 1959 totesi, vapaa liikkuvuus antoi berliiniläisille mahdollisuuden verrata yhteiskuntajärjestelmiä ja sosialistinen järjestelmä ei suinkaan aina ollut se joka voitti vertailun.⁸⁷ Berliinin erikoispiirre oli se, että huolimatta siitä että kaupungissa oli kaksi yhteiskuntajärjestelmää, se oli yhtenäinen työssäkäyntialue. Länneistä työskenneltiin idässä ja idästä lännessä. Elintasoerojen kasvaessa Länsi-Berliinissä työskentelevistä ja Itä-Berliinissä asuvista "rajankävijöistä" tuli Itä-Saksalle pysyvä poliittinen paine, samalla itäberliiniläiset jatkuvasti suurempina määrinä siirtyivät Länteen tai ainakin Länsi-Berliiniin. Berliinin muuri lopetti "rajankävijöiden" työssä käynnin Länsi-Berliinissä. Juuri ennen muurin rakentamista yli 50 000 itäberliiniläistä oli käynyt töissä lännessä. Näiden tilalle alettiin Länsi-Berliiniin tuomaan "Gastarbeitsereita".⁸⁸

Länsi näki, että neljä valtaa vastasivat jatkuvasti Berliinin hallinnasta. Tämän vuoksi Länsi-Berliini ei voinut kuulua Länsi-Saksaan, jos niin olisi ollut niin Länsi olisi menettänyt oikeutensa Itä-Berliinissä.⁸⁹ Länsi-Berliini ei ollut osa Länsi-Saksaa vaan erillisalue. Liittopäivillä sen edustajilla oli läsnäolo- ja puheoikeus, muttei äänioikeutta. Länsi-Berliinillä oli oma perustuslaki ja oikeus hyväksyä oikeiksi katsomansa Liittotasavallan

84 Morgan: Die Berlinpolitik der Westmächte s.127

85 Balfour: West Germany A Contemporary History s.110

86 Prittie: Germany Divide s.350

87 Gaddis: Cold War (The) s.113

88 Kotowski: Geschichte Berlins seit dem II WK s.56,60

89 Morgan: Die Berlinpolitik der Westmächte s.129

lait.⁹⁰ Taloudellisesti Länsi-Berliini oli elinvoimainen kaupunki, jolla oli toimiva Länsi-Saksaan yhteydessä ollut talouselämä.⁹¹

Länsi-Berliini oli rajattu raja-aidalla Itä-Saksasta jo ennen muurin rakentamista. Itä-Saksa oli saanut valtionrajansa valmiiksi vuonna 1952 ja viiden kilometrin rajavyöhykkeineen se oli tukeva sosialistinen valtionraja.⁹² Tämä raja erotti myös Länsi-Berliinin Itä-Saksasta, vain Länsi- ja Itä-Berliinin välinen liikenne oli vapaata.

Vapaa Länsi-Berliini ja jatkuvasti kasvava pakolaisvirta olivat Itä-Saksalle ja Neuvostoliitolle aina painavampi ongelma, joka lopulta synnytti vuonna 1958 toisen Berliinin kriisin. Kun tässä yhteydessä ongelma ei ratkennut, Neuvostoliitto yritti varmistaa Itä-Saksan pysyvyyden ja padota pakolaisvirran. Aluksi yritettiin tehdä Berliinistä itsenäinen poliittinen yksikkö YK:n alaisuudessa eli "Länsi-Berliinin Vapaakaupunki". Kun tämä ei onnistunut antoi Neuvostoliitto periksi Itä-Saksalle ja muuri rakennettiin.⁹³

Muurin rakentamiseen oli todelliset syyt sillä pakolaisongelma oli räjähtämässä Itä-Saksan hallituksen käsiin. Tarkkaa tietoa pakolaismääristä ei ole, sillä aluksi ei asuinpaikkarekistereitä ollut ja toisaalta kaikki eivät ilmoittautuneet pakolaisleireihin vaan jatkoivat suoraan Länsi-Saksaan sukulaisten ja ystävien avulla tai omin neuvoin. Hyvä arvio on noin 3,5 miljoonaa sodan lopusta Berliinin muuriin.⁹⁴ Toisen arvion mukaan Itä-Saksan väkiluku oli vähentynyt vuoden 1949 19 miljoonasta, vuoden 1961 17 miljoonan.⁹⁵ Puhutaan siis samasta suuruusluokasta.

Pakolaisvirta oli ollut voimakasta jo aikaisemminkin, mutta vuonna 1961 se vielä yltyi. Vuoden 1961 kasvaneen pakolaisvirran syy ei enää ollut pelkästään kurjuus kuten aikaisemmin, vaan myös vapauden kaipuu. Osin myös maatalouden pakkokollektivisointi ajoi ihmisiä liikkeelle. Osasyynä oli kasvaneet huhut "Saksan" rauhansopimuksesta ja sen myötä pakomahdollisuuden loppuminen, lähdettiin kun vielä voitiin.⁹⁶ Edellisenä vuonna 1960 pakolaisia oli noin 200 000, joista 76% loikkasi Berliinin kautta⁹⁷

Vuosittaiset pakolaisluvut ovat kuvaavia

1953	331	390
1954	184	198
1955	252	870
1956	279	189
1957	261	622

90 Balfour: West Germany A Contemporary History s.161

91 Kotowski: Geschichte Berlins seit dem II WK s.62

92 Grosser: Geschichte Deutschlands seit 1945 s.373

93 Richthofen: Die Berlinpolitik der BRD s.174

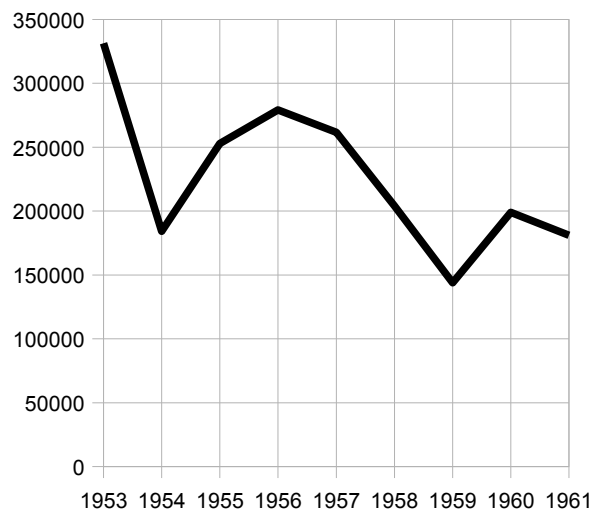
94 Internationale Politik 1961 s.135

95 Gaddis: Cold War (The) s. 114

96 Internationale Politik 1961 s.135

97 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.7

1958 204 092
 1959 143 917
 1960 199 117
 1961 181 133 -> muurin rakentamiseen⁹⁸

Vuosittainen pakolaismäärä. Vuoden 1961 pakolaisluku päättyy muuriin.

Samalla voi verrata Itä-Berliinin ja Länsi-Berliinin asukasmäärien kehitystä.

	Länsi-Berliini	Itä-Berliini
1945	1 733 605	1 073 799
1946	2 012 532	1 174 582
1950	2 146 952	1 189 074
1960	2 202 241	1 071 775 ⁹⁹

Pääsiäisenä 1961 Berliinissä oli itä- länsisuuntainen liikenne vilkasta. Noin 80 000 länsisaksalaista tuli lännestä tapaamaan ystäviään ja sukulaisiaan idästä ja Berliiniin tultiin myös Itä-Saksasta tapaamaan lännessä asuvia. Pääsiäisenä loikkasi yli 5 000 henkeä ja Marienfeldin vastaanottoleirissä oli pitkät jonot.¹⁰⁰

Berliinin pakolaisvirta ei ollut vain Itä-Saksan tai Neuvostoliiton valtiojohdon ongelma, vaan myös Lännessä alettiin olla huolissaan. Oli pelättävissä, että pakolaisvirta tai yritykset sen patoamiseksi voisi johtaa kansannousuun Itä-Berliinissä kuten oli tapahtunut Budapestissä 1956. Nyt vieressä olisi amerikkalaisia joukkoja ja tilanne olisi voinut kehittyä hallitsemattomaksi sotilaalliseksi konfliktiksi.¹⁰¹

Pakolaismäärästä on erilaisia arvioita, mutta arvio siitä että pakolaisia oli ennen muurin rakentamista noin 3,5 miljoonaa tuntuu luotettavalta ja on soposoinnussa muiden arvioiden kanssa. Muurin

98 Vogelsang: Das geteilte Deutschland s.211

99 Bender: Berlin als Brücke zwischen Ost und West s.480

100 Internationale Politik 1961 s.132

101 Internationale Politik 1961 s.66

jälkeen arvellaan vielä poistuneen noin miljoona ihmistä. Heistä 461 000 pakeni useimmiten ulkomaankomennuksilla ja rajojen yli pakeni 30 000. Yrittäjistä 70 000 jäi kiinni ja yli 900 kuoli pakoyrityksissä.¹⁰²¹⁰³

Pakolaisvirta oli päivittäistä. Muurin rakentamisen jälkeen Hrushtshev oli sanonut Unkarin puoluejohtajalle Janos Kadarille, että "Itä-Saksan talous olisi romahtanut jos emme olisi nopeasti tehneet jotain, muuri oli ainoa jäljelle jäänyt vaihtoehto".¹⁰⁴

Itä-Saksan hallituksen näkökulmasta oli muurin rakentaminen ilman muuta ultima ratio ja välttämätön keino vallan säilyttämiseksi.¹⁰⁵ Muurilla Itä-Saksan hallitus osoitti ettei se enää voinut kärsiä pitempään uskottavuuskriisistä, ja jatkuvaa kansalaistensa menetystä.¹⁰⁶

Muurin rakentaminen alkoi 13.8.1961 klo 1.10¹⁰⁷, ja sotilaat jotka rakensivat muuria olivat olivat Itä-Saksan kansanarmeijan sotilaita,¹⁰⁸ eivät Neuvostoliiton Puna-armeijan henkilöstöä. Vuonna 1961 rakennettiin aluksi 45 km piikkilanka-aitaa, Vuosina 1962-65 aitaa paranneltiin ja sitä pidennettiin, vuosina 1965-75 rakennettiin ensimmäinen betoniversio ja vuodesta 1975 rakennettiin lopullista muuria.¹⁰⁹ Ennen muurin purkamista vuonna 1989 sen pituus oli 155 km.

Ensimmäinen muurin yli paennut oli rajavartija Konrad Schumann 15.8.1961. Pako yli muurin onnistui noin 5 000 yrittäjälle ja 231 yrittäjää kuoli muurille¹¹⁰ vuosien 1961-89 välisenä aikana.

Muurin rakentaminen oli Lännelle yllätys. Yhdysvaltojen tiedustelupalvelulla ei ollut tietoja siitä, että muuri rakennettaisiin. Sen sijaan muista mahdollisista Idän keinoista oli tietoja. Länsi-Saksan tiedustelupalvelullakaan ei ollut tiedossaan tiedustelutermein "koko tarinaa" eivätkä he onnistuneet käyttämään tehokkaasti niitä tietoja, mitä heillä oli.¹¹¹ Tosin brittiläisten joukkojen Berliinin komentaja kenraalimajuri Delacomben mukaan kaikki tiesivät, että jotain pitää pakolaisvirralle tehdä ja yksi vaihtoehtoista oli muurin rakentaminen.¹¹²

Itä-Saksan puoluejohtaja Walter Ulbricht sanoi 15.6.1961 järjestetyssä kansainvälisessä lehdistökonferenssissa, ettei kukaan suun-

102 Neubert: Pögenemine ajaloost s.788

103 Grosser: Gesichte Deutschlands seit 1945 s.374

104 Gaddis: Cold War s. 115

105 Richthofen: Die Berlinpolitik der BRD s.175

106 von Weizsäcker: Die Mauer wird keinen Bestand haben s.322

107 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.3

108 Brandt: Begegnungen und Einsichten Die Jahre 1960-1975 s.10

109 Made: Alasi ja haamri vahel s. 288

110 Made: Alasi ja haamri vahel s. 289

111 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.43

112 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.71

nittele muurin rakentamista.¹¹³ Samassa lehdistötilaisuudessa Ulbrichtilta kysyttiin merkitseekö "Länsi-Berliinin Vapaakaupunki" -suunnitelma kansallisen rajan syntymistä kaupunkien väliin. Ulbricht vastasi, että jotkut lännessä varmaan toivovat hänen lähettävän rakennusmiehiä pystyttämään muurin. Hänen rakennusmiehillään on kuitenkin parempaakin tekemistä eikä kukaan suunnittele muurin rakentamista.¹¹⁴

Ulbricht oli esittänyt muurin rakentamista tiedustelulähteiden mukaan Varsovan liiton kokouksessa 28.-29.3.1961, mutta ei saanut yhdeltäkään maalta tukea jyrkille toimenpide-ehdotuksilleen. Hrushtshev käski Ulbrichtin käyttää sisäisiä keinoja. Uusi Hrushtshevin kokoon kutsuma kokous pidettiin 3.-5.8.1961 Moskovassa ja siellä Hrushtshev asettui tukemaan Ulbrichtin suunnitelmaa.¹¹⁵

On selvää, että muuria ei alettu valmistella vasta virallisen luvan jälkeen. Itä-Saksassa oli jo pitkään tiedetty, että pakolaisongelmalle on tehtävä jotain ja valmistelut oli aloitettu jo hyvän aikaa aikaisemmin.¹¹⁶ Kreml oli taustalta vaikuttaen antanut rakentaa muurin hätätilaratkaisuna, eräänlaisena palokunnan toimenpiteenä. Sen tarkoitus oli pelastaa Itä-Saksa katkaisemalla pakolaisvirta. Muurilla ostettiin aikaa paremman suunnitelman tekemiseksi.¹¹⁷ Muurin rakentaminen osoitti sen missä Neuvostoliiton mielestä kulkee etupiirien raja. Länsivallat protestoivat vain muodollisesti.¹¹⁸ Muurin rakentaminen oli merkittävä tapahtuma molempien Saksojen historiassa. Länsi-Saksalle se merkitsi äkkinäistä loppua harjoitetulle saksalaisuuden politiikalle. Itä-Saksalle muutos oli vieläkin suurempi, valtiollisesta näkökulmasta jopa positiivinen.¹¹⁹ Muuri oli tavallaan DDR:n eli Saksan demokraattisen tasavallan salainen syntymäpäivä.¹²⁰

3. Neue Zürcher Zeitung

3.1. NZZ uutislehden rakenne

NZZ toimi tavallaan jatkuvan tuotannon periaatteella. Lehteä tehtiin ja painettiin koko työpäivän ajan.

Tärkein uutissivu oli tietenkin etusivu. Toinen tärkeä uutissivu oli ulkomaan uutisten sisäinen etusivu. Näinhän on kaikissa sanomalehdissä eli osastoittain pääuutissivu ja jos uutisia on paljon

113 Made: Alasi ja haamri vahel s. 287

114 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.9

115 Merritt&Merritt: Living with the Wall s.44

116 Balfour: West Germany A Contemporary History s.204

117 Brandt:Ein Rückblick auf 1961 s.297

118 von Weizsäcker: Die Mauer wird keinen Bestand haben s.323

119 Klessmann: Zwei Staaten, eine Nation s.14

120 von Weizsäcker: Die Mauer wird keinen Bestand haben s.321

niin kyseistä osastoa jatketaan tarpeen mukaan.

NZZ ei aina jatkanut ulkomaan uutisiaan heti "uutissivun" jälkeen vaan ne sijoitettiin jollekin sisäsivuista. NZZ:in uutissivut voikin siis jakaa arvostuksen perusteella "etusivu", ulkomaan uutisten ykkössivu eli "uutissivu" ja sisäsivut eli "sisäsivu".

Aina uutisen sijoitus sivulle ei kerro suoraan miten tärkeäksi se uutinen koettiin. Perinteisesti etusivu "pannaan kiinni" kaikkein viimeiseksi ja juuri sitä ennen osastojen omat "etusivut". Sisäisivuille joutuneet jutut ovat sellaista materiaalia joka on voitu valmistella hyvissä ajoin etukäteen.

Koska NZZ pyrki olemaan "uutisvirta-lehti" sen etusivu ei läheskään aina kerro uutisten arvostuksesta, vaan siitä että muutoin vaikkapa "uutissivulle" kuulunut juttu tuli niin myöhään, että sitä ei ehditty laittamaan muualle kuin etusivulle.

Pääpaino NZZ:ssa oli sen omien kirjeenvaihtajien jutuilla. Ne eivät olleet uutissähkeitä, vaan kirjeenvaihtajan näkemys ja analyysi kyseessä olevasta tapahtumasta. Tällainen analysoiva juttutyyl ei ole kovin yleistä ja vaatiikin kirjeenvaihtajilta hyvää ammattitaitoa. Kaikki kirjeenvaihtajat myös merkitsivät juttunsa nimikirjaimillaan jotta lukija voi tietää kenenkä käsitykset tässä analyysissä ovat taustalla. Muu materiaali oli 1961 lähinnä uutistoimistojen uutissähkeitä.

Taloussivuilla toimituksen näkemykset tulivat selvemmin esiin kuin ulkomaan uutisissa. Talous- ja paikallisuutisissa NZZ olikin normaali toimituksessa toimitettu lehti.

Valokuvia lehdessä oli 1961 vähän. Tähän on puhtaasti tekniset syyt. Kuvalaattojen valmistaminen oli vielä hitaampaa kuin sivun latominen ja valokuvien toimittaminen tapahtumapaikalta lehteen oli hankalaa. NZZ julkaisikin silloin tällöin erityisiä kuvasivuja joissa tavallaan oli kuvitus jo viikolla julkaistuun uutiseen. Lehden normaalit uutiskuvat liittyivät lähinnä paikallisuutisiin ja Sveitsin tapahtumiin.

3.2. NZZ ulkoinen tarkastelu

Miten Berliinin kriisi kehittyi 1961? Asiaa voi tarkastella monesta näkökulmasta. Perinteinen tapa on katsoa jälkikäteen mitä tapahtui, arvioida tapahtumien merkitys ja tutkia kriisin kipupisteet. Toinen tapa on katsoa tapahtumaa aikalaisten silmin, miten vaikkapa itseään uutislehtenä pitänyt NZZ asian uutisoi.

Tässä yhteydessä ei ole kiinnostavaa se mitä mieltä NZZ oli Berliinin kriisistä vaan se miten tärkeänä se kriisiä piti sen tytiessä kevään ja kesän 1961 aikana.

Tärkeästäkin tapahtumasta ei joka päivä ole suuria uutisia. Tärkeää tapahtumaan sanomalehdissä kuitenkin "seurataan". "Seuraaminen" merkitsee, että aiheen uutiskynnys on matalampi kuin mitä se muuten olisi. Uutisen ei tarvitse omalla merkityksellään nousta uutiskynnyksen yli, se painetaan koska se kuuluu "seurattavaan" tapahtumaan ja siinä imussa se ylittää uutiskynnyksen. Toisin sanoen aihe on sanomalehden mielestä tärkeä jos siitä uutisoidaan jatkuvasti ja jos osa uutisista on vähemmän tärkeitä pikku-uutisia.

Puhdas määrällinen vertailu ja palstamillimetrien laskenta ei oikeastaan toimi kuin kahden sanomalehden keskinäisessä vertailussa. Silloin se näyttää osittain millaisen arvon tutkittavat lehdet jollekin tapahtumalle antavat. Tulos ei ole tarkka, sillä kummankin lehden ilmestymisalueilla tapahtuneet merkittävät tapahtumat vievät luonnollisesti tilaa vaikkapa ulkomaanaiheelta. Tämä aiheuttaa mittavirheitä vertailuun jos vertailtavat lehdet ilmestyvät eri levikkialueilla. Muitakin virhetekijöitä voi olla kuten vaikkapa se, että toisella vertailtavista lehdistä on tapahtumapaikalla oma kirjeenvaihtaja tai toimituksessaan alaan perehtynyt toimittaja.

Kahta uutisaihettakaan ei voi mitallisesti vertailla edes saman lehden sisällä. Toisesta tapahtumasta on aina saatavilla enemmän uutiskynnyksen ylittävää materiaalia kuin toisesta. Toinen seurattavista tapahtumista saattaa olla vaiheessa joka normaalisti tuottaa paljon uutisia tapahtumasta, esimerkiksi käynnissä on huippu-tapaaminen tai rauhankonferenssi, ja silloin tapahtuu jotain yllättävää. Juri Gagarinin avaruuslento huhtikuussa 1961 on hyvä esimerkki yllättävästä tapahtumasta joka varastaa kaiken huomion itselleen. Sen uutisen alle jäi monta muuten julkaistua juttua, nyt niille ei vain yksinkertaisesti ollut tilaa.

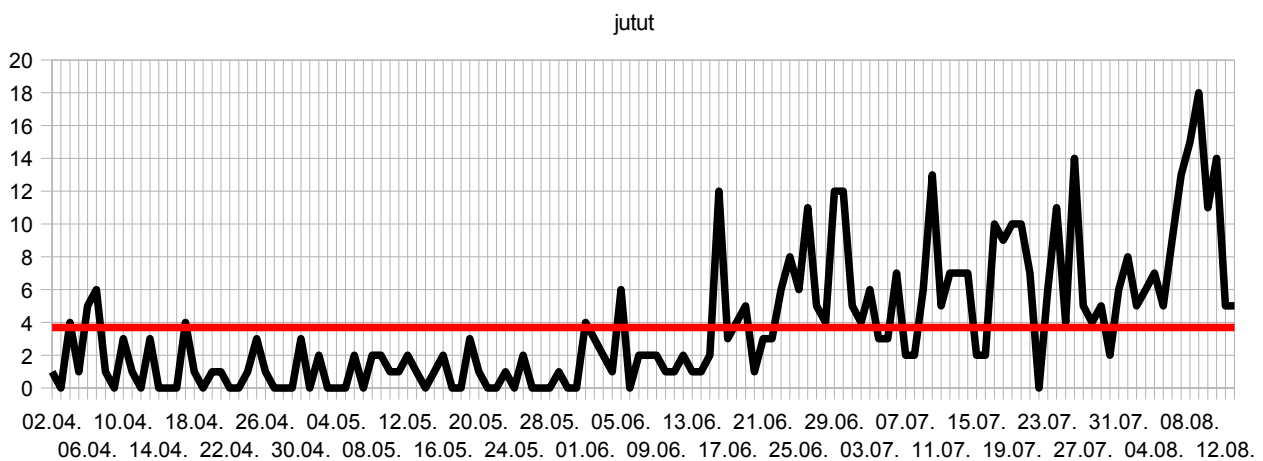
Jos palstamillimetrien sijasta seurataan aiheen käsittelyä niin silloin saadaan luetettavampia tuloksia. Tärkeästä "seurannassa" olevasta aiheesta julkaistaan oleelliset käänteet aivan riippumatta siitä onko ihminen valloittamassa avaruutta vai ei. Uutiset vain ovat lyhyempiä kuin mitä ne muuten olisivat.

3.2.1. Uutisvirta

NZZ oli uutislehti ja se pyrki julkaisemaan kaikki tärkeiksi kokemansa tiedot. Jo puhdas tilastollinen tarkastelu NZZ:ssa julkaisuista Berliinin kriisiä koskevista uutisista antaa selvän kuvan siitä miten ja missä vaiheessa kriisin koettiin 1961 yhdessä suuressa uutislehdessä kärjistyvän.

Kaikki NZZ:in numerot 1.4.-13.8.1961 käytiin läpi ja kaikista Berliiniä ja Berliinin kriisiä koskevista uutisista kirjattiin ylös ulkoiset tiedot.

Kaikkiaan NZZ julkaisi tutkittuna aikana 494 Berliiniä koskevaa uutista. Osa toimituksellisesta materiaalista oli yleisotsikoita jotka toimitus laati ja joiden alle koottiin Berliinin kriisiä koskevia uutissähkeitä. Osa laskussa olleista uutisista oli kuvallitteessa olleita valokuvia osa taas käsitteli vaikkapa Berliinin oopperaa ja Berliinin filmijuhlia. Ne on kuitenkin otettu mukaan tarkasteluun, sillä kulttuuriuutisissakin voitiin viitata kaupungissa vallitsevaan ilmapiiriin tai muihin laajempiin yhteyksiin joilla oli poliittista merkitystä.

viiva: kaikkien juttujen keskiarvo

Päivittäin julkaistujen Berliiniä koskevien uutisten määrästä näkee selvästi kriisin syvenemisen ja kriisin rytmin.

Tein satunnaisotantoja myöhäissyksyn ja alkutalven NZZ:n Berliiniä koskevasta kirjoittelusta. Etenkin vuoden 1961 alkukuukaudet olivat Berliinin suhteen niin rauhallista aikaa, ettei niitä edes kannattanut ottaa mukaan perusteellisempaan tarkasteluun. NZZ uutisoi Berliinistä tasaisen harvakseltaan, kului jopa viikkoja ettei Berliiniä koskevat uutisia julkaistu lainkaan.

Muutos tapahtui pääsiäisenä 1961 (Pitkäperjantai oli 31.3.). Pääsiäispyhien aikana Berliinin kautta suuntautui länteen sellainen pakolaisaalto, että NZZ Berliinin tapahtumien seuranta tiivistyi ja muuttui hyvin säännölliseksi sekä kattavaksi.

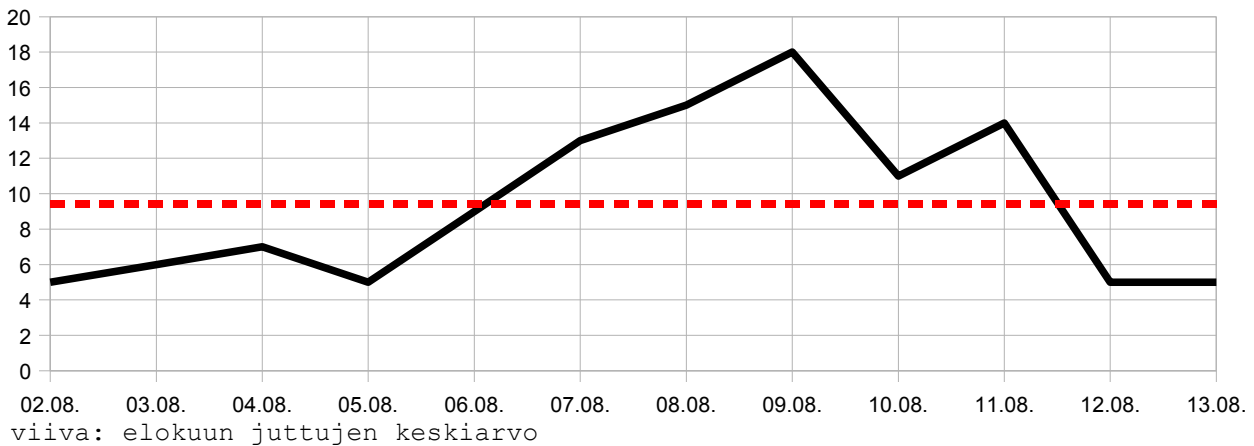
Pääsiäisen pakolaisuutishuipun jälkeen seuraava selvä kiinnostuksen nousu tapahtui kesäkuun alussa. Silloin pidettiin Wienissä Yhdysvaltojen presidentin John F. Kennedyn ja Neuvostoliiton kommunistisen puolueen pääsihteerin Nikita Hrushtshev välinen huippukokous jonka yhdeksi teemaksi oli Berliinin kysymys.

Tämän jälkeen Berliinin tilanne pysyi otsikoissa ja uutisointi oli

koko kesä- heinäkuun yleistä keskiarvoa suurempaa. Uutispäiviä ilman yhtään Berliiniä koskevaa uutista oli Wienin huippukokouksen jälkeen vain 2 kun ennen huippukokousta uutisettomia päiviä oli ollut 32.

Uutisvirta kuitenkin kääntyi laskuun elokuun toisella viikolla. Hrushtshev piti Neuvostoliitossa poliittista linjaa vetävän televisiopuheensa ja NATO-maiden ulkoministerit kokoontuivat Pariisissa.

elokuun jutut

Elokuun juttumäärien keskiarvo on korkeampi kuin koko ajanjakson, mutta elokuun juttumäärissä lasku alkaa jo 9.8. ja juttujen määrä laskee kuukauden keskiarvon alle päivää ennen muurin pystyttämistä.

Elokuun juttumäärät:

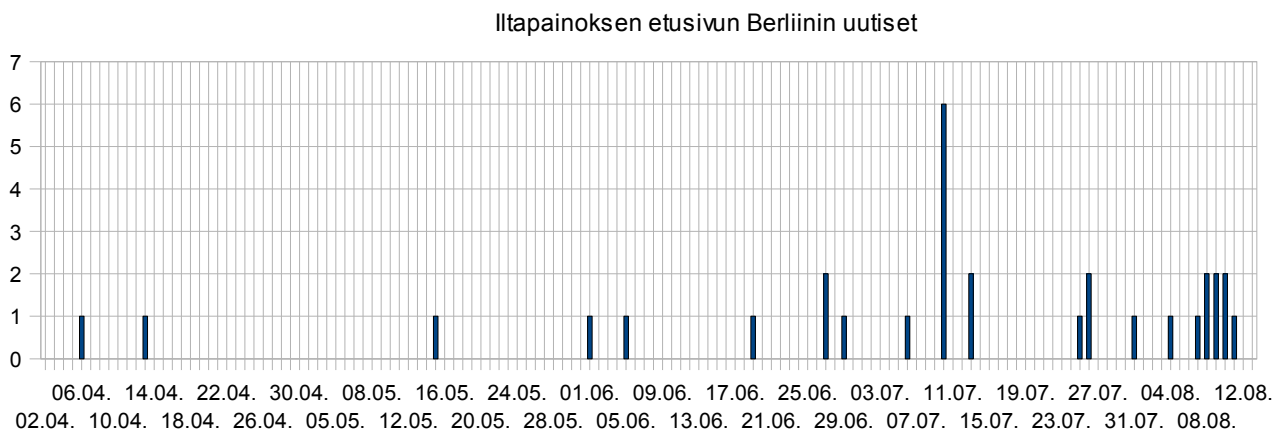
01.08.61 tiistai	8
02.08.61 keskiviikko	5
03.08.61 torstai	6
04.08.61 perjantai	7
05.08.61 lauantai	5
06.08.61 sunnuntai	9
07.08.61 maanantai	13
08.08.61 tiistai	15
09.08.61 keskiviikko	18
10.08.61 torstai	11
11.08.61 perjantai	14
12.08.61 lauantai	5
13.08.61 sunnuntai	5

Tähän vaikutti osaltaan se, että 12.8. oli lauantai ja silloin NZZ:lla oli vain yksi painos, samoin kuin muurin rakentamisen päivänä eli sunnuntaina 13.8. Sunnuntain lehti oli tietenkin toimitettu jo lauantaina, sillä viikonloppuisin NZZ:lla oli vain "aamupainokset".

Laskutrendi oli joka tapauksessa selvä, Berliinin kriisin kuviteltiin olevan ratkeamassa ja kiinnostus Berliinin uutisia kohtaan väheni. Yleinen käsitys siitä, että Berliinin muuri tuli läntisille päättäjille, suuresta yleisöstä puhumattakaan, yllätyksenä, vahvistuu NZZ uutismääriä seuraamalla. Aivan selvästi akuuttin kriisin koettiin olevan ohi ja rauhallisemman ajanjakson olevan alkamassa.

3.2.2. Uutisvirran pyörteet

Sanomalehdessä etusivu lähetetään painettavaksi viimeisenä ja NZZ:n uutispäivän päätti iltapainoksen etusivu. Sen uutisaiheista näkee mikä koettiin toimituksessa sen päivän kaikkein tärkeimmäksi uutiseksi tai uutisaiheeksi.

Alkuvaiheessa iltapainoksen etusivulle joutui vain satunnaisia uutisia, suurempaa tihenemistä oli Kennedy - Hruschtshev huippukoukousen aikaan ja sen jälkeen oli kohti elokuun toista viikkoa jatkuvaa Berliiniä koskevien uutisten päivän viimeisten pääuutisten joukkoon nostamista.

Merkittävä päivä on 10.7. jolloin iltapainoksen etusivulla on kokonaista 6 Berliini-aiheista uutista. Tuona päivänä iltapainoksen etusivulla oli kokoava toimituksen laatima yleisotsikko "Chruschtschews Nervenkrieg in der Berlinfrage", kyse oli Hruschtshevin poliittisesta linjapuheesta ja suuresta sotilasilmailunäytöksestä Moskovassa. Berliiniä koskevat iltautiset olivat lähennä maailman reaktioita näihin tapahtumiin.

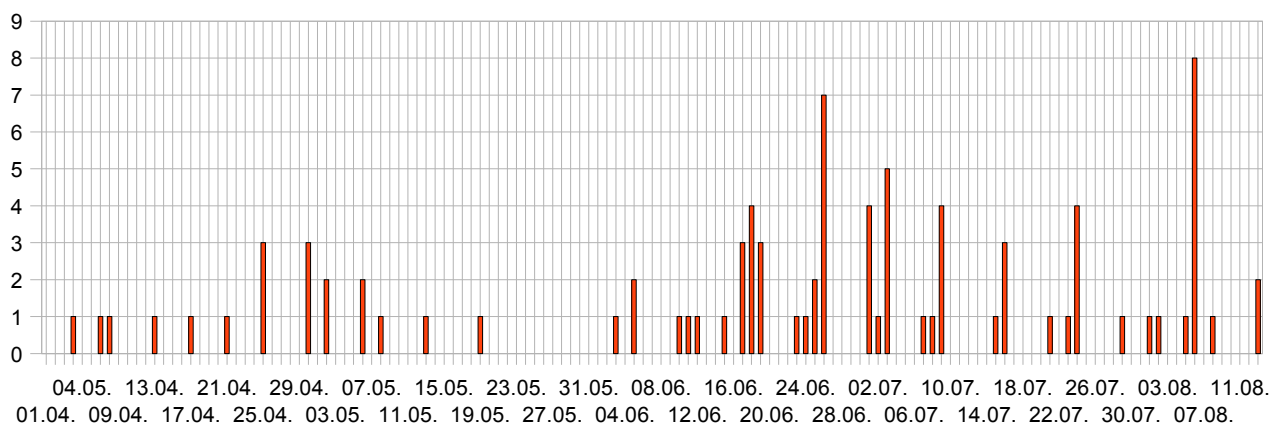
Elokuun piikki liittyi Hruschtshevin televisiopuheeseen. Lauantaina 12.8. ja sunnuntaina 13.8. ilmestyi vain aamupainos.

Vaikka iltapainoksen etusivulle Berliinin uutisia sattui suhteellisen harvoin niin sekin näytti samaa kriisin kehkeytymisrytmiä kuin koko julkaistun juttumäärän tarkastelu.

Kun iltapainoksen etusivu oli uutispäivän viimeinen ja tuorein sivu lehdessä, niin aamupainoksen sisäsivu taas oli sellainen johon oli laitettu ne jutut joilla ei ollut kova kiire ja jotka oli valmisteltu jo edellisen työpäivän aikana. Sisäsivut valmistetaan ensimmäisinä painokuntoon ja ne eivät todellakaan syki päivän uutisvirran mukana. Sisäsivuille ja etenkin NZZ:in aamupainoksen sisäsivuille koottiin myös sellaisia uutisia jotka eivät olleet mah-
tuneet edellisen päivän lehtiin, tämän huomaa kun katsoo milloin uutiset on päivätty.

NZZ antoi lukijalle mahdollisimman paljon tietoa uutistensa luonteesta, aina mainitaan uutisen tuottaja, milloin uutinen oli lehdelle lähetetty ja mistä se oli lähetetty. Joskus jopa mainittiin uutisen antotapa, lähinnä silloin kun se oli saneltu puhelimitse toimitukseen.

Aamupainosten sisäsivujen uutiset

Aamupainoksen sisäsivun uutiset olivat siis vähiten tärkeitä ja ajankohtaisia. Usein ne olivat taustoittavia tai sitten toisen tärkeysluokan uutisia. Taulukko näyttää selvästi, että kriisin ensimmäisessä vaiheessa huhti- ja toukokuussa uutiset olivat lähinnä taustoittavia tai muuten "hyvä tietää"-luokkaan kuuluvia.

Huippukokouksen jälkeen uutisten määrä kasvoi ja taustoittavuus korostui. Sen jälkeen uutisten määrä vakiintui ja väheni hiljalleen.

Muurin rakentamisen päivänä uutisia oli vain kaksi aamupainoksen etusivulla ja kaksi sisäsivulla. Mitään kriisiä ei lehden mukaan ollut siis odotettavissa. Jos kriisiä olisi odotettu, uutiset olisivat olleet etusivulla ja uutissivulla, ei sisäsivuille työnnettä.

Uutisoinnin huippupäivät olivat 26.6. ja 6.8.. Maanantaina 26.6. lehden sisäsivuilla oli lähinnä Berliinin tilannetta taustoittavia juttuja ja "hyvä tietää"-luokan uutissähkeitä. Sunnuntaina 6.8. lehdessä kerrottiin Moskovan Berliiniä koskevan nootin vastaan-

otossa eri puolilla länsimaailmaa.

Kaiken kaikkiaan iltapainosten etusivun tärkeiden uutisten ja aamupainosten sisäsivujen vähemmän kiireellisten uutisten määrällinen tarkastelu osoittaa, että kriisi kärjistyi heinäkuussa ja sen koettiin jollain tavalla launneen tai rauhoittuneen elokuun toiselle viikolle tullessa. Tämä päätelmä saa tukea kaikkien Berliiniä koskevien uutisten määrän analyysistä.

3.2.3. Painosten erot

Mielenkiintoista on katsoa missä painoksissa ja minne taitettuina Berliinin uutiset ylipäänsä olivat.

	Etusivu	uutissivu	sisäsivu	yhteensä
Aamupainos	92	54	88	234
Päiväpainos	75	44	29	148
Iltapainos	35	28	44	107
yhteensä	202	126	161	

juttumäärät painoksen ja taittopaikan mukaan

Aamupainos oli lehden tärkein painos, se oli ehditty toimittaa huolella edellisen työpäivän aikana ja painaa yöllä. Päiväpainos ja iltapainos tehtiin tiukemmalla aikataululla painokoneiden "odottaessa" ja niiden valmistelu oli aina kiireisempää.

Berliinin uutisia oli tarkastelujaksolla kaikkein eniten aamupainoksessa, mikä oli luonnollista sillä aamupainoksiksi on laskettu myös lauantain ja sunnuntain ainoat painokset.

Ainoastaan iltapainoksissa Berliinin uutisia oli vähemmän etusivulla kuin uutissivulla, se kertoi siitä, että päivän aikana tulleet myös vähemmän tärkeätkin tiedot Berliinin kriisistä haluttiin saattaa lukijoille. Seuranta oli siis tarkkaa.

Päiväpainos oli luonnostaan eräänlainen väliinputoaja. Se täytettiin yön aikana tapahtuneilla uutisilla ja niillä uutisilla jotka eivät ehkä mahtuneet aamupainokseen. Berliinin kriisin merkityksestä kertoo se, että prosentuaalisesti päiväpainoksessa etusivulle päässeiden Berliini-uutisten osuus oli suurin. Sisäsivun vähemmän kiireellisiä Berliini-uutisia oli siinä vähiten.

Painosten ja sijoittelun perusteella voi todeta, että NZZ seurasi Berliinin tilannetta tarkkaan ja pyrki kertomaan lukijoilleen kaiken oleellisen tiedon mahdollisimman nopeasti.

3.2.4. Mistä uutiset tulivat?

Mielenkiintoista on katsoa mistä NZZ:in julkaisemat Berliiniä koskevat uutiset oli lähetetty.

	Kirjeenvaihtaja	Uutistoimisto
Belgrad		2
Bonn	19	25
Bremen		1
Bryssel		2
Cadenabbia		3
Chicago		2
Düsseldorf		1
Frankfurt		4
Halle		1
Hampuri		1
Hannover		1
Karlsruhe		1
Länsi-Berliini	78	89
Leibzig		1
Long Beach		1
Lontoo	16	15
Los Angeles		1
Milano	1	
Moskova		32
München		1
New York	2	3
Oslo	2	2
Ottawa		1
Pariisi	12	24
Praha		2
Rooma	3	2
Stuttgart		1
Ulm		1
Washington	33	49
Wetzlar		1
Wien	2	

Cadenabbiassa Yhdysvaltojen ulkoministeri tapasi italialaisen virkaveljensä.

Taulukko kertoo selvästi missä maailmanpolitiikka tuolloin tehtiin. Washington, Moskova, Lontoo ja Pariisi olivat politiikan teon keskuksia. Lontoo oli tärkeämpi kuin Pariisi ja sieltä tuli enemmän kirjeenvaihtajien poliittisia katsauksia. Tämä puolestaan kertoo kriisin angloamerikkalaisesta voima-akselista ja osaltaan ilmeisesti siitä, että Ranska kaikista yrityksistään huolimatta oli kakkosketjun pelaaja kylmän sodan pelikentällä.

Myöskään Bonn ei ollut oleellinen tekijä. Sieltä uutisoitiin paljon, mutta lähinnä Länsi-Saksan hallituksen käsityksiä, suurpolitiikka ohitti myös Bonnin.

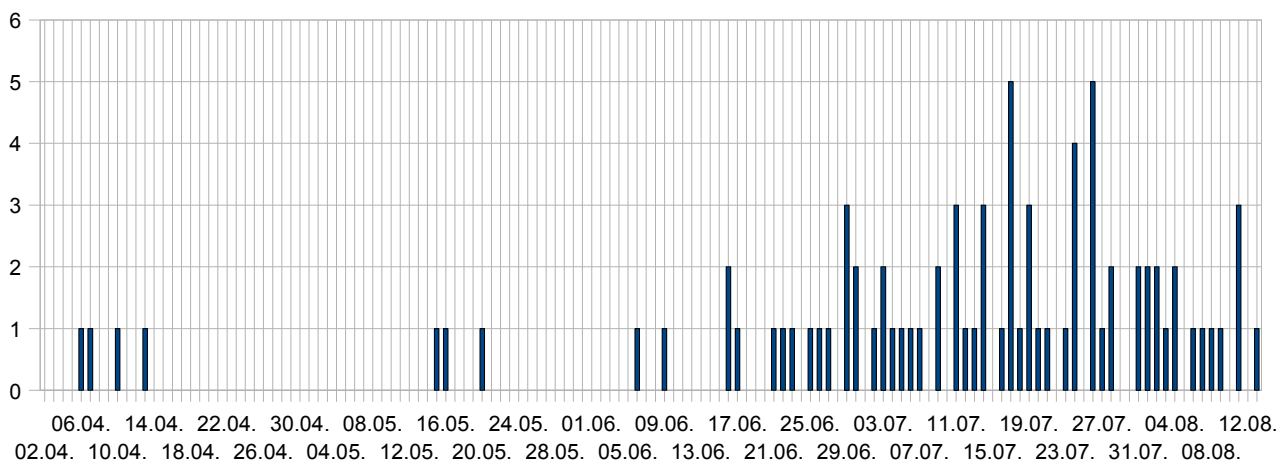
Berliini itse oli tärkein uutiskeskus, mikä oli luonnollista. Vaikka NZZ piti kahta kirjeenvaihtajaa jatkuvasti Berliinissä niin hekään eivät ehtineet seurata kaikkea tapahtumia vaan Berliinistä otettiin sisään myös uutistoimistojen uutissähkeitä. Sama ilmiö näkyy muissakin paikoissa joissa NZZ:lla oli kirjeenvaihtajia. Kirjeenvaihtajat keskittyivät taustoittaviin ja analysoiviin juttuihin, uutistapahtumien seuranta tapahtui uutistoimistojen välityksellä.

Mistä uutiset ovat peräisin kertoo mielestäni hyvin selvästi sen missä maailmanpolitiikan tapahtumiin vaikutettiin. Suurimmissa pääkaupungissa lehdellä oli oma kirjeenvaihtajansa ja lisäksi käytössään kaikkien suurten uutistoimistojen palvelut. Mitään teknistä selitystä uutisten määrän erilaisuuteen ei siis ole.

Ainoa selitys on se, että vähäisten uutisten lähetyspaikassa ei tapahtunut mitään niin tärkeää, että se olisi ylittänyt uutiskynnyksen. Berliinin kriisissä Italialla ei ollut paljon mitään sanottavaa, Roomasta uutiskynnyksen ylitti vain 5 uutista. Myöskään Ranska ei ollut kriisissä todellinen tekijä, uutisten määrä kertoo lahjomattomasti, että Pariisilla ei ollut uutisoitavaa. Tämä näkyy juuri lehden omien ulkomaankirjeenvaihtajien juttujen määrässä, Lontoota pidettiin Pariisia tärkeämpänä ja Ranskan politiikan seuranta oli sisältöanalyysin perusteella lähinnä uutistoimistojen yleismateriaalin varassa.

Se missä uutinen oikeasti syntyy on mielenkiintoinen kysymys. Se kuitenkin usein jää uutisen sisällön varjoon ja unohtuu. Laatulehden uutisten lähetyspaikkojen vertailu voisi monessa tapauksessa tuoda uuden näkökulman siihen missä oli tapahtumien todellinen keskus kunkin kriisin tai tapahtuman kehityskulun eri vaiheissa.

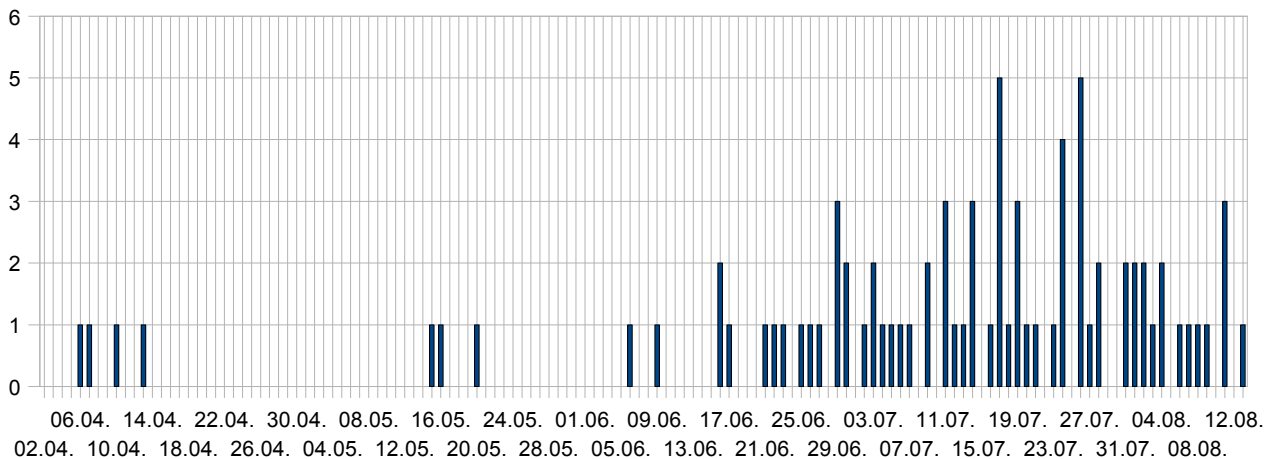
Uutiset Washingtonista

Washington oli ilmiselvästi tapahtumien keskus. Siellä Berliinin

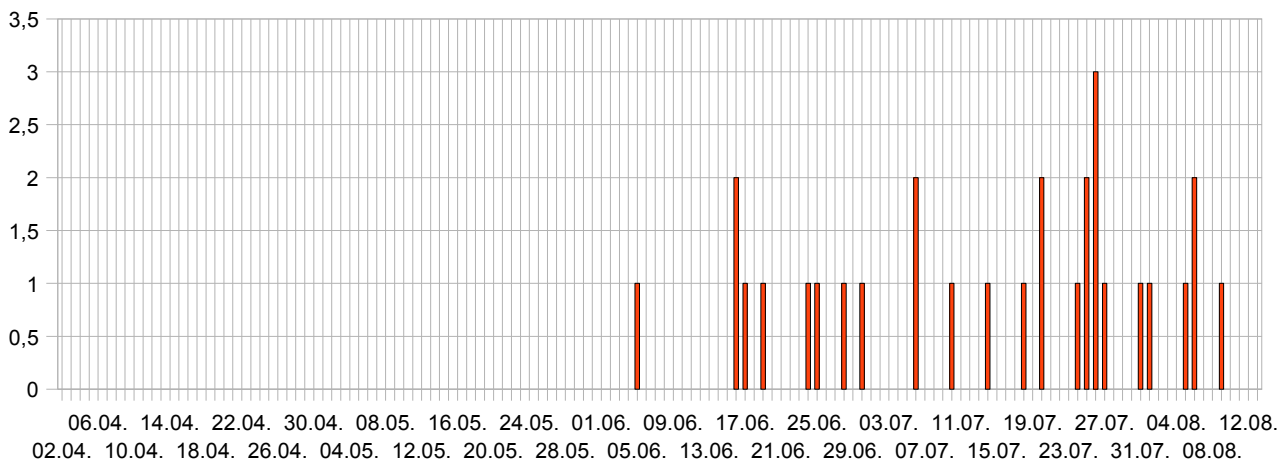
ongelmaa reagoitiin aika myöhään, tärkeitä kannanottoja alkoi tulla vasta kesäkuun puolenvälin jälkeen. Washingtonin uutisissa näkyi sama kehityskulku kuin muussakin NZZ:in uutisoinnissa, huippu oli heinäkuun loppupuolella ja sen jälkeen Berliinin kysymyksen merkitys alkaa laskea.

uutiset Lontoosta

Lontoossa asiaan paneuduttiin myöhemmin kuin Washingtonissa ja se nousee tärkeäksi uutislähteeksi vasta hieman myöhemmin heinäkuussa kuin Washington. Esillä Berliini oli kuitenkin koko ajan, siitä kertoi miltei päivittäinen uutisvirta Lontoosta. Sama kriisin rauhoittuminen näkyi myös Lontoon uutisten määrässä.

uutiset Pariisista

Pariisi oli selvästi sivuraiteella Berliinin kriisin yhteydessä, uutisvirran analyysin perustella. Merkittäviä Berliinin kriisiä koskevia uutisia ei tule Pariisista ennen kuin kriisi oli kypsytynyt kansainväliseksi ongelmaksi. Tarkastelujakson lopun uutisvirta johtui Pariisissa pidetystä NATO:n ulkoministerikokouksesta.

3.2.5. Miten Berliinin kriisi kehittyi?

NZZ:in uutisten määrän ja julkaisupaikkojen tilastollinen tarkastelu antaa mahdollisuuden jakaa Berliinin kriisin kolmeen vaiheeseen.

Berliinin kriisi alkoi kyteä pakolaisvirran kasvaessa pääsiäisen jälkeen huhtikuussa 1961. Ennen pääsiäistä ja pääsiäisen pakolaisvirtaa Berliini ei noussut merkittäväksi uutiseksi. Pääsiäisen jälkeen siitä kirjoitettiin lähinnä sisäsivuilla, taustoittavia ja Berliiniä jaettuna kaupunkina koskevia "ajattomia" uutisia. Suurvaltojen pääkaupungeissa ja etenkin Pariisissa Berliini ei noussut tärkeiden uutisaiheiden joukkoon.

Muutos tapahtui Kennedyn ja Hrushtshevin Wienin huippukokouksen jälkeen, silloin Berliini nousi maailmanpoliittiseksi kysymykseksi ja pysyi sellaisena koko kesäkuun ja heinäkuun loppupuolelle asti. Varsinainen Berliinin kriisi siis alkoi Wienin huippukokouksesta ja siellä Hrushtshevin esittämästä uhkavaatimuksesta.

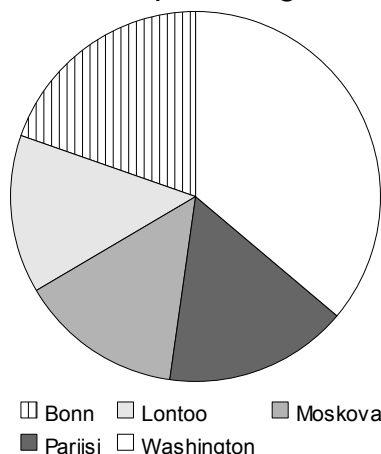
Kriisin ilmeisesti kuviteltiin olevan hallinnassa heinäkuun loppupuolella, sitä koskeva uutisvirta ehtyy ja muuttuu. Kriisi kuviteltiin saadun hallintaan Pariisin ulkoministerikokouksen jälkeen, kriisin aikajana piteni kohti loppuvuotta 1961 ja kriisin akuutin vaiheen kuviteltiin olevan ohi.

3.3. Washington

Washington oli uutismäärällä tarkasteltuna Berliinin kriisin kriisikeskus. Länsivaltojen pääkaupungeista juuri Washingtonista syntyi eniten uutisia, eli Washingtonissa tehtiin päätöksiä ja sellaisia päätöksiä, että ne katsottiin uutisoinnin arvoisiksi.

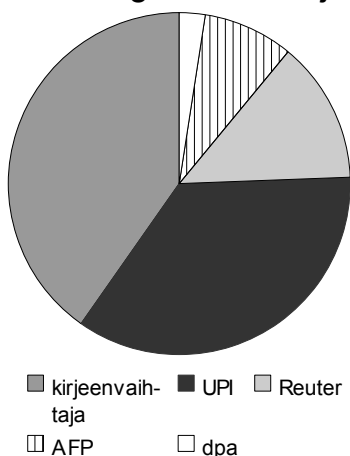
Tarkastelujaksolla Washingtonista tulleita uutisia pääsi NZZ:n sivuille 82. Niistä NZZ:n omien kirjeenvaihtajien juttuja oli 33 ja uutistoimistojen materiaalia 49.

Uutisia lähetettiin pääkaungeista

Washingtonissa käytetyin uutistoimisto oli amerikkalainen UPI (29) seuraavina tulevat englantilainen Reuter (11) ja ranskalainen AFP (7). Saksalainen dpa (2) oli vähiten käytetty vakioutustoimisto.

Washingtonin uutisoijat

kirjeenvaihtajat	33
AFP	7
dpa	2
Reuter	11
UPI	29
yhteensä	82

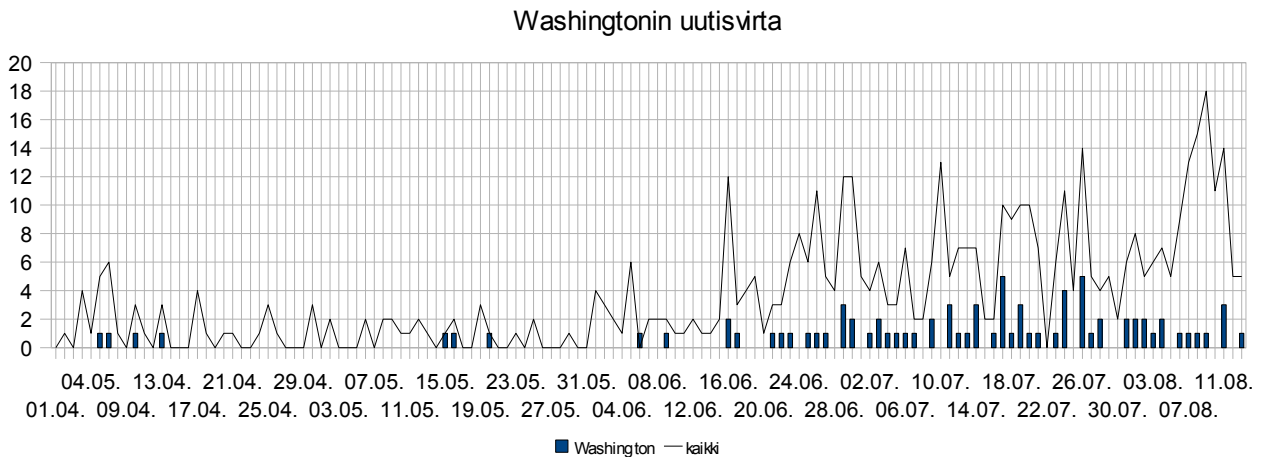
Jutut%	Etusivu	uutissivu	sisäsivu	Washington%	etusivu	uutissivu	sisäsivu	yhteensä	
Aamupainos	19%	11%	18%	49%	aamupainos	14%	7%	14%	35%
Päiväpainos	15%	9%	6%	31%	päiväpainos	36%	10%	2%	48%
Iltapainos	7%	6%	9%	22%	iltapainos	4%	6%	7%	17%
	41%	26%	34%	yhteensä	53%	23%	23%		

Washington tuotti tärkeitä uutisia tärkeistä päätöksistä ja se näkyy etusivun uutisten keskiarvoa suurempana osuutena.

Päiväpainoksen juttumäärän suuruus johtuen aikaerosta. Washingtonin ja Zürichin välillä on kuuden tunnin aikaero. Kun Washingtonissa oleva kirjeenvaihtaja sai juttunsa kirjoitettua valmiiksi joskus alkuillasta niin Zürichissä seuraavan aamun lehti oli jo "mennyt kiinni". Ensimmäinen painos johon Washingtonin tuoreet uu-

tiset saatiin oli päiväpainos.

Samasta aikaerosta johtuu, että iltapäiväpainoksen merkitys viime hetken uutisten välityksessä ei koskenut Washingtonia. Työpäivä oli vielä pahasti kesken Washingtonissa kun Zürichissä jo ladottiin ja taitettiin iltapäiväpainoksen materiaalia.

Uutisvirta Washingtonista on aika erikoisen näköinen. Aluksi muutama uutinen, sitten tauko ja kriisin kärjistyessä tasaista uutisvirtaa joka ei oikein noudata yleisen uutisoinnin huippuja ja laaksoja.

Washingtonista uutisoitiin Yhdysvaltojen kannanottoja ja päätöksiä Berliinin kriisin aikana. Uutta tietoa Washingtonista tuli jatkuvasti mutta mitään hätkähdyttävää uutista käännettä ei Washingtonin politiikassa ollut, siitä kertoo uutisvirran tasaisuus. Mikäli kannanmuutoksia olisi ollut niin niiden selostus, kommentointi ja analysointi olisi heti näkynyt uutisvirrassa uutisten määrän hetkellisenä ja voimakkaana kasvuna.

Se, että Washingtonin uutisvirta kulkee tasaisena samaan aikaan kun Berliinin kriisiä koskevien uutisten määrä nousee tai laskee kertoo siitä, että Washingtonissa ei hosuttu. Jokaiseen käänteeseen ei reagoitu, uusia tulkintoja ei annettu eikä pikaisia päätöksiä tehty ja selitelty. Muussa tapauksessa Washingtonin uutisvirta olisi ollut paremmin samassa rytmissä yleisen uutisvirran kanssa.

Washingtonin uutisvirran aallonharjat olivat 17.7. ja 26.7., ja NZZ julkaisi molempina päivinä 5 Washingtonista lähetettyä uutista. Maanantai 17.7. sattui vain olemaan hyvä uutispäivä Washingtonissa, uutisilla ei ole sisällöllisesti mitään yhdistävää tekijää. Keskiviikko 26.7. taas on esimerkki kannanottojen vaikutuksesta

uutisvirtaan. Uutispäivä oli sinänsä tavallinen, vain kaksi uutista, mutta presidentti Kennedyn pitämä politiikka linjaava televisio puhe tuottaa heti tuoreeltaan kolme uutista lisää ja piikin Washingtonin uutisvirtaan.

3.3.1. Berliini ei ole kovin tärkeä

Huhtikuussa Washingtonista lähetettiin ensimmäiset Berliinin mainitsevat uutiset. Britannian pääministeri Macmillan kävi Washingtonissa tapaamassa Yhdysvaltojen uutta presidenttiä. Valtionpäämiehet keskustelivat maailman tilanteesta ja myös Berliinin kriisistä.¹²¹ Pari päivää myöhemmin keskustelujen tuloksia täsmennettiin ja UPI:n mukaan Macmillan ja Kennedy olivat korostaneet päättäväisyyttään Berliinin puolustamisessa, Neuvostoliiton painostukselle ei tulnaisi antamaan periksi.¹²² Samoista keskusteluista uutisoitiin vielä seuraavanakin päivänä ja nyt kerrottiin presidentti Kennedyn antaneen takuun turvallisuudesta Länsi-Berliinin asukkaille.¹²³

Kolme uutista neljän päivän ajalta samasta tapahtumasta ja uutisten sisällöissä tiukkeneva linja Neuvostoliiton Berliiniä kohtaan suuntaamaa uhkaa vastaan. Noina päivinä ei tapahtunut mitään sellaista mikä olisi vaatinut Britannian pääministeriä tai Yhdysvaltojen presidenttiä muuttamaan aikaisempaa kantaansa. Ilmeisesti neuvotteluiden aikana Berliinin ongelma hahmotettiin Washingtonissa hieman toisin kuin mitä aikaisemmin oli tehty.

Seuraava esittäytyjä Valkoisessa talossa oli Länsi-Saksan liittokansleri Konrad Adenauer. Hänen vierailustaan uutisoitiin aika vähän mikä osaltaan kertoo vierailun vähäisestä poliittisesta merkityksestä. Valkoisen talon ja tietenkin Länsi-Saksan liittokanslerin tiedottajien toimenkuvaan kuului, että tällaisesta valtiovierailusta oli jotain uutisoitavaa joka ylittää tiedotusvälineiden uutiskynnyksen. Jos uutista ei itsestään synny, niin sitten se luodaan eli pannaan joku sanomaan jotakin joka kuulostaa tärkeältä. Adenauerin vierailun "suuri uutinen" oli Yhdysvaltojen ulkoministerin Ruskin lausunto: "Berliinin kysymykseen suhtaudutaan vakavasti." Adenauerin vierailun "suuren uutisen" taso kertoo selvästi miten poliittisesti tyhjä hänen käyntinsä Valkoisessa talossa oli.¹²⁴

121NZZ 06.04.61 torstai aamupainos etusivu UPI Washington 05.04.61

Beginn der Besprechungen Kennedys mit Macmillan

122NZZ 07.04.61 perjantai päiväpainos uutissivu UPI Washington 07.04.61

"MacmilliansBesprechungen mit Kennedy"

123NZZ 10.04.61 maanantai aamupainos etusivu W.I. Washington 08.04.61

"Abschluss der Besprechungen Macmillians in Washington""Feste Haltung in der Berlinfrage".

124NZZ 13.04.61 torstai iltapainos etusivu W.I. Washington 12.04.61

"Zusicherungen Kennedys an Adenauer"

"Die Berlinfrage"

3.3.2. Yllättäen kriisiin

Wienin huippukokous kesäkuun alussa ei tuonut toivottua tulosta ja presidentti Kennedy sai kokouksesta mukaansa Berliinin kriisin.

Jo ensimmäisissä puheissaan huippukokouksen jälkeen Kennedy vaikutti Berliinin kysymyksen merkitystä Lännelle. "Lännen turvallisuus on sidottu Berliiniin ja Berliiniä puolustetaan."¹²⁵

Washingtonin uutisissa toistuu jatkuvasti tämä sama viesti. Berliiniä pitää puolustaa, siellä ei saa perääntyä ja Lännen pitää säilyttää yhtenäisyytensä. Saman viestin jatkuvaan toistamiseen voi olla monia syitä. Yksi mahdollisuus on, että vastustajalle väännettiin rautalangasta viestiä, "me olemme tosissamme." Toinen mahdollinen selitys on liittolaisten paimentaminen yhteiseen rintamaan, lammaskoirahan haukkuu kunnes lampaat ovat järjestetty laumaksi. Kolmas mahdollinen tulkinta on oman itseluottamuksen kasvattaminen, toistamalla samaa viesti lisätään omaa uskoa asiaan.

Washingtonin uutisten sisällön analysointi ei anna selvää vastausta siihen mitä jatkuvalla "lujuuden" toistamisella tavoiteltiin.

Presidentti Kennedyn ensimmäinen kunnollinen kannanotto yhtäkkiiseen Berliinin kriisiin oli vielä hapuileva. Mitään uutta kerrottavaa Berliinistä ei ollut. Presidentti Kennedyn kerrotaan sanoneen, että Berliini oli luvutettu Neuvostoliiton kurkussa. Samoin että ongelma täytyy ratkaista. Yhdysvallat olisi halunnut palauttaa Berliinin alkuperäisensä neljän vallan statuksen, mutta sehän tiedettiin jo aikaisemmista yhteyksistä.¹²⁶

Tilannetta Washingtonissa analysoi NZZ kirjeenvaihtaja W.I. samaan aikaan kun Britannian ulkoministeri oli vierailulla Valkoisessa talossa. Kirjeenvaihtajan käsityksen mukaan Hruschtshevin esittämä 6 kuukauden määräaika Berliinin ongelman ratkaisemiseksi sai "Washingtonin ottamaan huomioon kriisiytyvän kehityskulun". Jutun otsikko on saksaksi jonkin verran iskevempi.¹²⁷

W.I.:n mukaan on Yhdysvaltojen liittolaiset arvostelivat Washingtonia ideoiden puutteesta. Tästä esimerkkinä oli "Mansfield-suunnitelma" jota jopa kongressi käsitteli ihan vakavissaan vaikka kyseessä oli toiveajattelu jonka realisoiduminen riippuu täysin Neuvostoliiton tahdosta. Liittolaisia ärsytti amerikkalaisten nöyristelevä liennytyks joka loukkasi erityisesti brittejä. Kirjeenvaihtaja ihmetteli miten hyvin britit tai ylipäänsä NATO seuraisivat mukana kun amerikkalaisen diplomatian juhlavia lupauksia pi-

125NZZ 07.06.61 keskiviikko iltapäivä UPI Washington 07.06.61
"Kennedys Rechenschaft bericht; Deutschland und Berlin"

126NZZ 09.06.61 perjantai päiväpainos etusivu W.I. Washington
"Kennedys Gespräche mit Chruschtschew; Gegensätze in der Berlinfrage"

127NZZ 16.06.61 perjantai päiväpainos etusivu W.I. Washington 15.06.61
"Washington rechnet mit krisenhaften Entwicklungen"

täisi alkaa lunastaa. Ylipäänsä Yhdysvaltojen liittolaiset olivat sitä mieltä, että keskustelut Berliinin asemasta olivat juuttuneet paikalleen ja jotain uutta pitäisi nyt keksiä.¹²⁸

3.3.3. Suurta politiikkaa

Washingtonin näkemys Berliinin kriisistä oli puhtaasti Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen vastakkain asettelun leimaama. Berliini oli osa suurempaa kokonaisuutta ja tämä näkemys ohjasi päätösten tekoa.

Suurvaltapolitiittinen näkemys on niin selvä, että pakolaiskysymyksestä puhutaan vain 4:ssä uutisessa 82:sta. Ensimmäisen kerran sen nostaa otsikoihin Länsi-Saksan puolustusministeri Strauss vieraillessaan Washingtonissa¹²⁹ ja toinen maininta on Yhdysvaltojen Neuvostoliitolle antamassa vastausnootissa¹³⁰. Huolestuneimpia tunnuttiin olevan "rajankävijöiden" ongelmista, siis niistä itäberliiniläisistä joiden työpaikka oli Länsi-Berliinissä, esimerkiksi amerikkalaisella sektorilla.¹³¹

Ensimmäinen kriisin ratkaisumalli näytti olevan vanha vaatimus neljän vallan statuksen palauttamisesta sen alkuperäiseen muotoon.

Tätä Presidentti Kennedyn kantaa neljän vallan statuksen palauttamisesta tuki Washingtonin vierailulle tullut Britannian ulkoministeri Holmes. Hän nimenomaan sanoi, että Itä- ja Länsi-Berliiniin tulee suhtautua samalla tavalla. Ei tule kysymykseenkään, että länsivallat käyttäisivät oikeuksiaan vain länsisektoreilla.¹³²

Samaan aikaan ratkaisumalleja haettiin muuallakin kuin Valkoisessa talossa. Senaattori Mansfield esitti kongressissa oman suunnitelmansa. Sen mukaan Berliini yhdistettäisiin ja siitä tehtäisiin molempien Saksojen pääkaupunki. Molempien sotilasliittojen joukot takaisivat Berliinin aseman tai sitten Berliinin takeena voisivat olla YK-joukot kuten Lähi-idässä. Senaattori Mansfield korosti ehdotustaan esitellessään, että juuri Wienin huippukokouksen yhteydessä oli korostettu kolmannen tien löytämisen tärkeyttä Berliinin ongelman ratkaisemiseen. Sen verran kohua senaattorin esitys sai, että hän joutui vielä julkisesti täsmentämään ettei hänen ehdotuksensa ollut mikään puolivirallinen koepallo eikä presidentillä ol-

128ibid.

129NZZ 16.07.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu UPI Washington 15.07.61

"Die Besprechungen Strauss in Washington"

130NZZ 19.07.61 keskiviikko päiväpainos etusivu W.I. Washington 18.07.61

<"Die amerikansiche Berlinnote für Moskau">; Festigkeit gepaart mit

Verhandlungsbereitschaft"

131NZZ 03.08.61 torstai iltapainos uutissivu UPI Washington 02.08.61

"Die Behinderung des Flüchtlingsstroms aus Ostdeutschland; Erklärung des

Staatsdepartments"

132NZZ 16.06.61 perjantai aamupainos uutissivu AFP Washington 15.06.61

"Die Besprechungen Lord Holmes in Washington"

lut asian kanssa mitään tekemistä, Senaattori oli tehnyt ehdotuksensa vakavissaan ja tarkoin asiaa harkittuaan.¹³³

Senaattikin puuttui Berliinin kriisiin. Senaatin keskusteluissa todettiin, että Länsi-Berliinillä olevan niin valtava symboli- ja käyttöarvo, että siitä ei voida luopua. Länsi-Berliinistä luopuminen hajottaisi senaatin käsityksen mukaan jopa NATO:n ja johtaisi häviöön "kylmässä sodassa". Senaatin mielestä Berliinistä voitaisiin keskustella vuoden 1959 Saksan yhdistämissuunnitelman pohjalta.¹³⁴

Tätä senaatin keskustelua voi pitää yhtenä Yhdysvaltojen kriisin määrittelyn kulminaatiopisteistä. Senaatissa ei puhuttu Berliinistä sinänsä vaan ainoastaan Länsi-Berliinistä. Berliinin kriisi nähtiin Länsi-Berliinin puolustamisena.

Keskustelu senaatissa jatkui vielä seuraavana päivänä ja silloin kuultiin varoituksia uudesta Münchenistä tai uudesta Jaltasta. Senaatti piti Hrushtshevin puhetta hermosotana.¹³⁵

Senaatti oli keskusteluissaan määritellyt Berliinin kriisin osaksi kylmää sotaa ja kansainvälistä politiikkaa.

Senaatin keskusteluita kommentoi myös Yhdysvaltain hallitus ulkoministeri Ruskin suulla lehdistötilaisuudessa. Rusk sanoi mm, että länsivaltojen oikeuksia Berliinissä ei Neuvostoliitto voi yksipuolisesti vähentää. Länsi on ottanut itselleen perustavaa laatua olevan vastuun Länsi-Berliinin asukkaiden vapaudesta ja sen varjelemiseksi joukot ovat ja pysyvät Länsi-Berliinissä. Vuoden 1958 kriisistä lähtien Länsi on etsinyt rauhanomaista ratkaisua Berliinin ja Saksan ongelmiin. Se ratkaisu voi olla vain vapaa ja demokraattinen Saksa. Ruskin mukaan Yhdysvallat pitää Saksan jakoa luonnottomana, Neuvostoliitto puolestaan luonnollisena. Länsi-Berliinin suurin uhka oli Ruskin mukaan Saksan jako.¹³⁶

Kysymyksiin Yhdysvaltojen tulevista toimista, esimerkiksi siinä tapauksessa, että Itä-Saksa ottaa valvontaansa Berliinin yhteydet länteen, Rusk ei suostunut vastaamaan. Hän ei myöskään halunnut kommentoida Neuvostoliiton uhkavaatimusta ja tyytyi toteamaan,

133NZZ 16.06.61 perjantai päiväpainos etusivu W.I. Washington 15.06.61

"Washington rechnet mit krisenhaften Entwicklungen"

NZZ 16.06.61 perjantai aamupainos etusivu Reuter Washington

"Ein Vorschlag Mansfields" taitettu edellisen otsikon alle

NZZ 17.06.61 lauantai aamupainos sisäsivu AFP Washington 16.06.61

134NZZ 21.06.61 keskiviikko päiväpainos etusivu W.I. Washington 20.06.61

"Festigkeit Washingtons in der Berlinfrage"

"Debatte im Senat"

135NZZ 22.06.61 torstai päiväpainos etusivu W.I. Washington 21.06.61

136NZZ 23.06.61 perjantai päiväpainos etusivu W.I. Washington 22.06.61

"Klare Haltung Washingtons in der Berlinkrise"

että tilanne on monimutkainen ja sitä selvitetään. Ruskin mukaan kongressi vain keskustelee, hallitus sen sijaan valmistelee vastausta Hruschtshevin Wienissä esittämään noottiin.¹³⁷

Hallituksen edustajan lehdistötilaisuudesta oli luettavissa sisäpoliittista kilpailua. Kongressi oli kannanotoillaan tunkemassa presidentin vastuualueelle eli ulkopoliittikkaan ja tätä uhkaa torjutaan heti järeällä kalustolla eli ulkoministerin lehdistötilaisuudella.

Toimintalinja hakeminen jatkui Washingtonissa seuraavalla viikolla. Presidentti Kennedy järjesti Berliini-aiheiset päivälliset¹³⁸, mitä se sitten pitikin sisällään ja viikonloppuna jatkuivat neuvottelut asian ympärillä. Konkreettisia ehdotuksia ei kuitenkaan syntynyt. Rauhanneuvotteluihin molempien Saksojen kanssa suhtauduttiin torjuvasti mutta ei ehdottoman kielteisesti. Taloudelliset pakotteet nähtiin sotilaallisia pakotteita tehokkaammiksi ja tehtiin suunnitelmia sen varalta, että kriisi saa vakavamman käänteen. Länsivaltojen suurlähettiläisen kanssa suunniteltiin peruskirjaa mahdollisten toimenpiteiden pohjaksi.¹³⁹

Lopuksi perustettiin kolme työryhmää käsittelemään Berliinin kriisiä. Ensimmäinen työryhmä laati vastausta Hruschtshevin noottiin. Toinen toinen suunnitteli länsivaltojen poliittista taktiikkaa, esimerkiksi YK:n mahdollista vetämistä mukaan kriisin ratkaisuun. Kolmas työryhmä puolestaan valmisteli sotilaallisia toimenpiteitä.¹⁴⁰

NZZ:n uutisten perusteella Washington ei oikein tietänyt miten Berliinin kriisissä pitäisi oikein toimia. Se oli selvästi Lännen johtaja mutta kriisissä aloite oli selvästi Neuvostoliiton käsissä.

Tätä ideoiden puutetta ja epätietoisuutta vahvisti presidentti Kennedyn pitkäköön tauon jälkeen pitämä lehdistötilaisuus. Mitään uutta tai sellaista jota ei olisi sanottu jo aikaisemmin ei lehdistötilaisuudessa tullut esiin. Silti sille annettiin huomattava palstatila, heti seuraavan päivän aamupainoksen etusivulla.¹⁴¹

Lehdistötilaisuudessa Kennedy korosti, että Berliinin kriisi oli Neuvostoliiton tieteen tahtoen aiheuttama. Hänen mukaansa ei se,

137ibid.

138NZZ 25.06.61 sunnuntai aamupainos uutissivu W.I. Washington 23.06.61

"Der Kurs Washington - Berlin-Gespräche im Weissen Haus"

139NZZ 26.06.61 maanantai aamupainos sisäsivu UPI Washington 25.06.61

"Westliche Konsultationen in Washington; keine besondere Initiative geplant"

NZZ 27.06.61 tiistai päiväpainos etusivu W.I. Washington 26.06.61

"Berätungen über Berlin in Washington"

140NZZ 30.06.61 perjantai päiväpainos etusivu W.I. Washington 29.06.61

"Versuch Kennedys zur Gewinning der Initiative"

141NZZ 29.06.61 torstai aamupainos etusivu W.I. Washington 28.06.61

"Erklärung Kennedys an die Adresse Chruschtschews; Die Berlinkrise- ein Kuntprodukt der Sovjets; Die Bedrohung Berlins"

että Neuvostoliitto allekirjoittaisi erillisrauhan Itä-Saksan kanssa suinkaan merkitse, että länsivaltojen oikeudet Berliinissä päättyisivät. Ylipäänsä Neuvostoliiton rauhansuunnitelman tarkoituksena on vahvistaa Saksan jako. Berliinin kriisissä ei ole kysymys vain teknisistä oikeudenmukaisuuskysymyksistä vaan berliiniläisten vapaudesta ja turvallisuudesta. Lopuksi Kennedy vakuutti jälleen kerran, että Neuvostoliitto on tehnyt vakavan virheen epäillessään liittoutuneiden päättäväisyyttä ja yhtenäisyyttä.

Sisäpoliittiset paineet presidentti Kennedyä kohtaan jatkuivat. Muutama päivä hänen suuren lehdistötilaisuutensa jälkeen muutamat senaattorit astuivat julkisuuteen ja esittivät mielipiteitään. Senaattori Jarvisin mukaan presidentti Kennedy voi julistaa osittaisen liikekannallepanon Berliinin kriisin vuoksi. Senaattori Keating oli vieläkin huolestuneempi. Hän kritisoi Kennedyn ulkopolitiikkaa, ei oltu osoitettu riittävää lujuutta. Hän myös vaati, että presidentin olisi pidettävä erityinen TV-puhe kansakunnalle ja kerrottava kansalaisille selkeästi siitä mitä Berliinin kriisi todellisuudessa Yhdysvalloille merkitsee. Itse senaattori Keating ei pitänyt Berliinin kriisiä kovin vakavana. Hänen mukaansa Berliini oli vain kanava jonka kautta purettiin jännitystä, senaattori Keating piti Persian levottomuuksia suurempana kriisinä, johtuen alueen öljyvaroista.¹⁴²

Senaattorien kannanotot julkaistiin "hyvä tietää" -osastolla, iltapäivälehden sisäsivuilla.

Washington osoitti vaadittua lujuutta ilmoittamalla mahdollisuudesta siirtää pari divisioonaa lisää joukkoja Eurooppaan. Tyydytyksellä otettiin vastaan tieto, että Ranska on siirtämässä yhden divisioonan Algeriasta takaisin Ranskaan. Toisaalta keskustelu sotilaallisten valmiuksien lisäämisestä oli vasta alkuasteella, konkreettisiin toimiin oltiin valmiita vasta heinäkuun lopulla tai elokuun alkupuolella.¹⁴³

Heinäkuun alussa valmistelu Neuvostoliiton noottiin vastaamiseksi olivat jo pitkällä ja presidentti Kennedy tuli varta vasten Washingtoniin antamaan vastaukselle loppusilausta. Samaan aikaan keskustelu senaatissa jatkui ja senaattori Cooper sanoi uskovansa ettei vielä ollut oikea aika neuvotella Berliinin asemasta. Parempi olisi ensin odottaa Länsi-Saksan vaalit ja Neuvostoliiton puoluekokous ja palata asiaan marraskuussa.¹⁴⁴

142NZZ 03.07.61 maanantai iltapäiväsisä sivu UPI Washington 03.07.61
"Aussenpolitische Spekulationen der amerikanischen Senatoren"

143NZZ 03.07.61 maanantai aamupäiväsisä sivu UPI Washington 01.06.61
"Beratungen in Washington"

NZZ 05.07.61 keskiviikko päivämäärä uutissivu UPI Washington 05.07.61
"Die Vorbereitung der westlichen Noten über Berlin"

144NZZ 06.07.61 torstai päivämäärä etusivu W.I. Washington 05.06.61
"Die Antwort auf Chruschtschews Berlin-Memorandum: Neueformulierungen
Washingtons."

Tämä oli ensimmäinen uutisointi Washingtonista tästä aikatauluhahmotelmasta joka tuli myöhemmin leimaamaan Lännen suhtautumista Berliinin kriisin dynamiikkaan.

Washingtonin pääviesti Berliinin kriisissä oli lujuus. Tämän viestin toistaminen ei kuitenkaan ollut ongelmatonta. Kirjeenvaihtaja W.I. analysoi tilannetta toteamalla, että "Korostaakseen lujuutta Yhdysvallat on julkisuudessa käsitellyt sotilaallisia seikkoja kuten mobilisaatiosuunnitelmat presidentti Kennedyn puheessa. Käytetyt korostukset voivat osoittautua vaarallisiksi, sillä tulevaisuudessa Berliinin kriisissä Kennedy tarvitsee rauhallisuutta ja kärsivällistä lujuutta." Analyysi taitettiin sisäsivuille päivän viiveellä.¹⁴⁵

Suurin osa heinäkuun aikana julkaistuista Washingtonin uutisista koskevat varustelua, sotilaallista valmistumista tai jopa atomisoidan mahdollisuutta. Mitään erityistä poliittista viestiä ei Washington anna, se vakuuttaa lujuuttaan ja päättäväisyyttään.

Jotenkin virkistävän uutisvirrassa on Washingtonissa Yhdysvalloissa vierailleen Länsi-Saksan puolustusministerin Straussin analyttiset lausunnot. Hänen mukaansa kysymys on pakolaisvirrasta joka halutaan katkaista. Strauss myös määritteli Berliinin oheistuotteeksi venäläisten konfliktien hallintatekniikasta.¹⁴⁶ Hänen mielestään Berliini ei ole sotilaallinen vaan poliittinen ongelma ja Neuvostoliitto "haluaa vain vähän tunnustusta Itä-Saksalle".¹⁴⁷ Puolustusministeri Straussin lausunnoilla ei olisi mitään erikoista uutisarvoa elleivät ne niin selvästi eroaisi analyysissään siitä muusta uutismateriaalista jota Washington tuotti.

Lopulta kauan valmisteltu nootti Neuvostoliitolle valmistui ja annettiin julkisuuteen. Yhdysvallat piti kiinni oikeuksistaan ja Länsi-Berliinin asukkaiden vapaudesta. Itä-Saksa ei ollut valtio ja sopimus sen kanssa ei muuttaisi länsivaltojen oikeuksia. Länsi-Saksa puolestaan ei ollut mikään uhka rauhalle. Yhdysvallat tulisi näkemään yksipuoliset Neuvostoliiton toimenpiteet vihamielisinä tekoina. Neuvostoliiton toimiin tultaisiin vastaamaan päättäväisesti mutta rauhallisesti. Yhdysvallat korosti valmiuttaan neuvotteluihin mutta tie niihin perustuu vanhoihin jo esitettyihin rauhansuunnitelmiin. Rauhaa eivät toisi jotkin erillissopimukset vaan vapaus ja itsemääräämisoikeus.¹⁴⁸

145NZZ 09.07.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu W.I. Washington 07.07.61
"Washington und die Krise um Berlin; Abstimmung mit der Alliierten."

146NZZ 16.07.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu UPI Washington 15.07.61
"Die Besprechungen Strauss in Washington"

147NZZ 17.07.61 maanantai aamupainos etusivu W.I. Washington 16.07.61
"Westliche Gegenzüge im Nervenkrieg; Antwort Washingtons an Moskau in
Kernwaffenfrage"

"Militärischen Bereitschaftmassnahmen"

148NZZ 19.07.61 keskiviikko päiväpainos etusivu W.I. Washington 18.07.61
<"Die amerikansiche Berlinnote für Moskau">; Festigkeit gepaart mit

Yhdysvaltojen vastausnootissa ei ollut mitään uutta, eikä mitään joka ei olisi tullut jo poliittisissa kommentteissa esiin. Se jatkoi poliittisesti sillä samalla linjalla joka Washingtonissa oli vallinnut koko Berliinin kriisin ajan. Lujuuutta ja ideologista taistelutahtoa.

Vastausnootin jälkeen sisäpoliittinen kiistely Washingtonissa näyttää laimenneen. Republikaanien puheenjohtaja Miller kertoi julkisuudelle puolueensa tukevan presidenttiä Berliinin kysymyksessä. "Kriisin on synnyttänyt Hruschtshev, ei demokraattinen puolue." Republikaanit kuitenkin vastustavat "appeasementia" kommunisteille.¹⁴⁹

Lopulta presidentti Kennedy piti kauan odotetun ja kaivatun televisiopuheensa kansakunnalle. Se pääsi tuoreeltaan päiväpainoksen etusivulle ja sai riittävästi palstatilaa.

Kennedyn viestissä ei ollut mitään uutta. Berliini ei ole yksittäinen ongelma vaan uhka on yleismaailmallinen. Yhdysvallat nostaa sotilaallista vahvuuttaan ja lisää puolustusmäärärahoja. Jos Berliini ei ole turvassa, niin ei ole kukaan mukaan. Jokaiset asemat on pidettävät jos ne tahdotaan säilyttää. Länsi-Berliinin vapaudesta ei neuvotella. Kansainvälisen rauhattomuuden lähde on Moskova, Lännen johtajien pitää neuvotella enemmän keskenään.¹⁵⁰

Presidentti Kennedyn televisiopuheen kommentit olivat kiittäviä, erityisesti pantiin merkille diplomaattisen ratkaisun etsimisen korostaminen.¹⁵¹

Presidentin päättäväistä puhetta tuki Yhdysvaltojen ilmavoimien komentajan kenraali LeMayn ilmoitus, että tarvittaessa voidaan perustaa uusi Berliinin ilmasilta. Hänen mukaansa se olisi nyt jopa helpompaa kun käytössä oli mm tutkat ja muutenkin parempi tekniikka.¹⁵²

Tätä optimistista lausuntoa voi vähän ihmetellä. Vuonna 1948 ilmasillan yksi suurimmista ongelmista oli läntisten sektorin kolmen lentokentän kapasiteetti, muistamme uutiskuvat jonossa pörräävistä lentokoneista kiitoratavuoroa odottamassa. Kiitoratojen kapasiteetti ei ollut kasvanut yhtään mihinkään ja Berliinin huoltaminen

Verhandlungsbereitschaft"

149NZZ 24.07.61 maanantai aamupainos sisäsivu UPI Washington 23.07.61

"Republikanische Solidaritätserklärung für Kennedy"

150NZZ 26.07.61 keskiviikko iltapainos etusivu W.I. Washington 26.07.61

"<Bereitschaft Amerikas im Angesicht nahender Krisen; Erhöhung der Wehrausgaben
- Mobilisierung Reserven; Entschlossenheit zur Verteidigung Berlins>"

NZZ 26.07.61 keskiviikko iltapainos sisäsivu UPI Washington 26.07.61

<"Fernsehensprache Kennedys">

151NZZ 27.07.61 torstai päiväpainos etusivu W.I. Washington 26.07.61

"Die Rüstungsanstrengungen Amerikas; Gute Aufnahme der Rede Kennedys"

152NZZ 26.07.61 keskiviikko aamupainos etusivu UPI Washington 25.07.61

"Die Möglichkeit der Errichtung einer Luftbrücke"

vuonna 1961 tarvitsisi varmasti aivan toisenlaisia tavaramääriä kuin väestön pitäminen hengissä sodanjälkeisellä pulakaudella 1948.

Berliinin kriisin ratkaisun aikataulusta saatiin uutta tietoa kun uutisoitiin Pariisissa pidettävän ulkoministerien kokouksen valmistelusta. Suunnitelmista tultaisiin päättämään lopullisesti vasta syyskuussa tai lokakuussa länsivaltojen johtajien suunnittelussa tapaamisessa.¹⁵³

Hrushtshevin uuden uhkaavan puheen sisältöä analysoitiin tarkkaan. Yksi asia joka Washingtonissa otettiin tarkasteluun oli Neuvostoliiton teknologian korkea taso, Titov oli juuri tehnyt toisen Neuvostoliiton miehitetyn avaruuslennon. Merkittävänä piirteenä Hrushtshevin puheessa nähtiin yritys houkutellessa länsivaltoja vastavuoroisiin konkreettisiin ehdotuksiin, ja siinä Hrushtshev ei ole onnistunut.¹⁵⁴

Lehdistötilaisuudessa presidentti Kennedy vastaili vakavana Hrushtshevin viimeisintä puhetta koskeviin kysymyksiin. Hänen mukaansa puheessa ei ollut mitään uutta, kaikista asioista oli keskustelu jo Wienin huippukokouksessa. Kennedy huomautti ensi kertaa NZZ:n uutismateriaalin mukaan, että vaikka Hrushtshev lupasi ettei kukaan uhkaa Länsi-Berliinin asukkaita tai länsivaltojen oikeuksia Berliinissä, niin mikä oli Itä-Berliinin asukkaiden asema tulevaisuudessa? Missään muussa Washingtonissa toimitetussa materiaalissa ei itäberliiniläisten asemasta oltu huolissaan. Ainoa mikä Washingtonia oli aikaisemmin huolestuttanut oli "rajankävijöiden" eli idässä asuvien ja lännessä työskentelevien oikeudet. Kennedyn mukaan Yhdysvallat halusi käyttää kaikkia keinoja voidakseen ratkaista kriisin rauhanomaisesti. Huippukokouksiin Kennedy sanoi olevansa aina valmis, mutta sellainen kannattaisi järjestää vasta sitten kun etukäteen oli diplomaattien neuvotteluilla varmistettu kokouksen menestys.¹⁵⁵

3.4. Moskova

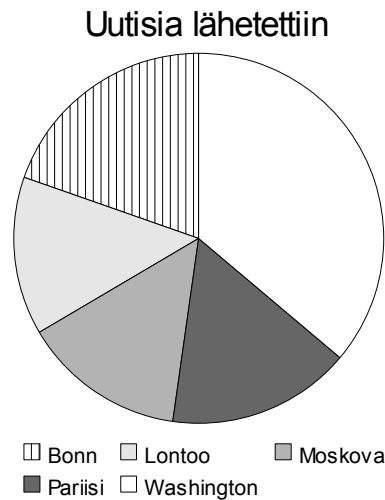
Berliinin kriisin oikeastaan aloittaneella Moskovalla oli kriisin aikana vähän sanottavaa. Uutisia Moskovasta tuli enemmän kuin Lontoosta tai Pariisista, mutta vähemmän kuin Bonnista ja merkittävästi vähemmän kuin Washingtonista. Moskova sai kyllä kantansa hyvin julkisuuteen, mutta oikeastaan sillä oli tekstianalyysin perusteella aika niukasti tiedotettavaa. Tästä voi johtua uutisten

153NZZ 04.08.61 perjantai päiväpainos etusivu W.I. Washington 03.08.61
"Rusk auf dem Weg nach Paris; Die Aussenministerkonferenz und das Bizertaproblem als Hauptaufgaben"

154NZZ 08.08.61 tiistai päiväpainos uutissivu W.I. Washington 07.08.61
"Zurückhaltung mit Reaktionen in Washington"

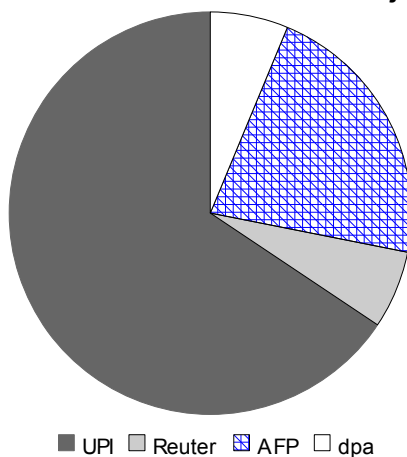
155NZZ 11.08.61 perjantai aamupainos etusivu W.I. Washington 10.08.61
"<Präsident Kennedy für Verhandlungen mit Moskau>; erklarungen vor der Presse"

pieni määrä.

Moskovan erikoisuus tarkasteltavassa aineistossa on, ettei siellä ollut NZZ:n omia kirjeenvaihtajia vaan kaikki materiaali otettiin uutistoimistoilta. Uutisia Moskovasta julkaistiin 32 ja ne jakaantuivat:

Moskovan uutisten toimittajat

Moskovan uutisten toimittajat	
UPI	21
Reuter	2
AFP	7
dpa	2

Amerikkalainen UPI oli ehdottomasti pääuutistoimisto ja siltä "otettiin sisään" myös laajempia analyysoivampia artikkeleita, sellaisia joita tavallisesti kirjoittivat lehden omat kirjeenvaihtajat.¹⁵⁶ Jonkun uutistoimiston ylivoimainen suosiminen jollain tarkastelujaksolla ei tarvitse johtua esimerkiksi siitä, että vaikka Moskovassa oltaisiin kuviteltu amerikkalaisen uutistoimiston vievän sen poliittiset viestit luotettavammin perille ja siksi sitä olisi suosittu tiedon jakamisessa. Jos uutistoimistoja on useita,

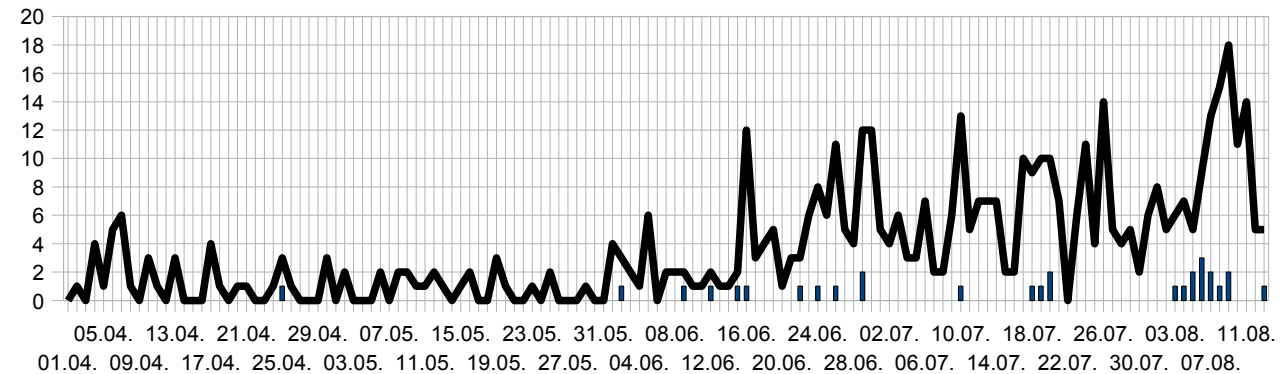
156NZZ 10.07.61 maanantai aamupainos etusivu UPI Moskova 09.07.61
"Chruschtschew für eine Viererkonferenz über Deutschland"
"Erklärung der Sowjetischen Rüstungsausgaben"

niin aina yksi niistä on parempi kuin toiset. Bonnissa dpa oli paras, mutta UPI näytti muuten tekevän tasaisen varmaa työtä NZZ:n luottouutistoimistona.

Jutut%	Etusivu	uutissivu	sisäsivu	yhteensä	Moskova%	etusivu	uutissivu	sisäsivu	yhteensä
Aamupainos	19%	11%	18%	49%	aamupainos	34%	9%	19%	62%
Päiväpainos	15%	9%	6%	31%	päiväpainos	19%	3%	3%	25%
Iltapäinos	7%	6%	9%	22%	iltapäinos	0%	3%	9%	12%
yhteensä	41%	26%	34%		yhteensä	53%	16%	31%	

Etusivun uutisten suuri osuus Moskovan uutisista kertoo, että tietoa jota Moskovasta saatiin pidettiin tärkeänä. Sisäsivujen taustoittavaa "hyvä tietää" -materiaalia Moskovasta tuli vähemmän kuin keskimäärin, mutta ero ei ole kovin suuri. Poikkeavaa on iltapäinosten etusivun uutisten täydellinen puuttuminen. Iltapäinoksen etusivuhan oli paikka johon voitiin laittaa työpäivän aikana tulleet merkittävät uutiset vielä viime hetkillä ennen päivän viimeisen painoksen painamista. Moskovasta tällaiset viime hetken uutiset puuttuvat. Aikaero puuttumista ei selitä, joten Neuvostoliiton hallituksella ei joko koskaan ollut mitään kiireellistä kerrottavaa, tai sitten Moskovassa toimivien länsimaisten journalistien mahdollisuudet omatoimisesti löytää etusivun arvoisia uutisia olivat heikkomat kuin läntisissä pääkaupungeissa.

Moskovan uutisvirta

viiva: NZZ:n Berliiniä koskevat uutiset. pylväät: Moskovasta toimitetut Berliiniä koskevat uutiset.

Moskovan uutisvirta oikeastaan alkaa vasta Wienin huippukokouksen jälkeen kesäkuun alussa. Se on tasaista ja noudattelee melko selkeästi yleistä uutisvirtaa. Tihentymät heinäkuun 17. päivän paikkeilla ja elokuun 7. päivän paikkeilla johtuvat samasta syystä. Ensimmäinen uutisvirran tihentymä aikana länsivallat olivat antaneet vastauksensa Neuvostoliiton aikaisemmin antamiin Berliinin asemaa koskeviin nootteihin. Toisen tihentymän aikana Neuvostoliitto puolestaan vastaa näihin länsivaltojen antamiin vastausnootteihin. NZZ selostaa huolellisesti kaikkien noottien sisältöjä.

Viimeinen Moskovasta välitetty uutinen ennen muurin rakentamista julkaistiin 13.8.¹⁵⁷, mutta se oli päivätty jo 11.8.. Viikon viimeisenä työpäivänä tehty uutinen kertoi Hrushtshevin uusista uhkauksista. Tuolloin Berliinin kriisi vielä eli ja voi hyvin.

Moskovan uutiset olivat oikeastaan ilman kantavaa tarinaa. Uutisten sisällölliset erot olivat niin pieniä, että kehittyvä kertomusta ei pääse syntymään. Moskova kertoi maailmalle Berliinin kriisin aikana pääasiassa kahta viestiä. Erillisrauha Itä-Saksan kanssa tullaan solmimaan jos Berliinin kysymykseen ei löydetä muuta ratkaisua. Jos länsivallat yrittävät voimakeinoin pitää avoinna vapaat liikenneyhteydet Länsi-Berliiniin, niin siitä seuraisi sota, atomisota. Toinen viesti jota toistettiin jatkuvasti oli ilmoitus siitä, että Länsi-Berliiniä ei uhata, Länsi-Berliinin vapaus ei ollut vaarassa.

Wienin huippukokouksen tuloksia Hrushtshev selosti julkiselle sanelulle. Hänen mukaansa Neuvostoliitto ja Itä-Saksa solmivat rauhansopimuksen vuoden 1961 aikana. Neuvostoliitto ei aikonut hyökätä Länsi-Berliinin vapautta vastaan, ei myöskään Itä-Saksan kanssa solmittavan rauhansopimuksen avulla tai kautta. Rauhansopimuksen kaikki klausuulit tulevat varmistamaan Länsi-Berliinin olemassaolon ja sen suhteet kaikkiin kansoihin. Liikenne Länsi-Berliiniin voi tulevaisuudessa kehittyä vain Itä-Saksan luvalla, sillä liikenne kulkisi Itä-Saksan alueen kautta. Kylmän sodan Hrushtshev koki todellisen sodan valmisteluksi.¹⁵⁸

Tässä 15.6. tehdyssä "ulostulossa"¹⁵⁹ Hrushtshev nosti julkisesti esiin koko Wienissä esittämänsä uhkavaatimuksen perustavoitteen. Länsi-Berliinin ja Länsi-Saksan välinen liikenne piti saada Itä-Saksan valvontaan. Tämä olisi lopettanut pakolaisuuden Itä-Saksasta. Samassa yhteydessä hän vastasi Yhdysvaltain presidentin esittämiin Yhdysvaltojen lähtökohtiin Länsi-Berliinin puolustamisesta.¹⁶⁰ Hrushtshev vakuutti, että Länsi-Berliiniin ei tulla kajoamaan.

Heti perään Moskova viestitti uudestaan ettei se tule antamaan periksi Berliinin kysymyksessä, joka tosin ei ole ainoa tärkeä ongelma maailmassa vuonna 1961. Moskovan mielestä polttavimmat maa-

157NZZ 13.08.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu W.I. Washington 11.08.61

"Feste Haltung Washingtons in der Berlin Frage"

158NZZ 15.06.61 perjantai päiväpainos etusivu UPI Moskova 15.06.61

"Chruschtschews Bericht über das Wiener Treffen"

159Jonkin valtion edustajat ilmestyvät tiedotusvälineiden eteen tai julkaisevat tiedotteen joka on puheenvuoro lehdistössä käytävässä keskustelussa toisten valtioiden kanssa

160NZZ 07.06.61 keskiviikko iltapainos sisäsivu UPI Washington 07.06.61

"Kennedys Rechenschaft bericht; Deutschland und Berlin"

ilmanpoliittiset ongelmat olivat Berliini, Laos ja varustelu.¹⁶¹

Yhdysvaltojen rauhoittelu jatkui, Suuren isänmaallisen sodan alkamisen vuosipäivän puheessaan Hrushtshev toisti ettei erillisrauha Itä-Saksan kanssa millään tavalla uhkaa Länsi-Berliiniä.¹⁶²

Puhuessaan Kazakstanin kommunistisen puolueen juhlassa hän oli jo ehtinyt määritellä maailmanpolitiikan kolme polttavaa ongelmaa vähän toisin. Nyt ne olivat varustelu, puuttuva Saksan rauhansopimus ja Berliini.¹⁶³

Jälleen Hrushtshev rauhoitteli Lanttä. Hän vakuutti ettei tule mitään uutta "Berliinin kriisiä" eli Länsi-Berliiniä ei tulla saartamaan. Nyt oli vain kyse itsenäisen valtion eli Itä-Saksan, oikeudesta valvoa omaa aluettaan. Hrushtshev vakuutti, että tulevaisuudessakin Länsi-Berliinin taloudellis-sosiaalinen rakenne oli sellainen kuin länsiberliiniläiset itse haluavat.¹⁶⁴ Hän vakuutti, että erillisrauha Neuvostoliiton ja Itä-Saksan välillä tulee sisältämään takuun länsivaltojen vapaasta pääsystä Länsi-Berliiniin. Hrushtshev korosti jälleen päättäväisyyttään solmia erillisrauha Itä-Saksan kanssa. Hän muistutti, että erillisrauhansopimuksen jälkeen liikenne Länsi-Berliiniin olisi edelleen vapaata, ainoastaan Itä-Saksan valvomaa. Yleispoliittisesta tilanteesta Hrushtshev oli sitä mieltä, että Eurooppa on siirtymässä "kylmään kauteen".¹⁶⁵

Heinäkuun alussa Moskova teki diplomaattisen aloitteen. Hrushtshev ehdotti, että länsivaltojen valtionpäämiehet ja hän tapaisivat. Yhdessä etsittäisiin ratkaisu Saksan kysymykseen. Hrushtshev toisi neuvotteluihin omat ehdotuksensa ja länsivaltojen valtionpäämiehet voisivat tuoda omansa. Samassa yhteydessä Hrushtshev ilmoitti tehostaneensa varustelua.¹⁶⁶

Tämä oli Moskovalta miltei oppikirjanomainen julkinen poliittinen viesti. Ilmaan heitettiin koepallo, epävirallisesti eli lehdistön kautta ehdotettiin huippukokousta ja samalla vaikutettiin vastaanottajamaiden yleiseen mielipiteeseen huippukokouksen pitämisen puolesta. Yksinkertaisesti muistuttamalla, että huippukokouksen vaihtoehtona oli ainakin sodan uhan lisääntymisen jos ei sitten itse sota. Ilmeisesti Moskova tosissaan halusi uutta huippukokous-

161NZZ 16.06.61 perjantai iltapainos uutissivu dpa Moskova

162NZZ 22.06.61 torstai päiväpainos etusivu AFP Moskova 21.06.61

"Scharf Ausfälle Chruschtschews gegen den Westen. Rede am 20. Jahrestag von Hitlers Angriff"

163NZZ 26.06.61 maanantai aamupainos sisäsivu UPI Moskova 24.06.61

"Neue Tiraden Chruschtschews - Rede zum Partei jubileum in Kasachstan"

164NZZ 29.06.61 torstai iltapainos sisäsivu UPI Moskova 28.06.61

"Chruschtschews neue Version der Berlinkrise"

165NZZ 29.06.61 torstai aamupainos uutissivu UPI Moskova 28.06.61

"Neue Erklärungen Chruschtschews zur Berlinfrage"

166NZZ 10.07.61 maanantai aamupainos etusivu UPI Moskova 09.07.61

"Chruschtschew für eine Viererkonferenz über Deutschland"

"Erklärung der Sowjetischen Rüstungsausgaben"

ta tai ainakin se halusi antaa vaikutelman siitä, että huippukoukusta haluttiin tosissaan. Samaa viestiä oli vuodatettu julkisuuteen myös amerikkalaisen uutistoimisto UPI:n Lontoon kirjeenvaihtajan kautta luottamuksellisella "korkea-arvoisen neuvostodiplomaatin" ja kirjeenvaihtajan välisen keskustelun avulla.¹⁶⁷ Tämä ensimmäinen koepallo oli heitetty jo muutamaa päivää aikaisemmin ja ilmeisesti sen saaman suopean vastaanoton jälkeen heitettiin toinen, virallisempi, mutta vielä epävirallinen koepallo. Tämän toisenkin koepallon sieppasi amerikkalainen UPI, joka jo osasi hakea ensimmäiselle uutiselleen vahvistusta ja jatkoa. Oli myös luontevaa olettaa, että uutistoimistoista Washingtonissa luetettiin eniten omiin eli amerikkalaisiin uutistoimistoihin. Tämä oli selvä lehdistön kautta tapahtuva diplomaattisen pelin siirto, jonka avulla haluttiin vaikuttaa sekä toisten valtioiden päättäjiin että toisten valtioiden yleiseen mielipiteeseen.

Samassa tilaisuudessa missä Hrushtshev esitti ajatuksen uudesta huippukokouksesta hän käsitteli laajemmin poliittista tilannetta. Hrushtshev hyökkäsi voimakkaasti ja uhkaavin äänenpainoin Länsi-Saksaa ja sen liittokansleria Konrad Adenaueria vastaa. Hän kritisoi voimakkaasti länsivaltojen tapaa hoitaa Berliinin kriisiä. Hrushtshev korosti taas että jos Saksan rauhakonferenssista ei tule mitään niin Neuvostoliitto solmii erillisrauhan Itä-Saksan kanssa ja Neuvostoliitto jättää Länsi-Berliinin kulkuväylien valvonnan Itä-Saksan käsiin. Hän korosti myös, että hän on taannut Länsi-Berliinin vapauden ja Neuvostoliitto ei halua rajoittaa länsivaltojen intressejä Länsi-Berliinissä. Hrushtshev oli presidentti Kennedyn kanssa aivan samaa mieltä siitä, että länsiberliiniläisillä on oikeus valita hallitusmuotonsa ja sitä oikeutta eivät saa ulkopuoliset rajoittaa. Oli kuitenkin aina otettava huomioon tehtyjen päätösten vaikutukset, Länsi-Berliini sijaitsi keskellä itsenäistä valtiota ja sen liikenneyhteydet kulkevat tämän valtion läpi. Sitten Hrushtshev oli siirtynyt uhkausten esittämiseen. Puna-armeija oli hänen mukaansa valmis täyttämään kaikki tehtävänsä ja Hrushtshev varoitti länsivaltoja sotilaallisista toimista Berliinin kriisin yhteydessä. "...joka kohottaa kätensä meitä tai ystäviämme vastaan.." "Se joka suunnittelee sotaa, sen ei pidä kuvitella, että etäisyys antaa suojaa."¹⁶⁸

Sen jälkeen tulivat uudet ehdotukset. Neuvostoliitto tulee kasvatamaan varustelumenojaan mutta:

- Keski-Eurooppaan pitäisi luoda ydinaseeton vyöhyke
- vieraat joukot vedetään kotiin kaikkialta
- NATO:n ja Varsovanliiton välille on solmittava hyökkäämättömyyssopimus
- On tehtävä sopimus yllätyshyökkäyksien estämiseksi, eli annetta-

167NZZ 06.07.61 torstai iltapainos etusivu UPI Lontoo 06.07.61

"Pläne Chruschtschews für ein Gipfeltreffen; Erklärungen sowjetische Diplomaten"

168NZZ 10.07.61 maanantai aamupainos etusivu UPI Moskova 09.07.61

"Chruschtschew für eine Viererkonferenz über Deutschland"

"Erklärung der Sowjetischen Rüstungsausgaben"

va vastapuolelle valvontaoikeudet omalla alueella ja loppusyytös: Länsi tukee aseistariisuntaa vain sanoin, ei teoin. Länsi ei tavoittele aseiden vähentämistä vaan haluaa kontrolloida Neuvostoliiton uudenaikaisia aseita.

UPI:n kirjeenvaihtaja kommentoi lopuksi tilaisuudessa sanottua ja esitti yhteenvedon, että ehdottamalla ydinkoesulkua Neuvostoliitto pyrkii herättämään henkiin Hammarskjöldin¹⁶⁹ ydinaseita koskevan ehdotuksen. UPI:n kirjeenvaihtajan mukaan Lännen on viimeinkin tajuttava, että Neuvostoliitto on voimiltaan tasavertainen sen kanssa ja että sillä on samat oikeudet kuin Lännelläkin huolehtia omista eduistaan.¹⁷⁰

Kansainvälinen poliittinen lehdistöväittely siirtyi radioaalloille kun Radio Moskova kertoi, että länsivallat välttelevät vastuutaan eivätkä halua solmia rauhaa Saksan kanssa. Neuvostoliitto tekee kuitenkin kaikkensa tappaakseen uuden sodan idut. Länsi-Saksan sotahysteria osoittaa kuinka tärkeää on lopettaa jännitys, tehdä rauha ja ratkaista Berliinin kysymys. Radio Moskova viestitti, että länsivaltojen vastausnooteissa Neuvostoliiton nootteihin on se yhteinen piirre etteivät ne etsi rauhanomaista ratkaisua Berliinin kysymykseen vaan etsivät yhteistyötä Bonnin militaristiritien ja revisionististen voimien kanssa. Bonn on halukas pitämään Länsi-Berliinin aikapommina Euroopan sydämessä.¹⁷¹

Vaikka isännän ääni eli Radio Moskova puhuikin kovia, oli isäntä eli Hrushtshev sovitteluvampi. Italian pääministerin vieraillessa Moskovassa¹⁷² Hrushtshev oli hänelle arvellut, että sotaa tuskin syttyy, vaikka Berliinin kriisi odottaakin ratkaisuaan.¹⁷³ Hrushtshev oli myös selittänyt, että Neuvostoliitto on valmis neuvottelemaan Berliinistä, mutta erillisrauha Itä-Saksan kanssa solmitaan riippumatta siitä tuleeko Länsi-Berliini mukaan erillisrauhansopimukseen vai ei. Hrushtshevin mukaan muidenkin tulisi ymmärtää, että Berliinin ongelma on välttämättä ratkaistava ennen vuoden loppua. Jos länsivallat eivät tule mukaan Saksan rauhansopimukseen niin Neuvostoliitto solmii erillisrauhan Itä-Saksan kanssa ja siinä yhteydessä määritellään myös Länsi-Berliinin status.¹⁷⁴

Länsivaltojen nootteihin vastatessaan Moskova kertoi, että Neuvostoliitto on ehdottanut länsivalloille rauhansopimuksen solmimista Saksojen kanssa. Neuvostoliitto oli todennut, että jos yleinen ja

169 Dag Hjalmar Agne Carl Hammarskjöld, YK:n pääsihteeri 1953-1961

170NZZ 10.07.61 maanantai aamupainos etusivu UPI Moskova 09.07.61

"Chruschtschew für eine Viererkonferenz über Deutschland"

"Erklärung der Sowjetischen Rüstungsausgaben"

171NZZ 19.07.61 keskiviikko päiväpainos etusivu UPI Moskova 19.07.61

"Scharf Reaktionen aus Moskau"

NZZ 20.07.61 torstai iltapäiväpainos sisäsivu UPI Moskova 20.07.61

172Amintore Fanfani

173NZZ 03.08.61 torstai päiväpainos etusivu UPI Moskova 02.08.61

"Fanfanis Besuch in Moskau; Chruschtschew über Berlin"

174NZZ 04.08.61 perjantai aamupainos etusivu UPI Moskova 03.08.61

"Fanfanis Besuch in Moskau; Erklärungen Chruschtschews zur Berlinfrage"

yhteinen rauhansopimus ei kiinnosta länsivaltoja, niin Itä-Saksa voi kyllä yksinäänkin solmia rauhansopimukset kaikkien natsseja vastaan sotineiden valtioiden kanssa.¹⁷⁵

Muutamaa päivää ennen Berliinin muurin rakentamista Neuvostoliiton verbaalinen painostus keskittyi entistä selvemmin Länsi-Saksaa vastaan.¹⁷⁶

Länsi-Saksaa oli jo aikaisemminkin moitittu ja sen muodostamasta uhasta puhuttu, mutta nyt sävy muuttui tiukaksi. Tämä on hieman erikoista, sillä Bonnista lähetettyjen uutisten perusteella Bonn ei millään tavalla yrittänyt haastaa Neuvostoliittoa Berliinin kriisin aikana. Neuvostoliittoa ei oikeastaan edes mainittu Bonnin NZZ:n sivuilla päätyneissä kannanotoissa. Bonnilla ei myöskään ollut käsissään Berliinin kriisin avaimia.

Joka tapauksessa Neuvostoliiton mielestä Länsi-Saksan toive häivyttää Itä-Saksa pois oli typerä ja vaarallinen. Länsi-Saksan tuli muistaa, että Itä-Saksa on Neuvostoliiton ystävä ja liittolainen. Neuvostoliiton mielestä muuta tietä Saksojen yhdistymiseen ei ollut kuin saksalaisen valtioiden yhteistyö. Yhteistyö taas edellytti tasa-arvoisuutta ja toisen yhteiskunnallisen järjestelmän kunnioittamista. Länsi-Saksan tuli myös muistaa, ettei sillä ole koskaan ollut, eikä koskaan tule olemaan mitään oikeuksia Berliinin suhteen. Lopuksi tiukan kannanoton päättää jo tutuksi tullut vakuutus: Länsi-Berliini tuli määritellä vapaaksi ja demilitarisoiduksi kaupungiksi, joko rauhansopimuksessa tai omassa erillisessä asiakirjassaan.¹⁷⁷

Oikeastaan tämä Länsi-Berliinin vapautta korosta kannanotto ei ollut se vanha ja tuttu. Nyt puhuttiin ensimmäisen kerran erillisestä sopimuksesta jolla Länsi-Berliinin asema määriteltäisiin ja puhuttiin ensimmäistä kertaa Länsi-Berliinin vapauden vakuutteluiden yhteydessä siitä, että kaupunki demilitarisoitaisiin. Aina aikaisemmin oli vakuutettu, että länsivaltojen oikeuksiin ei kajota ja Länsi-Berliinin status säilyy entisellään.

Moskova yritti myös lyödä kiilaa länsimaiden väliin. Jo aikaisemmin Hrushtshev oli pelotellut Britannian Moskovan suurlähettilästä uhkauksilla atomisodasta.¹⁷⁸ Nyt vuorossa oli Ranska. Neuvostoliiton

175NZZ 05.08.61 lauantai aamupainos etusivu UPI Moskova 04.08.61

"Sowjwtsische Noten an die Westmächte>; Fordrung nach einem Friedensvertrag mit Deutschland"

176NZZ 05.08.61 lauantai aamupainos uutissivu UPI Moskova 04.08.61

"Ausschuldigenungen gegen Bonn"

177NZZ 06.08.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu UPI Moskova 04.08.61

"Die Bedingungen für eine Wiedervereinigung Deutschlands"

178NZZ 18.07.61 tiistai iltapainos sisäsivu E.M. Lontoo 18.07.61

"Londons Haltung in der Berlinfrage"

NZZ 31.07.61 maanantai päiväpainos etusivu UPI Lontoo 29.07.61

"Massive Drochungen Chruschtschews"

NZZ 06.08.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu AFP Moskova 04.08.61

"Die Noten an Grossbritannien"

oli vaikea uskoa, ettei Ranska pelkää Saksaa ja sen voimistumista.¹⁷⁹

Moskovassa pidettiin Varsovan liiton huippukokous ja sen kerrottiin todenneen, että Länsi-Berliinin asema piti normalisoida, Saksan rauhansopimuksen pohjana piti olla tilanne joka vallitsi toisen maailmansodan jälkeen ja jälleen: Yksikään sosialistinen valtio ei uhannut Länsi-Berliinissä vallitsevaa sosiaalista järjestelmää.¹⁸⁰

Televisiopuheessaan Hrushtshev jatkoi ensin rauhoittelua ja koveni sitten viestiään uhkailuksi. Neuvostoliitto käytti Berliinin kriisin ratkaisemiseksi diplomaattisia keinoja ja uusia avauksia on odotettavissa.¹⁸¹ Hrushtshevin mukaan Yhdysvallat lietsoi sotaa, oli mobilisoinut armeijansa ja uhkaili sodan aloittamisella. Neuvostoliiton hallitus ja puoluejohto tulisi tekemään kaikkensa sodan estämiseksi. Puolueettomille maille Hrushtshev viestitti ettei Berliinin kriisissä voi olla sivustakatsojia. Puheessa oli jälleen toisto siitä, että Saksan rauhansopimusta ei enää voi lykätä, Itä-Saksa tulisi samaan suvereeniteettinsä ja Länsi-Berliinin asema tuli ratkaista neuvotteluilla Itä-Saksan kanssa. Muutamaa päivää aikaisempaan viestiin puheen Länsi-Berliiniä koskevassa osassa oli selkeä ero. Nyt oli palattu takaisin vanhaan muotoiluun ja Hrushtshev korosti ettei solmittava erillisrauhansopimus Itä-Saksan kanssa tule millään tavalla uhkaamaan länsivaltojen oikeuksia Länsi-Berliinissä. Kysymykseen eivät tule minkäänlaiset kulku-yhteyksien rajoittamiset tai Länsi-Berliinin saartaminen.¹⁸²

Sama sävy jatkui avaruuslentäjä Titovin kunniaksi järjestetyllä vastaanotolla. Hrushtshev piti improvisoidun puheen jossa hän sanoi ettei usko sodan syttyvän, mutta Neuvostoliittoa uhataan ja siksi se on pakotettu pitämään valmiina atomi- ja rakettiaseita voidakseen täysin tuhota mahdollisen hyökkääjän. Hrushtshev kertoi Neuvostoliitolla olevan 100 megatonnin superpommin joka asennetaan rakettiin. Hrushtshev myös ilmoitti tuhoavansa Saksan jos Adenauer yrittää Saksojen yhdistämistä Bundeswehrein avulla.¹⁸³ Sama pelottelu jatkui ja laajeni koskemaan kaikkia NATO-maita. Hrushtshev sanoi iskevänsä käärmeen kaikkiin päihin, niin Norjaan kuin Italiaan tai

179NZZ 06.08.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu AFP Moskova 04.08.61

"Versuch zur Beeinflussung der Franzosen"

180NZZ 07.08.61 maanantai aamupainos etusivu Reuter Moskova 06.08.61

"Kommunistisches spitzentreffen in Moskau; Indossierung der Sowjetischen Deutschalandpolitik"

181NZZ 07.08.61 maanantai aamupainos etusivu UPI Moskova 05.08.61

"Fernsehenrede Chruschtschews am Montag"

182NZZ 08.08.61 tiistai päiväpainos etusivu UPI Moskova 07.08.61

"<Härte und Konzilianz in der Fernsehrede Chruschtschews; Betretung und der Verhandlungsbereitschaft>; Drohungen mit Raketen - Träger auf einen Friedensvertrag mit Deutschland"

183NZZ 10.08.61 torstai päiväpainos etusivu AFP Moskova 09.08.61

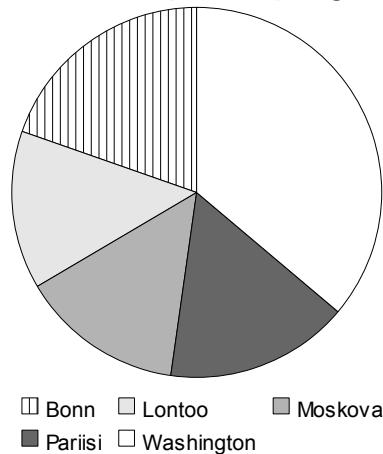
"Chruschtschews Einschüchterungstaktik; Drohungen und Coctails"

Kreikkaan. Jos Akropolis tuhoutuu atomisodassa, niin tuhoutukoon.¹⁸⁴

3.5. Lontoo

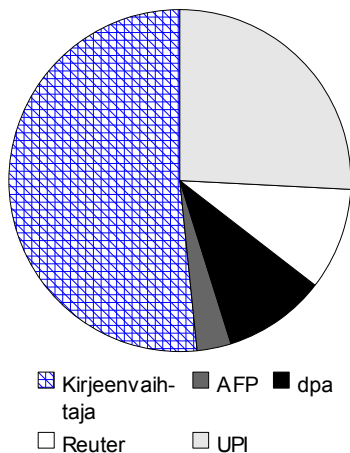
Lontoo ei ollut poliittisen toiminnan keskuksia Berliinin kriisin aikana. Sieltä lähetettiin vähemmän juttuja kuin Bonnista ja suunnilleen saman verran kuin Moskovasta.

Uutisia lähetettiin pääkaupungeista

Lontoon uutisoinnissa paistaa silmiin lehden omien kirjeenvaihtajien suuri osuus. Tämä kertoo siitä, että Lontoosta tehtiin ja sieltä tuli ennemminkin analyysia kuin puhdasta uutismateriaalia. Tapahtumien rytmi oli sen verran verkkainen ettei uutistoimistojen nopeampaa työskentelyä tarvittu.

Lontoo: uutisten toimittajat

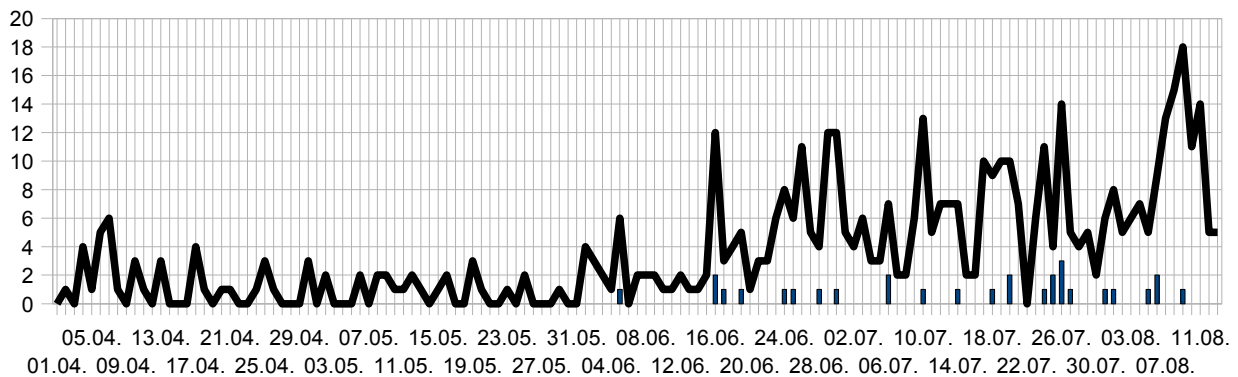
Kirjeenvaihtaja	16
AFP	1
dpa	3
Reuter	3
UPI	8
Kokonaan	31

184NZZ 13.08.61 sunnuntai aamupainos etusivu UPI Moskova 11.08.61
"Neue Drohung Chruschtschews"

Jutut%	Etusivu	uutissivu	sisäsivu	yhteensä	Lontoo%	etusivu	uutissivu	sisäsivu	yhteensä
Aamupainos	19%	11%	18%	49%	aamupainos	26%	3%	23%	52%
Päiväpainos	15%	9%	6%	31%	päiväpainos	10%	6%	3%	19%
Iltapainos	7%	6%	9%	22%	iltapainos	23%	0%	6%	29%
yhteensä	41%	26%	34%		yhteensä	58%	10%	32%	

Ne uutiset jotka Lontoosta tulivat olivat kuitenkin tärkeitä ja päätyivät etusivulle tavallista useammin. Aamupainoksen ja iltapainoksen etusivut ovat korostuneet, suuret uutiset Lontoosta toimitettiin työpäivän aikana mutta niistä riitti vielä seuraavan aamun lehteen.

Lontoon uutisvirta

Uutisvirran perusteella Lontoo herää Berliinin kriisiin vasta Wienin huippukokouksen jälkeen. Sen jälkeen Lontoon uutisvirta noudattelee normaalia rytmiä, pieni nousu noin 27.7. johtuu Berliinin kriisiin ja sen vaatimien toimenpiteiden käsittelyssä Alahuoneessa ja tämän käsittelyn selostuksesta ja kommentoinnista.

Lontoon tarina on aika suoraviivainen. Lontoon ongelma näyttää olleen miten pysytään lujana liittolaisena mutta vältetään liittolaisuuden ikävin vaihtoehto, sekaantuminen sotilaalliseen selkkaukseen. Lontoon viesti maailmalle olikin diplomaattisen ratkaisun etsintä, mutta ilman kompromisseja.

Vastauksena Neuvostoliiton aikaisempaan noottiin Lontoo totesi omassa nootissaan, että kaikilla neljällä sektorilla oli sama status.¹⁸⁵ Moskovan uhkaukset oli otettu vastaan hyvin hyvin rauhallisesti. Heti kriisin alussa Lontoo teki kantansa selväksi, suunnitelma "Länsi-Berliinin Vapaakaupungista" tai Oder-Neisse linjasta olivat mahdottomia.¹⁸⁶ Berliini oli pidettävä ja sen asemaa saattoi muuttaa vain sotilaallisesti. Britannia ei tule tunnustamaan Itä-Saksaa ja huhut siitä, että Oder-Neisse linja Saksan itärajana tai Itä-Saksan tunnustaminen olisivat olleet vaihtokauppana Länsi-

185NZZ 05.06.61 maanantai aamupainos sisäsivu UPI Lontoo
"Berlin-Noten der Westmächte an Moskau"

186NZZ 16.06.61 perjantai iltapainos sisäsivu E.M. Lontoo 16.06.61
"Ruhige Aufnahme in London"

Berliinin kysymyksen ratkaisussa, olivat perättömiä.¹⁸⁷ Lontoon mielestä Yhdysvaltojen presidentin Kennedyn varoitukset Berliinin kriisin kärjistämisen seurauksista oli otettava vakavasti¹⁸⁸. Vastaehdotuksena ehdotettiin täydellistä vetäytymistä Berliinistä ja Euroopasta, Neuvostoliitto tekisi samoin ja räjähdysvaara katoaisi. Brittilehdistö oli kuitenkin tuoreeltaan tyrmännyt ajatuksen.¹⁸⁹

Lontoossa ymmärrettiin hyvin riskit, Berliinin yhteyksien puolustaminen merkitsisi todennäköisesti atomisotaa.¹⁹⁰

Pääministeri Macmillan¹⁹¹ puhui alahuoneessa siitä, että Britannia ei tule hyväksymään muutoksia Berliinin asemaan. Berliiniläisillä on oltava oikeus vapaaseen valintaan.¹⁹² Ulkoministeri Home¹⁹³ puolestaan totesi Britannian elävän vaarallisia aikoja mutta pitävän kiinni oikeuksistaan.¹⁹⁴

Heinäkuun alussa Lontoosta tuli iltapäivän uutinen. Korkea-arvoinen neuvostodiplomaatti oli kertonut, että Hruschtshev suunnitteli vielä kuluvan vuoden aikana, ehkä marras- tai joulukuussa "neljän suuren" huippukokousta Berliinin kysymyksestä. Kokousta voisi valmistella ulkoministerikokous, mutta sellaisen järjestämisestä Neuvostoliitto ei ollut kovin innostunut.¹⁹⁵

Brittilehdistö kajasti hyvin Lontoon sisäpoliittista väittelyä Berliinin kriisin ympärillä. Moskovan suuren lentonäytöksen jälkeen toiset lehdet vaativat "Pois Pentagonin sapelien kalistelu." Toiset taas vaativat Lännen puolustustoimien tehostamista. Virallinen Lontoo oli ilmeisen epävirallisesti todennut, että nyt tiedetään etteivät Neuvostoliiton suuret kuljetushelikopterit olleet pahvimalleja.¹⁹⁶

Kirjeenvaihtaja E.M. kertoi pääministeri Macmillanin lausunnosta konservatiivien kansanedustajille, Se oli varovainen mutta pääministeri vakuutti Britannian pitävän kiinni oikeuksistaan. Tämä sai

187NZZ 17.06.61 lauantai aamupainos sisäsivu dpa Lontoo 16.06.61

"Ein Deneti des Foreign Office"

188NZZ 16.06.61 perjantai iltapäivän uutinen sisäsivu E.M. Lontoo 16.06.61

"Ruhige Aufnahme in London"

189NZZ 19.06.61 maanantai aamupainos sisäsivu E.M. Lontoo 18.06.61

"Neues Rezept Montgomerys für die NATO"

NZZ 24.06.61 lauantai aamupainos etusivu E.M. Lontoo 23.06.61

"Interpreparationen in London"

190NZZ 19.06.61 maanantai aamupainos sisäsivu E.M. Lontoo 18.06.61

"Neues Rezept Montgomerys für die NATO"

191Maurice Harold Macmillan, 1st Earl of Stockton

192NZZ 28.06.61 keskiviikko aamupainos etusivu e.g. Lontoo 27.06.61

"Festigkeit Londons in der Berlinfrage; Bekräftigung durch Macmillan"

193Alexander Frederick Douglas-Home, Baron Home of the Hirsel

194NZZ 30.06.61 perjantai päiväpainos etusivu UPI Lontoo 29.06.61

"Die Festigkeit Londons"

195NZZ 06.07.61 torstai iltapäivän uutinen etusivu UPI Lontoo 06.07.61

"Pläne Chruschtschews für ein Gipfeltreffen; Erklärungen sowjetische Diplomaten"

196NZZ 10.07.61 maanantai iltapäivän uutinen etusivu E.M. Lontoo 10.07.61

"Englische Überlegungen"

kirjeenvaihtajan kysymään miten "Miten Britannia aikoo pitää kiinni oikeuksistaan?"¹⁹⁷

Tässä olikin Lontoon politiikan ongelma. Britannian kanta oli koko ajan ollut pehmeämpi kuin sen liittolaisten.¹⁹⁸ Siitä huolimatta Hrushtshev oli huomauttanut Britannian Moskovan lähettiläälle, että puolitusinaa vetypommeja riittää koko Englannille.¹⁹⁹ Daily Telegraph kirjoitti, että Hrushtshev aliarvioi englantilaiset aivan samoin kuin Ribbentrop aikoinaan teki. Englantilaiset tulevat puolustamaan Berliiniä mihin hintaan tahansa.²⁰⁰ Ulkoministeri Home rauhoitteli puheessaan ylähuoneessa, hänen toivoi, että Berliinin kysymyksessä oltaisiin vähemmän kiihkeitä ja annettaisiin aikaa hiljaiselle diplomatialle.²⁰¹ Hieman myöhemmin Home korosti, että amerikkalaiset olivat hyvin valmistautuneet Berliinin kriisiin ja nyt tulevat heidän eurooppalaiset liittolaisensa mukaan. Berliinin kysymyksessä tarvitaan päättäväisyyttä. Kirjeenvaihtaja laajensi uutista kertomalla, että Pariisin ulkoministerikokous lyö lukkoon länsivaltojen linjan ja marraskuuksi toivotaan uutta Itä-Länsi huippukokousta. Lontoossa puhuttiin diplomaattisen ratkaisun välttämättömyydestä ja samaan aikaan Pentagon varustautui ja valmistautui. Yhdysvaltojen puolustusministeri McNamara²⁰² oli Lontoon käynnillään vihjaissut, että Britannian Reinin armeija pitäisi nostaa määrärahtuuteensa.²⁰³ Tämä ehdotus ei saanut Lontoossa vasta-kaikua.²⁰⁴

Kirjeenvaihtajan mielestä heinäkuun lopulla kaikki tuntuivat neuvottelevan keskenään. Jos Berliini saarettaisiin niin amerikkalaiset haluaisivat läpi murtautuvan kolonnan maantielle, britit puolestaan pitivät uutta ilmasiltaa turvallisempänä ratkaisuna. Kirjeenvaihtajan mukaan vielä ei ole saatu aikaiseksi yhteistä operaatiosuunnitelmaa.²⁰⁵

Presidentti Kennedyn televisiopuheessaan esittämiä kannanottoja tuetaan, mutta vielä ei ole mitään tietoja Reinin armeijan vahvistamisesta. Kirjeenvaihtajan mukaan Whitehall²⁰⁶ ymmärtää, että ikä-

197NZZ 14.07.61 perjantai iltapainos etusivu E.M. Lontoo 14.07.61

"Macmillan vor der konservativen Abgeordneten; Die Berliner Frage"

198NZZ 18.07.61 tiistai iltapainos sisäsivu E.M. Lontoo 18.07.61

"Londons Haltung in der Berlinfrage"

199NZZ 18.07.61 tiistai iltapainos sisäsivu E.M. Lontoo 18.07.61

"Londons Haltung in der Berlinfrage"

200NZZ 20.07.61 torstai iltapainos etusivu E.M. Lontoo 20.07.61

"Grossbritannien vor der europäischen Problemen"

201NZZ 20.07.61 torstai aamupainos etusivu E.M. Lontoo 19.07.61

"Lord Home zur Berlinfrage"

202Robert Strange McNamara

203NZZ 24.07.61 maanantai aamupainos sisäsivu E.M. Lontoo 23.07.61

"Die Westliche Haltung in der Berlinkrise; Erklärungen der Lord Homes"

204NZZ 25.07.61 tiistai iltapainos etusivu E.M. Lontoo 25.07.61

"McNamaras Besprechungen in London; Britische Abneigung gegen eine Verstärkung der Rheinarmee"

205NZZ 26.07.61 keskiviikko iltapainos etusivu E.M. Lontoo 26.07.61

"Beratungen in London über die Berlinkrise"

206Yhdistyneiden kuningaskuntien ulkoministeriön "osoite"

viin tilanteisiin pitää valmistautua.²⁰⁷ Britannian Moskovan suurlähettiläälle Hrushtshev oli kertonut, että Berliinin mahdollisen saarron murtamisyritys voimakeinoin aloittaa sodan.²⁰⁸

Ulkoministeri Home korosti parlamentissa, että Berliinissä on kysymys oli voimainkoetus kommunistien ja vapaan maailman välillä. Berliini testasi vapaan maailman päättäväisyyden. Koko kriisi oli täysin Neuvostoliiton synnyttämä.²⁰⁹

Britanniassa seurattiin innokkaasti avaruuslentoja. Juri Gagarinin²¹⁰ vierailu sai aikaan jonkinlaisen pop-tähti ilmiön josta oltiin jopa vähän huolissaan, tosin ulkoministeri Homen tyynnytteli ja väitti, että tytöt halusivat suudella avaruuslentäjää eivätkä olleet suutelemassa nimenomaan kommunismin edustajaa.²¹¹ Titovin²¹² avaruuslento puolestaan lisäsi huolestuneisuutta. Daily Telegraph huomautti ettei rauhanomaisen ja sotilaallisen avaruusteknologian välillä ole mitään eroa. The Times viittasi Hrushtshevin puheeseen ja totesi, että tuollaisen avaruuslennon jälkeen voikin (Hrushtshev) pitää itsevarman puheen.²¹³

Kirjeenvaihtaja e.g.:n mukaan brittilehdistö oli pettynyt Pariisin ulkoministerien kokouksen antiin. Lehdissä huomauteltiin kuilusta joka vallitsee puheiden ja tekojen välillä. Daily Mirror piti Lännen päättäväisyyttä järjettömyytenä joka johtaa turhaan sotaan. The Times puolestaan ehdotti uutta ulkoministerikokousta, tällä kertaa Neuvostoliiton ulkoministerin kanssa.²¹⁴

e.g.:n mukaan ulkoministeri Home oli painottanut, että länsivallat toimivat yhdessä, mutta hän oli painottanut myös diplomaattisen ratkaisun tärkeyttä. Kaikille oli kuitenkin selvää, että tässä poliittisessa vuoropuhelussa oli Britannian ennemmin tai myöhemmin nostettava puolustuskykynsä riittäväksi. Britannialta puuttui myös toimintasuunnitelma, oli alkanut kesän aika ja ministerit olivat maaseudulla, tosin päivystysvalmiudessa.²¹⁵

207NZZ 27.07.61 torstai aamupainos etusivu E.M. Lontoo 26.07.61

"Erklärung des Foreign Office"

208NZZ 31.07.61 maanantai päiväpainos etusivu UPI Lontoo 29.07.61

"Massive Drochungen Chruschtschews"

209NZZ 01.08.61 tiistai päiväpainos sisäsivu Reuter Lontoo 31.07.61

"Kundgebung im Unterhaus"

210Juri Aleksejevitš Gagarin

211NZZ 24.07.61 maanantai aamupainos sisäsivu E.M. Lontoo 23.07.61

"Die Westliche Haltung in der Berlinkrise; Erklärungen der Lord Homes"

212German Stepanovitš Titov

213NZZ 09.08.61 keskiviikko aamupainos etusivu e.g. Lontoo 08.08.61

"Enttäuschung in Englan über des Treffer von Paris; Drangen aud Verhandlungen mit Moskau"

214NZZ 10.08.61 torstai päiväpainos uutissivu e.g. Lontoo 09.08.61

"<Koexistenzregungen in der englischer Presse>"

215NZZ 10.08.61 torstai iltapainos etusivu e.g. Lontoo 10.08.61

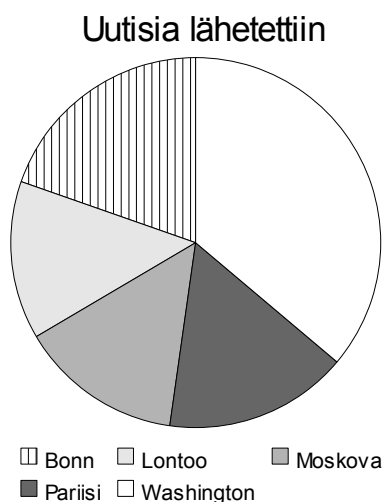
"Grossbritannies Haltung in der Berlinkrise"

NZZ:n julkaisemien uutisten perusteella Britannia vähän ajelehti Berliinin kriisissä, amerikkalaisten rinnalla haluttiin olla ja oikeuksista haluttiin pitää kiinni. Silti valmius oikeuksien puolustamiseen oli vähän kyseenalainen, erityisesti siihen taisi vaikuttaa näiden oikeuksien oleminen Saksassa.

3.6. Pariisi

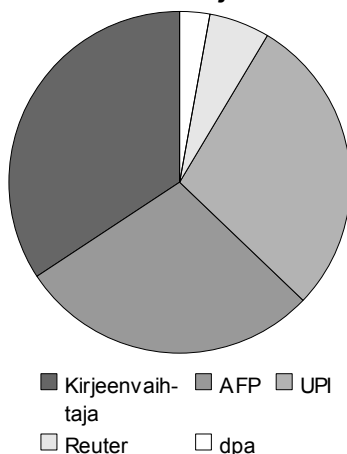
Ranskan pääkaupunki Pariisi oli Berliinin kriisin läntisen diplomaattisen toiminnan päänäyttämö, sillä kaikki kriisin aikana pidetyt tärkeät länsivaltojen kokoukset pidettiin Pariisissa.

NZZ julkaisi tarkastelujaksolla kaikkiaan 35 Berliinin kriisiä käsittelevää uutista, jotka oli päivätty Pariisiin. Uutisista 12 oli kirjeenvaihtajan ja 23 uutistoimistojen lähettämiä.

Pariisista käytetyt uutistoimistot olivat AFP (Pariisin uutisista 10), UPI (10), Reuter (2) ja dpa (1). Vaikka ranskalaisen AFP:n voisi kuvitella olevan vahvimmillaan kotikentällä amerikkalainen UPI nousee yhtä tärkeäksi uutislähteeksi NZZ:n kannalta. Tämä varmasti selittyi osaltaan amerikkalaisten poliitikkojen lausuntojen suuresta osuudesta Pariisista julkaistuissa uutistoimistomateriaaleista.

Pariisin uutisjakauma

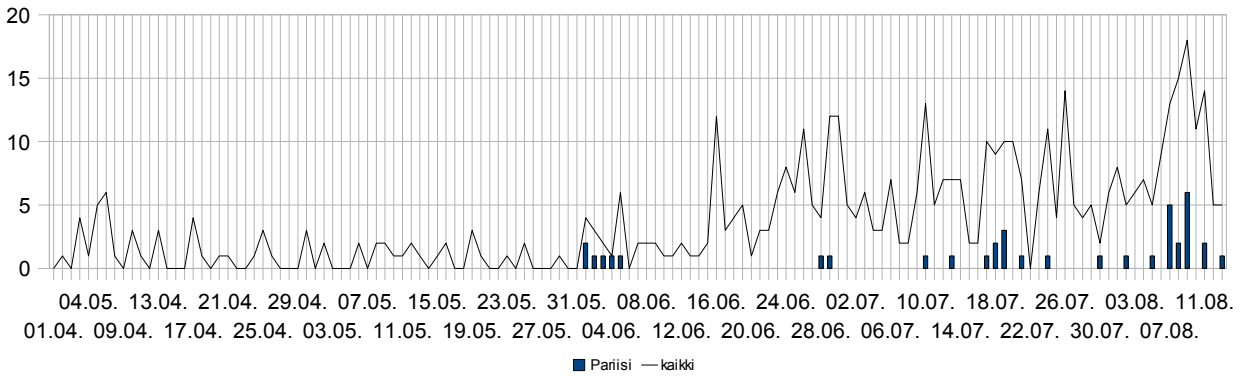
Saksalaisen dpa:n ainoa uutinen koski Länsi-Saksan puolustusministerin Pariisiin vierailua.²¹⁶

Jutut%	Etusivu	uutissivu	sisäsivu	Pariisi %	etusivu	uutissivu	sisäsivu	
Aamupainos	19%	11%	18%	49% aamupainos	44%	11%	3%	58,27%
Päiväpainos	15%	9%	6%	31% päiväpainos	17%	11%	0%	27,70%
Iltapainos	7%	6%	9%	22% iltapainos	8%	3%	3%	13,87%
	41%	26%	34%		69,33%	24,97%	5,54%	

Kansainvälisten diplomaattisten kokousten tulokset olivat etusivun uutisia, ja esimerkiksi Pariisin uutiset päätyivät keskiarvoa useammin etusivulle. Tälle uutistyyppille ominainen piirre on sen ennakoitavuus. Konferenssi tai kokous loppuu suunnilleen sovittuna aikana ja sen jälkeen on lehdistötilaisuus. Tämä näkyy siitä, että aamupainoksen osuus uutisista on myös keskiarvioa suurempi. Jutut ehdittiin kirjoittaa rauhassa alkuillan aikana ja toimittaa toimittukseen ennen kuin aamupainoksen taitto ja ladonta olivat valmiit. Tarvetta nopeisiin täydennyksiin ei ollut ja siitä johtuu päiväpainoksen ja iltapainoksen keskiarvoa pienempi osuus. Pariisin lähinnä kokousten päätöksiä selostava uutismateriaali ei kuulunut luokkaan "hyvä tietää" ja siksi Pariisin uutisten osuus sisäsivujen uutisista on huomattavan vähäinen.

²¹⁶ NZZ 07.08.61 maanantai päiväpainos etusivu dpa Pariisi 06.08.61 "Strauss in Paris"

Pariisin uutisvirta

Pariisin uutisvirta osoittaa selvästi, että Pariisi alussa ei ollut niitä paikkoja, joissa Berliinin kriisiä koskevia uutisia syntyi tai jossa tehtiin Berliinin kriisin alkuvaiheessa poliittisia päätöksiä ja annettiin kannanottoja. Presidentti Kennedyn vierailu Pariisissa ja heinäkuun loppupuolen sekä elokuun alun konferenssit olivat uutisia, joita Pariisi tuotti.

3.6.1. Kriisin keskuksessa mutta silti syrjässä

Pariisi oli Berliinin kriisin käsittelyn kannalta keskeinen paikka. Kaikki tärkeät kokoukset pidettiin Pariisissa kuten esimerkiksi ulkoministerien kokous, WEU:n kokous ja NATO:n pysyvän neuvoston kokous.

Tähän nähden onkin mielenkiintoista kuinka vähän Pariisista loppujen lopuksi uutisoitiin. Bonnista tuli enennän uutisia ja suunnitelleen saman verran uutisia tuli Lontoosta jossa ei pidetty yhtään tärkeää kansainvälistä kokousta. Uutisointi keskittyi kokousten selostamiseen, Ranskan kantaa niihin ei oikeastaan käsitellä.

Ranska toisin osallistui kaikkiin näihin kokouksiin ja niiden valmisteluun. Sen sijaan Pariisin omaa ääntä ei kriisin aikana kuulu. Ranskan hallitus ei tehnyt omia avauksia eikä ottanut omaa kantaa Berliinin kriisiin. Ne lausunnot, jotka Pariisista välitettiin olivat kaikuja yleisestä Lännen virallisesta mielipiteestä. Uutisanalyysin perusteella näyttää siltä, että Ranskan hallituksella ei ollut paljoa sanomista Berliinin kriisistä ja vielä vähemmän omia ehdotuksia sen hoitamiseksi. Pariisi näyttää olevan NZZ:n antaman aikalaiskuvan perusteella olleen Berliinin kriisissä poliittisella sivuraiteella.

Koko Berliinin kriisi nousi esiin Pariisin uutisissa vasta Kennedyn poiketessa kaupunkiin matkallaan Wienin huippukokoukseen. Sen jälkeen uutisointi keskittyi lähinnä Pariisissa pidettyjen kokousten selostamiseen. Pariisin tarinaa ei oikeastaan ollut journalistien kerrottavaksi. Pariisissa oli vilkasta diplomaattista toimintaa, mutta se oli sysäyksellistä eikä NZZ:n sivulla nouse

esiin Pariisin oma poliittinen linja. Ilmeisesti sitä ei ollut, vaan Pariisi seurasi tarkkaan liittolaistensa vanavedessä.

3.6.2. Ranskan oma näkemys

Ranskan omia toimia tai aloitteita uutisoitiin vain muutama. Presidentti Kennedyn ja presidentti De Gaullen keskustelut Pariisi tulkitsee "varoituksena Neuvostoliitolle siitä, että väkivaltaa ja painostusta ei kannata käyttää".²¹⁷

Presidentti De Gaulle keskusteli kriisistä kansallisen puolustuskomitean kokouksessa ja vakuutti Ranskan pitävän joukkonsa Länsi-Berliinissä.²¹⁸ Samaa vakuutettiin Pariisin Neuvostoliiton lähettämään noottiin antamassa vastauksessa. "Ranska ei tule luopumaan yksipuolisesti oikeuksistaan".²¹⁹

Tosin Pariisi oli esimerkiksi Bonnina sovittelevammalla linjalla toteamalla, että oli yhtä mieltä Neuvostoliiton kanssa siitä, että 16 vuotta toisen maailmansodan päättymisen jälkeen olisi jo aika löytää ratkaisu Saksan kysymykseen. Mikään periksi antaminen tämä lausunto ei kuitenkaan ollut, sillä heti perään Pariisi muistutti Lännen aikaisemmin tekemistä ehdotuksista. Pariisi myös painotti ettei Berliini, eikä edes Itä-Berliini, olleet Saksan tai Itä-Saksan osia ja viittasi protokollaan 12.9.1944.²²⁰

Pariisi myös muistutti, että kaksi Saksaa merkitsi jatkuvaa jännityspesäkettä Euroopalle, että Berliinissä oli kysymys ennen muuta itsemääräämisoikeudesta ja rauhantilaa ei pitänyt horjuttaa.²²¹

Kuinka selkeästi Neuvostoliiton noottiin annetussa vastauksessa kuului Pariisin oma ääni oli hieman kyseenalaista. Länsivallat työstivät yhdessä vastaukset kunkin omaan Neuvostoliitolta saamaansa noottiin.²²²

Presidentti De Gaulle sanoi pitämässään radiopuheessa, että Ranska ei suostu Berliinin statuksen muutoksiin eikä peräänny uhkausten edessä. De Gaulle ehdotti myös yleistä liennytystä, jonka sitten laskettua jännitystä olisi voitu rauhallisesti keskustella myös Berliinistä. "Horisontista nousee kansainvälisen kriisin varjo ja

217 NZZ 05.06.61 maanantai aamupainos sisäsivu R.C. Pariisi
"Berliner Warnung an Chruschtschow"

218 NZZ 28.06.61 keskiviikko iltapainos sisäsivu UPI Pariisi 28.06.61
"Der Nervenkrieg um Berlin; Besprechungen de Gaulles mit dem
Verteidigungskomitee"

219 NZZ 19.07.61 keskiviikko aamupainos etusivu AFP Pariisi 18.07.61
"Veröffentlichung des Textes"

220 ibid.

221 ibid.

222 NZZ 17.07.61 maanantai aamupainos uutissivu AFP Pariisi 15.07.61
"Die Westlichen Antworten in der Berlin Frage; Endgültige Bereingung in NATO-Rat"

se on venäläisten syytä. Rauhalle on tärkeintä yhteistyö.”²²³

Oikeastaan ainoa poliittinen analyysi Ranskasta oli entisen ulkoministerin Francois-Paucetin kirjoitus sanomalehti Figarossa. Sitä NZZ selosti suhteellisen laajasti.²²⁴

Francois-Paucetin nosti kirjoituksessaan esiin sen, että vaatimalla neljän Saksan miehitysvallan kokousta Neuvostoliitto pyrkii lyömään rikki Gordionin solmun eli ratkaisemaan Berliinin ongelman. Hänen mukaansa kokouksesta ei oikein voinut kieltäytyä, sillä sen verran alkuperäinen neljän vallan sopimus sitoi sen allekirjoittajia. Kirjoittaja ei kuitenkaan uskonut kokouksen menestykseen, sillä se olisi hänen mukaansa tyhjää puhetta ja saattaisi johtaa harhalyönteihin. Ylipäänsä Francois-Paucet näki Lännen perustelut painavimpina, jos neuvotteluihin joskus päästäisiin.

3.6.3. Odotettu ulkoministerikokous

Ulkoministerikokous, johon osallistuivat Yhdysvaltojen, Britannian, Ranskan ja Länsi-Saksan ulkoministerit, oli ilmeisesti lievä pettymys. Kokous olikin luonteeltaan epämuodollisia keskusteluita, eikä varsinainen kokous päätöksineen. Tehdytkin päätökset olivat vähäisempiä kuin oli odotettu. Saksan sosiaalidemokraattisen lehdistön Bonnin hallitusta ärsyttäneet väitteet siitä, että Länsi-Saksan ulkoministeri olisi ollut kokouksessa vain ”ottopoikana”, olivat kohtuullisen perusteltuja. Länsi-Saksan ulkoministeri ei nimittäin osallistunut kaikkiin neuvotteluihin.²²⁵

Pettymys odotuksiin näkyi esimerkiksi NZZ kokouksesta julkaisemassa uutisessa. Sunnuntaiselle kokoukselle oli maanantain aamupainokseen etusivulle varattu riittävästi tilaa lehden Pariisin kirjeenvaihtajan artikkelille. Tuntuu siltä, että sanottavaa oli odotettua vähemmän, koska jutun tyyli oli hyvin laveasanainen. Etukäteen varattu taittopaikka piti täyttää ja ammattilainen hoiti asian kunnialla.²²⁶

Lauantain ulkoministerien keskusteluissa oli käsitelty ”rajankävijöiden” ongelmaa eli niitä berliiniläisiä, jotka asuivat neuvosto-

223 NZZ 13.07.61 torstai päiväpainos etusivu R.C. Pariisi 12.07.61

"Radioanspreche Präsident De Gaulle; Warnung an Chruschtschew; Der Kurs in Algerien; Festigkeit in Berlin"

224 NZZ 10.07.61 maanantai aamupainos uutissivu R.C. Pariisi 09.07.61

"De Gaulle und Chruschtschews neue Vorstos"

225 NZZ 05.08.61 lauantai aamupainos etusivu R.H. Pariisi 04.08.61

"Die Aussenministerkonferenz in Paris"

NZZ 09.08.61 keskiviikko iltapainos etusivu UPI Bonn 08.08.61

"Positive Reaktion Bonns auf die Parisier Konferenz; polemik mit dem SPD-Pressedienst"

226 NZZ 07.08.61 maanantai aamupainos etusivu R.H. Pariisi 06.08.61

"<Die Parieser Beratungen der Westlichen Auseminister; Gemeinsame Richtlinjen für die Berlinkrise>; Militärische, politische und wirtschaftliche Koornination"

sektorilla ja joiden työpaikka oli Lännen sektoreilla. Samoin puhuttiin yleensä liikkumisvapaudesta Berliinin alueella. Kokouksessa nousi esiin pelko siitä, että jos Itä-Saksa voimakeinoin pyrkii estämään rajan ylityksen se voi johtaa kansannousuun. Ongelma oli siinä, miten länsivallat suhtautuisivat tällaiseen kansannousuun. NATO:a oli vahvistettava tällaisen kansannousun ja muiden mahdollisten kriisin kärjistymisen varalta. Haettiin yleistä pakotelinjaa Itää vastaan ja mietittiin sitä millä psykologisilla keinoilla länsivallat aikoivat vastustaa Neuvostoliittoa. Ulkoministerikokouksen kanta oli "ettei Berliinin ongelmaa kukaan voi ratkaista yksipuolisilla toimilla ja ettei berliiniläisten uhkaileminen ole irrallinen teko vaan se liittyy maailmanlaajuiseen asiakokonaisuuteen".²²⁷

3.6.4. Tulevaisuuden ennustuksia

Sanomalehden aikalaiskuvan vahvoihin puoliin kuuluu tulevaisuuden näkymien dokumentointi.²²⁸ Pariisin kokousten yhdessä annettiin pari lausuntoa Berliinin kriisin tulevasta kehityksestä. Yhtenä ratkaisuna elokuun alussa nähtiin uusi Geneven konferenssi, joka voitaisiin pitää ennen vuodenvaihdetta, ehkä marraskuussa.²²⁹ Britannian ulkoministeri Homen mukaan neuvotteluissa Berliinin kysymyksessä ei ollut mitään mieltä ennen kuin oli toivoa edistymisestä, hän uskoi asian tulevan ajankohtaiseksi joskus syksyllä.²³⁰

3.6.5. Osa "Suuresta pelistä"

Kansainvälisen politiikan toimijat näkivät Berliinin kriisin vain yhtenä osana maailmanpolitiikkaa. Selvimmin se tuli esiin UPI:n välittämässä Yhdysvaltojen ulkoministerin Ruskin Pariisissa esittämistä kannanotoista.²³¹ "Ruskin mukaan Neuvostoliiton aikaansaama Berliinin kriisi on vakavin kansainvälinen kriisi toisen maailmansodan jälkeen, eikä se kriisi laukea ennen kuin Neuvostoliitto lopettaa uhkaavan painostuksensa Lännen elintärkeitä intressejä kohtaan. Kriisin ja nykyisen tilanteen tekee erittäin vakavaksi se, että Hrushtshev on tunkeutunut niin paljon eteenpäin ettei aseman palauttaminen ennalleen onnistu ilman Neuvostoliiton maineen menetystä. Sen lisäksi Neuvostoliitto näyttää kuvittelevan, että strateginen tilanne on pysyvästi kääntynyt sen eduksi. Ruskin saamien tietojen mukaan ei Neuvostoliiton uhkauksia kuitenkaan tarvitse

227 *ibid.*

228 Lehdistölle annetaan lausuntoja ja myöhemmin monet lausunnot haluttaisiin mieluummin unohtaa tai niitä sitten "täsmennetään" jälkikäteen ja väitetään toimittajien ymmärtäneen tai tulkinneen tuolloin lausunnon antajaa väärin.

229 NZZ 07.08.61 maanantai päiväpainos etusivu UPI Pariisi 06.08.61

"Neue Genfer Konferenz?"

230 NZZ 09.08.61 keskiviikko aamupainos etusivu UPI Pariisi 08.08.61

"Erklärung Lord Homes"

231 NZZ 10.08.61 torstai aamupainos etusivu UPI Pariisi 09.08.61

"Rusk über den Ernst der Berlinkrise"

ottaa sen vakavammin kuin ennenkään. Yhdysvallat lisää sotilaalista valmiuttaan, mutta vaikka konventionaalisia voimia vahvistetaan on pelättävissä, että kriisi Berliinissä johtaa atomiasein käytävään maailmansotaan. Rusk puhui näin koska Yhdysvallat halusi painottaa ettei Berliinin kriisi ole erillinen ongelma vaan osa Idän ja Lännen vastakkainasettelua. Kommunisteille voitto Berliinissä olisi innostava esimerkki kamppailussa lopullisesta voitosta. Länsivaltojen on toiminnassaan muistettava nämä tosiasiat.”, kirjoitti NZZ.

Aamupainoksen etusivulle taitettu ja edelliselle päivälle päivätty juttu sai riittävästi palstatilaa. Tekstiä lukiessa ei voi välttyä huomaamasta pientä sisäistä ristiriitaa. Jos Ruskin mukaan Neuvostoliiton uhkauksia ei tarvitse ottaa sen vakavammin kuin ennenkään niin mistä sitten tulee atomisodan uhka?

Tiedostusvälineille annetut lausunnot ovat aina osa poliittista peliä, niitä lukevat niin omat äänestäjät kuin vastapuolen päättäjätkin. Lausunnolla Rusk ilmeisesti halusi osin rauhoitella amerikkalaisia, kriisi oli vakava vaan ei vaarallinen, ja toisaalta viestittää vastapuolelle siitä, että mitkään keinot eivät olleet Yhdysvaltojen mielestä kriisin ratkaisusta pois suljettuja. Liittolaisille viesti oli selvä: Lännen oli pysyttävä lujana sillä tappio Berliinissä oli seuraavan taistelun alku.

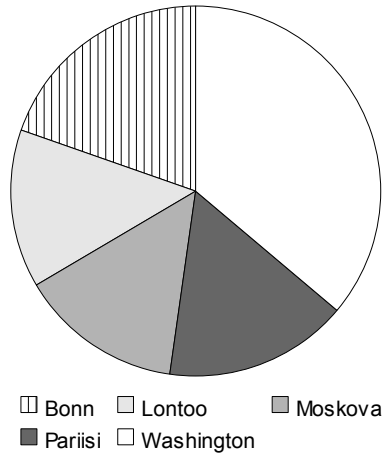
3.6.6. Diplomatian voitto?

Pariisin vilkkaan kokoustamisen tuloksen voisi pelkistää näkemykseen, että Lännen yhteinen linja voi vielä pakottaa Hrushtshevin perääntymään, jolloin hän tosin voisi menettää osan arvovaltastaan. Berliini ja yleisemmin Saksan kysymys oli kansainvälinen ongelma joka piti jossain vaiheessa ratkaista. Parhaiten se kävisi neuvotteluilla, jotka aloitettaisiin kunhan tilanne olisi vähän rauhoittunut. Genevessä olisi ehkä mahdollisuus keskustella asiasta jo marraskuussa, mutta tuloksiin pääseminen ei tulisi olemaan helppoa. Tavallaan kriisin katsottiin siirtyneen odotteluvaiheeseen, välitilaan jossa haettiin oikeaa hetkeä diplomaattisen ratkaisun hakemisen aloittamiseen.

3.7. Bonn

Länsi-Saksan pääkaupunki Bonn eli ulkoisesti tarkasteltuna suhteellisen kiihkeästi mukana Berliinin kriisin rytmissä. Se tuotti Berliiniä koskevia uutisia enemmän kuin vaikkapa Lontoo tai Pariisi. NZZ julkaisi tarkastelujaksolla kaikkiaan 44 Berliinin kriisiä käsittelevää uutista jotka oli päivätty Bonniin. Uutisista 19 oli kirjeenvaihtajan ja 25 uutistoimistojen lähettämiä.

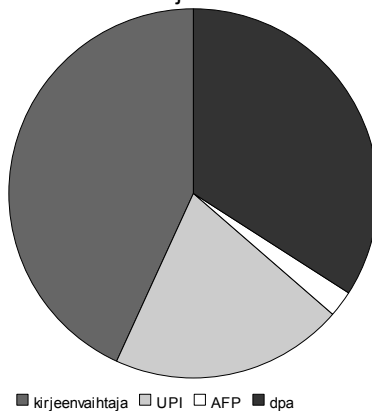
Uutisia lähetettiin

Bonnista käytetyt uutistoimistot olivat dpa (15), UPI (9) ja AFP(1). Eniten uutisia otettiin sisään dpa:lta joka länsisaksalaisena uutistoimistona oli aika selvä valinta Länsi-Saksan pääkaupungin uutisvälityksessä.

Ranskalaisen AFP:n ainoa uutinen koskee Länsi-Saksan ruoka-apua Itä-Saksalle.²³²

Bonn: uutisten jakautuminen

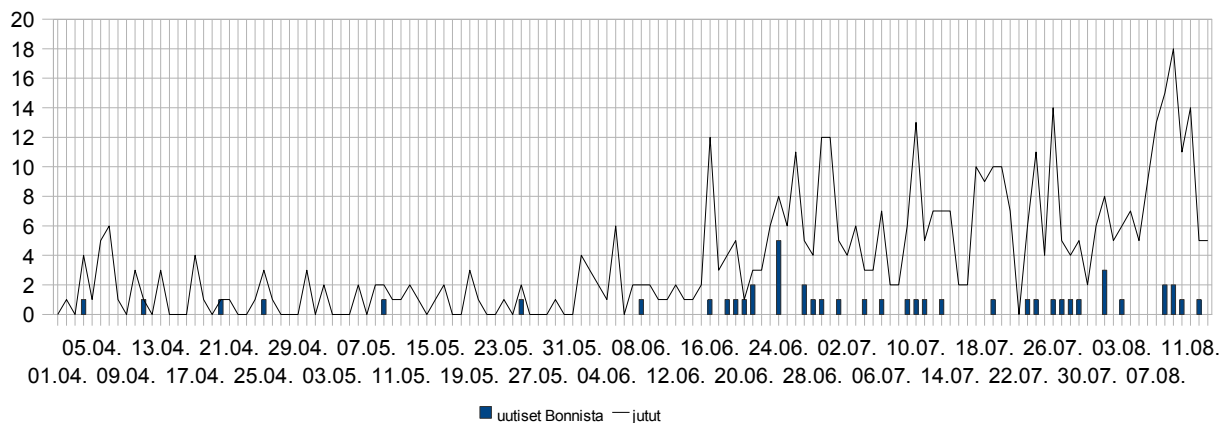

²³² NZZ 30.06.61 perjantai päiväpainos sisäsivu AFP Bonn 29.06.61 "Die Ernährungskrise in der DDR; Hilfsbereitschaft Bonns"

Bonn%	etusivu	uutissivu	sisäsivu	Jutut%	Etusivu	uutissivu	sisäsivu		
aamupainos	27%	13%	10%	50%	Aamupainos	19%	11%	18%	49%
päiväpainos	19%	2%	10%	31%	Päiväpainos	15%	9%	6%	31%
iltapainos	8%	2%	8%	19%	Iltapainos	7%	6%	9%	22%
	54%	17%	29%			41%	26%	34%	

Bonnista lähetettyjen uutisten jakauma eri painosten kesken on suunnilleen sama kuin koko aineiston.²³³ Bonn ei siis uutispaikkana ollut mitenkään poikkeava, lähinnä keskiverto. Aamupainoksen sisäsivun "hyvä tietää"- materiaalia oli keskimääräistä hieman vähemmän ja etusivulle nousseita tärkeitä uutisia oli taas hieman enemmän. Kiireellisiä ja tärkeitä, iltapainoksen etusivulle päätyneitä uutisia oli suunnilleen saman verran kuin koko aineistossa. Bonn ei siis ollut tärkeiden päätösten tekopaikka.

Uutiset Bonnista

Bonnista lähetetyt Berliiniä koskevat uutiset noudattavat erittäin hyvin yleistä uutisvirtaa. Berliiniä seurataan alusta lähtien Bonnin näkökulmasta ja uutisia Bonnista julkaistaan NZZ:ssa enemmän juuri silloin kun muutenkin julkaistaan paljon Berliiniin liittyviä uutisia. Bonnista NZZ kertoi neljää tarinaa. Yksi oli luonteva Länsi-Saksan pääkaupungille, se koski sisäpolitiikkaa, vaalivuotta ja sen vaikutusta Berliinin kriisiin otettuihin kantoihin. Toinen tarina kertoi siitä, että Bonnissa koko ajan epäiltiin tärkeiden ratkaisujen syntyvän sen selän takana. Tämän tarinan Bonn ei oikein luottanut liittolaisiinsa. Kolmas tarina oli hieman yllättäväkin aiheeltaan, Bonnin huolestuneisuus siitä, että Itä-Saksa pysyy pystyssä. Neljäs tarina oli taas aiheeltaan ennakoitavissa, se kertoo siitä mitä Länsi-Saksan hallitus itse yritti tehdä Berliinin kriisin ratkaisemiseksi, mikä oli Bonnin politiikka.

3.7.1. Vaalivuoden vaivat

²³³ Prosenttiluvut ovat pyöristettyjä.

Vuosi 1961 oli Länsi-Saksassa vaalivuosi. Liittoparlamentin vaalit olivat 17.9.²³⁴ Kevään ja kesän Berliinin kriisi oli suuri houkutus tehdä sisäpolitiikkaa, etenkin kun SPD:n kansleriehdokas Willy Brandt oli Länsi-Berliinin pormestari. Vaalivuoteen aina kuuluva nokittelu oli jo käynnissä Berliinin noustessa otsikoihin. Kun liittokansleri Adenauer oli 3.4. lähdössä Washingtoniin kutsumaan presidentti Kennedyä valtiovierailulle Saksaan, Kennedyn tulevan Euroopan matkan yhteydessä, niin Willy Brandt oli jo ehtinyt esittää kutsun ja saattoi kertoa, että "Kennedy oli vastannut vieraillevansa mielellään Berliinissä."²³⁵

Kun liittokansleri Adenauer sitten Yhdysvalloista palattuaan antoi lausuntoja tiedotusvälineille ei presidentti Kennedyn Länsi-Saksan vierailusta enää puhuttu yhtään mitään.²³⁶

Vaalivuoden poliittinen nokittelu ei kuitenkaan koskenut Länsi-Saksalle tärkeitä kysymyksiä. Suunnitelma Neuvostoliiton ja Itä-Saksan välisestä erillisrauhasta sen myötä Berliinin aseman muuttamisesta tuomittiin niin hallitusrintamassa kuin oppositiossakin.²³⁷ Sama kansallinen yksimielisyys tuli esiin vielä selkeämmin liittopäivien ponnesta tai julistuksesta koskien Saksan yhtenäisyyttä. Vaikka CDU:lla ja SPD:lla oli mielipide-eroja, olivat puolueilla yhteinen näkemys Berliinin kysymyksestä ja Saksan jaosta.²³⁸

Tietenkin tilanne sai myös sisäpoliittisia ulottuvuuksia. SPD:n kansleriehdokas ja Berliinin pormestari Willy Brandt oli luonnollisesti aktiivinen Berliinin kysymyksessä. Heinäkuun alussa Brandt esitti, että mahdollinen erillisrauhansopimuksen tekeminen vaatisi taakseen kaikkien suurten puolueiden hallituksen ja että Länsi voisi aivan hyvin tehdä oman rauhanaloitteensa. Paras ratkaisu kriisiin olisi Brandtin mielestä olisi avoin rauhankonferenssi, jossa mukana olisivat molemmat saksalaiset hallitukset.²³⁹ Tämä oli tärkeä avaus ja päätyi etusivulle. Brandtin mielestä Berliinin ei ollut yksittäinen ongelma eikä sitä voinut ratkaista irrallaan

234 Vuoden 1957 Liittopäivävaaleissa voittaja oli CDU/CSU joka sai ehdottoman enemmistön liittopäiville. Unionilla oli 270, pääoppositiopuolueella SPD:lla oli 169 ja toisella oppositiopuolueella FDP:lla 41 edustajaa. Neljäntenä puolueena ja toisena hallituspuolueena liittopäivillä oli DP jolla oli 17 edustajaa. Näistä DP:n 9 loikkasi CDU:iin vuonna 1960. Liittokansleri Konrad Adenauerilla oli takanaan tukeva parlamentin enemmistö.

235 NZZ 04.04.61 tiistai aamupainos uutissivu UPI Bonn 03.04.61
"Abstecher nach Bonn und Berlin?"

236 NZZ 11.04.61 tiistai aamupainos uutissivu UPI Bonn 10.04.61
"<Erklärungen Adenauers vor seiner Amerikareise>; Die Entwicklung der NATO im Mittelpunkt"

237 NZZ 24.06.61 lauantai aamupainos etusivu F.L. Bonn 23.06.61
"Bonn für eine politische Gegenoffensive"

238 NZZ 01.07.61 lauantai aamupainos sisäsivu F.L. Bonn
"Manifestation für die deutsche Einheit im Bonner Bundestag; Gestermeier für gesamtdeutschen Friedensvertrag"

239 NZZ 09.07.61 sunnuntai aamupainos etusivu F.L. Bonn 07.07.61
"Willy Brandt zur deutschen Frage; Übereinstimmung mit Gerstermeier"

Saksan kysymyksestä kuten Adenauer toivoi. NZZ otsikko kuitenkin kertoi mistä tässä Brandtin "ei-irrationaalinen kriisi", lausunnossa oli kysymys. "Brandtin vaalitaktiikkaa - hyökkäys Adenauerin Berliinin politiikkaa vastaan."²⁴⁰ Utinenkin päätyi kakkospaikalle, uutisvivulle.

Kun Berliinin kriisin koettiin lauenneen elokuun alussa, vaali-taistelu antoikin selvemmin leimansa puolueiden kannanottoihin. Hyvin selvästi tämä muutos tuli esiin amerikkalaisen uutistoimisto UPI:in uutisessa. Nimenomaan amerikkalaisen uutistoimiston, koska se oli oletusarvoltaan tällaisissa kysymyksissä puolueettomampi kuin saksalainen dpa. UPI kertoi siitä kuinka Länsi-Saksan kristillis-demokraattinen hallitus korosti Pariisin neljän ulkoministerin²⁴¹ kokouksen tuloksia ja samoin teki myös kristillisdemokraattinen lehdistö. UPI arveli, että nyt ei Pariisin kokouksessa syntynyttä yhteishenkeä haluttu vahingoittaa. Sosiaalidemokraattinen lehdistö puolestaan väitti tilanteen olevan aivan päinvastaisen ja kokouksen hengen olleen hyvin negatiivisen. Sosiaalidemokraattisessa lehdistössä esiintyi myös väitteitä, että liittohallitus vain yrittää peitellä epäonnistumisensa jälkiä myönteisellä lehdistökampanjalla.²⁴² Asia koettiin Zürichissä niin tärkeäksi, että juttu taitettiin iltapäivälehden etusivulle.

Lehdistöväittely liittyi Bonnin tulkintaan Pariisissa pidetystä neljän ulkoministerin kokouksesta. Bonn näki, että sen karsastama Willy Brandtin ajatus 52 maan rauhankonferenssista voitiin nyt unohtaa. "Bonnin tyydytykseksi", totesi NZZ:n kirjeenvaihtaja pf.²⁴³ Hallituksen linja oli voittanut ja sillä oli merkitystä vain runsaan kuukauden päässä odottavien liittopäivävaalien kannalta.

Ulkoministeri Brentanos suhtautui myös hyvin kriittisesti Brandtin väitteisiin mielipide-eroista presidentti Kennedyn ja Länsi-Saksan hallituksen välillä. Hän veti kiistan sisäpoliittiseksi toteamalla erimielisyyksiä olevan lähinnä Länsi-Saksan hallituksen ja Willy Brandtin välillä.²⁴⁴

Syyskuun vaalit toivatkin vain vähän muutoksia poliittiseen kenttään. DP putosi äänikynnyksen taakse ja CDU/CSU joutui muodostamaan koalitionhallituksen FDP:n kanssa. Tähän hallitus sopimukseen sisältyi vaatimus pitkäaikaisen liittokansleri Konrad Adenauerin syrjään vetäytymisestä joka tapahtui 15.10.1963. Uudeksi liittokansleriksi nousi Ludwig Erhard. SPD jäi jälleen oppositioon.

240 NZZ 29.07.61 lauantai aamupainos uutisvivu -p.f.- Bonn 28.07.61

"Die Wahlkampfaktik Willy Brandts; angriff gegen die Berlinpolitik Adenauers"

241 Yhdysvaltojen, Britannian, Ranskan ja Länsi-Saksan ulkoministerit.

242 NZZ 09.08.61 keskiviikko iltapäivälehden etusivu UPI Bonn 08.08.61

"Positive Reaktion Bonns auf die Parisier Konferenz; polemik mit dem SPD-Pressedienst"

243 NZZ 10.08.61 torstai aamupainos etusivu -p.f.- Bonn 09.08.61

"Bonner Urteil über die Parisier Konferenz"

244 ibid.

3.7.2. Pelko pelistä selän takana

Bonnilla oli ongelma, se ei itse pystynyt vaikuttamaan haluamallaan tavalla suurvaltapolitiikkaan²⁴⁵ vaikka Berliinin kysymys siihen liittyneine muine mahdollisine seuraamuksineen koskikin kokosen olemassa olon perusteita²⁴⁶. Bonnin mielestä kysymys oli Saksan tulevaisuudesta, ei pelkästään Berliinin asemasta.

Bonnin kansainvälinen asema oli myös hieman kyseenalainen. Toisen maailmansodan päättymisestä oli vuonna 1961 kulunut saman verran aikaa kuin Neuvostoliiton luhistumisesta on kulunut vuonna 2008. Kun mielessään vertaa entisten neuvostotasavaltojen ja entisten Neuvostoliiton satelliittivaltioiden suhdetta ja luottamusta nykyiseen Venäjään, ymmärtää että luottamus ja myötätunto Saksaa kohtaan ei ehkä todellisuudessa ollut niin korkealla kuin mitä vi-rallisesti usein haluttiin esittää.

Pelko joutua kylmänsodan pelinappulaksi suurvaltojen pelilaudalla oli Bonnin hallituksen realistiseksi koettuja kauhukuvia. Paljon energiaa käytettiinkin tämän mahdollisuuden estämiseksi. Liittokansleri Adenauerin terveiset Washingtonista tuotiin julki näyt-tävästi: "Lujuutta Berliinin kysymyksessä", presidentti Kennedy oli keskusteluissa Adenauerin kanssa luvannut taata Berliinin va-pauden.²⁴⁷ Tämä oli ainakin liittokansleri Adenauerin tulkinta kes-kusteluista. Adenauerin korosti samaisessa lehdistötilaisuudessa 10.4., että Yhdysvallat oli muuttanut politiikkaansa ja muutos on yhtä suuri kuin Trumanin kauden ulkopolitiikan ero Eisenhowerin kauden ulkopolitiikkaan.²⁴⁸ Bonnin kannanotot eivät Zürichin mieles-tä olleet mitään erikoisen uutta, sillä toinen odotti julkaisemis-ta pari painosta ja päätyi sisäsivulle, toinen pääsi sentään seu-raavan painoksen uutissivulle.

Hrushtshevin puhe kesäkuussa ja hänen vaatimuksensa pikaisesta Saksan rauhansopimuksesta nosti Bonnin tiukkaan vastarintaan. Bonn ilmoitti vastustavansa kaikkia suunnitelmia erottaa Berliinin ky-symys Saksan kysymyksestä ja lähti siitä, että ongelman ratkaisun pohjana piti olla Länsivaltojen rauhansuunnitelma vuodelta 1959.²⁴⁹ "Bonn ei halua kuunnella niitä kaikkia ääniä jotka vastailevat Neuvostoliiton kutsuun rauhansopimuksesta. Jokainen uusi sopimus

245 NZZ 09.05.61 tiistai iltapainos uutissivu Bö Länsi-Berliini 05.05.61
"Pankows Streben nach ausländischen Kontakten"

246 NZZ 18.06.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu F.L. Bonn 16.06.61
"Deutschland vor einer neuen Prüfung"

247 NZZ 20.04.61 torstai iltapainos sisäsivu F.L. Bonn 19.04.61
"Adenauers eindrücke von den Gesprächen mit Kennedy" jutun alaotsikko
"Festikeit in Berlin"

248 NZZ 11.04.61 tiistai aamupainos uutissivu UPI Bonn 10.04.61
"<Erklärungen Adenauers vor seiner Amerikareise>; Die Entwicklung der NATO im
Mittelpunkt"

249 NZZ 18.06.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu F.L. Bonn 16.06.61
"Deutschland vor einer neuen Prüfung"

heikentää länsivaltojen alkuperäisiä miehitysoikeuksia Berliinissä ja voidaan hyväksyä vain vapaan ja yhtenäisen Saksan hinnalla. Tämä vapaus edellyttää vapaita vaaleja koko Saksaan ja tämä on ase lännen kädessä. Mahdollinen rauhansopimus olisi traaginen vain siinä tapauksessa, että se johtaisi Berliinin kulkuyhteyksien kontrolliin.”²⁵⁰

Bonn myös korosti koko ajan, että Länsi-Saksan linjaa tuetaan ”Ranskan asenne Berliinin kysymyksessä on luja ja pitävä, kaikki ajatusleikit ja haaveilut pois sulkeva”.²⁵¹Länsivaltojen yksimielisyys pantiin tarkoin merkille²⁵² ja puhuessaan lehdistöklubilla 25.7. liittokansleri Adenauer ”...korosti, että nyt tarvitaan Lännessä lujaa ja päättäväistä johtoa. Presidentti Kennedyn ohjelma osoittaa, että Yhdysvallat on valmis ottamaan johtavan roolin.” ”Maailman politiikoilta vaaditaan nyt malttia, Saksan rauhansopimuksesta voidaan keskustella vasta aseistariisunnan tapahduttua.”²⁵³

Bonnissa torjuttiin jyrkästi väitteet, että Länsi-Saksa olisi ollut neljän ulkoministerin kokouksessa ”ottopoikana”. Länsi-Saksan ulkoministeriö korosti, että käsitys toimintataktiikasta on ollut loppuun asti sama kaikilla kaikilla osanottajilla. Sen todistavat tehdyt päätökset keskinäisen koordinaation lisäämisestä.”²⁵⁴ Tämä tulkinta oli jo niin tärkeä, että se pääsi ensimmäisen mahdollisen painoksen etusivulle.

Pieni sivuhuoli Bonnille oli, että Berliinin kriisin käsittely siirtyisi pois sen vaikutuspiiristä, esimerkiksi YK:lle. Asiasta uutisoitiin pari kertaa. Oppositio puolue SPD:n puheenjohtaja Ollenhauers otti asian esille 27.6. ja kannatti ajatusta YK-ratkaisusta.²⁵⁵ Bonnin käsityksen mukaan Neuvostoliiton propaganda ei-eurooppalaisissa maissa antoi aiheen olettaa, että Neuvostoliitto saattaisi tuoda Berliinin kysymyksen YK:n käsiteltäväksi.²⁵⁶ Bonnissa ei uskottu YK:n kykyyn ratkaista Berliinin ongelmaa.²⁵⁷ Tosin ulkoministeri Brentanos esitti näkemyksensä heinäkuun lopussa, aikana jolloin Berliinin kriisin uskottiin jo rauenneen.

3.7.3. DDR nousee ongelmaksi

250ibid.

251 NZZ 20.06.61 tiistai päiväpainos etusivu F.L. Bonn 19.06.61

"Bundespräsident Lübkes Staatbesuch in Paris"

252 NZZ 19.07.61 keskiviikko iltapäiväpainos uutissivu F.L. Bonn 19.07.61

"Positive Aufnahme in Bonn"

253 NZZ 26.07.61 keskiviikko aamupainos etusivu dpa Bonn 25.07.61

"Adenauer zur Berlinkrise"

254 NZZ 10.08.61 torstai aamupainos etusivu -p.f.- Bonn 09.08.61

"Bonner Urteil über die Parisier Konferenz"

255 NZZ 28.06.61 keskiviikko iltapäiväpainos sisäsivu UPI Bonn 27.06.61

"Erklärung Ollenhauers"

256 NZZ 24.06.61 lauantai aamupainos etusivu F.L. Bonn 23.06.61

"Bonn für eine politische Gegenoffensive"

257 NZZ 01.08.61 tiistai päiväpainos sisäsivu -p.f.- Bonn 31.07.61

"Erklärung Brentanos"

Bonnissa alettiin hieman odottamatta tuntea huolta siitä kuinka Itä-Saksan käy. Pakolaisvirta oli jatkuvassa kasvussa kevään ja kesän aikana. Aikanaan tätä pakolaisvirtaa oli tervehditty ilolla, mutta nyt pakolaislukuihin liittyi uusi huoli.

Liittopäivien puhemies Gerstenmaiers puhui asiasta liittopäiville 5.7.. Hänen mukaansa Itä-Saksa läheni "Stimmungskrieseä" ja sen hallitus oli joutunut kokeeseen. Gerstenmaiersin mukaan kukaan ei toivonut kriisin kärjistyvän kansannousuun kuten vuonna 1953, mutta se ei ollut pois suljettu mahdollisuus. Hänen mukaansa eräs uhkakuva oli sellainen, että jos sektorirajat Berliinissä suljetaan erillisrauhan perusteella, niin pakolaisvirran patoaminen saattaisi nostaa sellaista jännitystä, että sen kontrolloiminen voisi olla mahdotonta.²⁵⁸

Samaan ongelmaan puuttui yhteissaksalaisten asioiden ministeri Ernst Lemmers, joka muistutti pakolaisvirran olleen heinäkuussa noin 1 000 henkeä päivässä. Lemmersin puhetta analysoinut F.L. kirjoitti, että Lännessä oli alettu pelätä, että pakolaisten jälkeensä jättämä tyhjiö täytetään uusilla siirtolaisilla idästä. Pelättiin jopa sitä, että koko Itä- ja Keski-Saksa tyhjenee saksalaisesta väestöstä. Kirjoittajan mukaan pakolaisvirta oli jo niin suuri, että sen vaikutuksia olivat alkaneet pelätä jo nekin jotka aikaisemmin olivat olleet pakolaisuuteen yllyttämässä. F.L. pohti sitä mitä Itä-Saksa voisi tehdä pakolaisvirran pysäyttämiseksi, hän korosti sitä, että kun poliittisia muutoksia ja inhimillisempää hallitusta ei ollut näköpiirissä niin pakolaisvirran hillitseminen voisi olla vaikeaa. F.L.:n mukaan ei ole mahdotonta, että Itä-Saksa tekee jonkin äkkinäisen ratkaisun joka voisi johtaa hallitsemattomaan tilanteeseen. Joka tapauksessa kirjoittajan mielestä ihmisten äänestäminen jaloillaan teki Pankowista naurettavan ja osoitti Itä-Saksan nukkehallituksen tyhjän retoriikan.²⁵⁹

Huolestuneisuus jatkui ja DDR:n tilanne nousi esiin myös hallituksen ja tärkeimpien Länsi-Saksan suurlähettiläiden neuvonpidossa. Bonn piti mahdollista kansannousua Itä-Saksassa ei-toivottavana ja lupasi tehdä parhaansa tilanteen rauhoittamiseksi jos kansannousu olisi syntymässä.²⁶⁰ Konkreettisenä keinona päätettiin antaa elintarvikeapua Itä-Saksalle.²⁶¹

258 NZZ 06.07.61 torstai päivänpainos etusivu F.L. Bonn 05.07.61
"Kontroversen um die deutsche Aussenpolitik; Reaktionen auf die Erklärung Gerstenmaiers"

259 NZZ 23.07.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu F.L. Bonn 21.07.61
"Die Masenflucht aus der Sovjetzone; Stellungnahme Lemmers gegen ostdeutsche Behauptungen"

260 NZZ 24.07.61 maanantai päivänpainos etusivu F.L. Bonn 23.07.61
<"Bonnner Besprechungen über die Berlinkrise>; Gefahren der Entwicklung in der DDR."

261 NZZ 30.06.61 perjantai päivänpainos sisäsivu AFP Bonn 29.06.61
"Die Ernährungskrise in der DDR; Hilfsbereitschaft Bonns"

Asiaa käsiteltiin WEU:n kokouksessa jossa myös oltiin huolestuneita Itä-Saksan tilanteesta. "Kasvava pakolaisvirta on osoitus Itä-Saksan hallinnon tilasta."²⁶²

3.7.4. Bonnin politiikka

NZZ Bonnista lähetetyt uutiset kertovat uutisia nimenomaan Bonnista, ne ovat uutisia Länsi-Saksan poliittisesta keskukselta ja valettavat lähinnä Länsi-Saksan hallituksen kantaa Berliinin kysymykseen.

Kuva, joka Bonnin politiikasta välittyi oli kaksijakoinen. Toisaalta liittokansleri Adenauer korosti Berliinin kysymyksen erillisyyttä, toisaalta Berliinin ongelma sidottiin voimakkaasti Saksan yhdistymiseen. Ero opposition kantaan oli siinä, että Brandt oli valmis sitomaan Berliinin kysymyksen Saksan rauhankonferenssiin, Bonn puolestaan liitti Berliinin kysymyksen koko Saksan kysymykseen eli Saksan yhdistymiseen. Berliinin kriisi kesällä 1961 oli Bonnin mielestä juuri tämän vuoksi erillinen tapahtuma.²⁶³ Rauhansopimus, joka päättäisi Saksan jaon oli Bonnille realistinen mahdollisuus, mutta silti se haluaisi itse yhdistää Saksan ilman ulkopuolisten "kättilöiden" apua.²⁶⁴

Ulkopoliittisesti Bonnin liikkumatila oli ahdas. Sen voimat ja poliittinen vaikutusvalta eivät riittäneet omatoimiseen politiikkaan Berliinin kysymyksessä, mutta toisaalta se ei myöskään tuntunut täysin luottavan liittolaistensa haluun ajaa nimenomaan Länsi-Saksan etua. Yhdysvaltojen tuki oli tärkeä, mutta Yhdysvaltojen tuen vakuuttelut olivat niin usein Länsi-Saksan hallituksen edustajien huulilla, että tilanne alkoi näyttää käänteiseltä. Bonn tuki Yhdysvaltojen politiikkaa Berliinin kysymyksessä, oli se sitten minkälaista tahansa. Tämä käy ilmi Länsi-Saksan hallituksen kannanotoista ja jatkuvista Lännen yhtenäisyyden vakuutteluista.

Bonn haluaisi rauhoittaa tilanteen ja odotella parempia aikoja, kuten rauhansopimusta yleisen aseistariisun tapahduttua. Tämä oli ehto tai edellytys, joka siirsi puheet rauhansopimuksesta todella epämääräisen kaukaiseen tulevaisuuteen.²⁶⁵

262 NZZ 01.08.61 tiistai päiväpainos sisäsivu dpa Bonn 31.07.61

263 NZZ 18.06.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu toimitus Zürich

"Deutschland vor einer neuen Prüfung"

NZZ 13.07.61 torstai päiväpainos etusivu dpa Bonn 12.07.61

"Bonner Memorandum an die Sowjetunionen"

NZZ 10.07.61 maanantai päiväpainos etusivu dpa München 08.07.61

"Verteidigungsminister Stauss zur deutschen Frage; Entgegnung an Willy Brandt"

NZZ 17.07.61 maanantai aamupainos etusivu UPI Washington 15.07.61

"Senator Humphrey über seinen Besuch in Berlin"

264 NZZ 16.06.61 perjantai aamupainos etusivu UPI Bonn

"Ulbrichts Kampf gegen Westberlin" alaotsikko "Ablehnung durch Bonn"

265 NZZ 26.07.61 keskiviikko aamupainos etusivu dpa Bonn 25.07.61

"Adenauer zur Berlinkrise"

Hallitusta häiritsi opposition kärkimiehen ja kansleriehdokkaan sooloilu, vaikka monessa kysymyksessä juuri SPD:n edustajat olivat niitä, jotka pystyivät nostamaan kissan pöydälle. Kuten vaikkapa liittopäiväedustaja Wehnerin huomautus, että Hrushtshevin ehdottama erillisrauha Itä-Saksa kanssa merkitsi Saksan jaon vakiinnuttamista.²⁶⁶ SPD:n Erler puolestaan huomautti Neuvostoliiton toimineen taitavasti Berliinin kysymyksessä ja pakottaneen Länsivallat askel askeleelta perääntymään. Näin oli valmisteltu tilannetta Berliinin kansainvälisen aseman muutoksille.²⁶⁷

Bonn halusi yhdistää Saksan, järjestää vapaat vaalit ja tehdä Berliinistä yhdistyneen Saksan pääkaupungin. Tavoite, joka vuonna 1961 tuntui varmasti kaukaiselta. Sitä ennen vallitseva tilanne oli Bonnin hallituksen kannalta varmaankin paras saavutettavissa oleva. Niinpä Bonnin suhtautuminen kaikkiin status quo:ta muuttaviin ehdotuksiin oli hyvin kielteinen. Oikeastaan ainoa rakentava ehdotus jonka Bonn kriisin aikana teki oli ajatus mielipidetiedustelun järjestämisestä Länsi-Berliinissä liittopäivävaalien yhteydessä. Sen yhteydessä länsiberliiniläiset olisivat saaneet todistaa, että Länsivallat eivät olleet Berliinissä vain miehittäjän oikeudella vaan myös kaupunkilaisten tahdosta. Kansanäänestys jäi järjestämättä.

3.8. Berliini

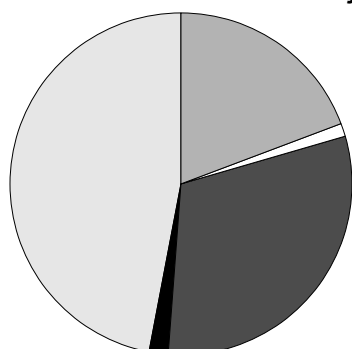
Berliini oli tavallaan paikka myrskyn silmässä kun tarkastellaan Berliinin kriisiä. Siksi sieltä lähetettyjen uutisten määrä ei kannata verrata muiden lähetyskohteiden uutismääriin.

Berliinin uutisoinnissa kirjeenvaihtajien osuus oli vahva, vaikka enemmistö uutisista tulikin uutistoimistoilta. Saksalaisella dpa:lla oli tietenkin kotikenttäetu, mutta UPI:n vahva osuus Länsi-Berliinissäkin kertoo amerikkalaisen luotettavuudesta ympäri Eurooppaa.

266 NZZ 09.08.61 keskiviikko aamupainos etusivu UPI Bonn 07.08.61
"Wehner illusionlos"

267 NZZ 24.06.61 lauantai aamupainos etusivu dpa Bonn 23.06.61
"Erklärung Brandts und Erlens"

Berliinin uutisten toimittajat

Kirjeenvaihtaja	78
AFP	3
dpa	51
Reuter	2
UPI	32

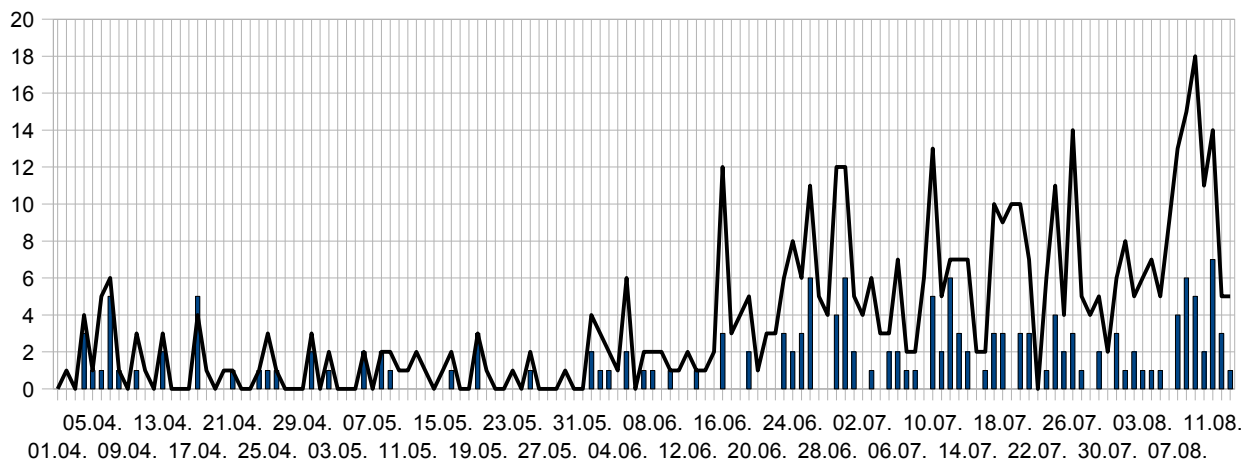
Kirjeenvaihtaja
 AFP
 dpa
 Reuter
 UPI

Jutut%	Etusivu	uutissivu	sisäsivu	yhteensä	Berliini%	etusivu	uutissivu	sisäsivu	yhteensä
Aamupainos	19%	11%	18%	49%	aamupainos	7%	16%	21%	45%
Päiväpainos	15%	9%	6%	31%	päiväpainos	6%	12%	9%	27%
Iltapainos	7%	6%	9%	22%	iltapainos	7%	9%	12%	29%
yhteensä	41%	26%	34%		yhteensä	20%	37%	43%	

Berliinin kriisissä Berliini itse ei tuottanut tärkeitä uutisia. Etusivulle päätyneitä on yli puolet vähemmän kuin Berliinin uutisista keskimäärin. Berliinistä taustoitettiin Berliinin kriisiä, sen näkee sisäsivujen uutisten suuresta osuudesta, eikä Berliinistä lähetetyt uutiset tavallisesti olleet kovin kiireellisiä, aamupainoksen osuus Berliinin uutisista on suurin.

Berliinistä lähetettyjen Berliinin kriisiä koskevien uutisten uutisvirta seuraa tarkasti yleistä uutisvirtaa. Alussa jopa Berliinistä lähetetyt uutiset hallitsivat uutisvirtaa, lopussa Berliini osuus selvästi vähenee mutta pysyy silti sangen vahvana. Lopun voimakasta uutisointia selittää jatkuvat pakolais- ja talousahdinkouutiset.

Berliinin uutisvirta

NZZ:n kirjeenvaihtajien ja läntisten uutistoimistojen Berliinin kirjeenvaihtajien asemapaikka oli Länsi-Berliini, mutta samalla he olivat työntajiensa Itä-Saksan kirjeenvaihtajia. Länsi-Berliinistä käsin seurattiin niin tarkasti ja kattavasti kuin vain oli mahdollista Itä-Saksan tapahtumia ja sitä mitä Itä-Saksan hallitus halusi viestittää tiedotusvälineiden kautta maailmalle.

Kaikkien kirjeenvaihtajien, niin NZZ:n kuin uutistoimistojen materiaalissa on selvä kaksijakoisuus. Uutiset ja jutut kertovat Itä-Saksan hallituksen kannanotoista ja yleensä politiikasta Berliinissä, mutta tuotetussa materiaalissa on samaan aikaan myös erittäin paljon uutisia arkielämästä jaetussa kaupungissa sekä pohdintaa Länsi-Berliinin tulevaisuudesta. Materiaali antaa aikalais-kuvan siitä miltä Berliinin tilanne näytti Länsi-Berliinistä tarkasteltuna juuri ennen muurin rakentamista.

Berliinistä lähetettyjä uutisia, sekä kirjeenvaihtajien että uutistoimistojen materiaalia, hallitsee kolme "tarinaa" joita kerrotaan koko tutkimusjakson ajan. Ensimmäinen tarina kertoi Itä-Saksan kasvavista taloudellisista vaikeuksista, siitä kuinka valtion talous ja erityisesti elintarvikehuolto näyttää olevan romahkamassa. Toinen tarina kertoi pakolaisista ja aina uusia ennätys-isiä lyövästä pakolaisvirran kasvusta. Kolmas tarina kertoi Itä-Saksan johdon yrityksestä löytää poliittinen ratkaisu kriisiin.

3.8.1. Taloudesta tulee politiikkaa

"Tarina" Itä-Saksan talousvaikeuksista oli tyypillinen kestouutinen, Itä-Saksan talousvaikeuksista oli uutisoitu "aina". Omaksi "tarinakseen" Itä-Saksan talous nousi NZZ:n sivuilla kun talous keväällä kietoutui Itä-Saksan pakolaisongelmaan ja sitä kautta maailmanpolitiikkaan.

Tutkimusjakson ensimmäinen talousuutinen koski uusia kollektiivitiloja Itä-Saksassa. Kollektiivitilojen työntekijöiden päivänormien määrittäminen oli aloitettu ja kollektivisoidut maanviljelijät vastustivat päivänormeja ja niiden määräämistä.²⁶⁸

Seuraavana päivänä NZZ julkaisi laajemman, kirjeenvaihtajansa tekemän talouskatsauksen. Se keskittyi Itä-Saksan öljyputkihankkeeseen Öljyputkihankkeen takana kirjeenvaihtaja O.F. näki, paitsi tarpeen auttaa Itä-Saksaa niin myös Neuvostoliiton halun antaa Itä-Saksan ja Tshekkoslovakian myydä halvalla öljyä Länteen ja sotkea siten Länsi-Euroopan öljymarkkinat. O.F. kirjoitti myös, ettei Itä-Saksan talous kehittynyt niin kuin sen vuonna 1958 laatimissa suunnitelmissa odotettiin kehittyvän.²⁶⁹

268 NZZ 07.04.61 perjantai päiväpainos uutissivu dpa Länsi-Berliini 06.04.61
""Leistungsprinzip" in der Agrarwirtschaft der DDR; Widerstand unter Bauern"

269 NZZ 08.04.61 lauantai aamupainos sisäsivu O.F. Länsi-Berliini 07.04.61

Seuraava laajempi talouskatsaus oli kirjeenvaihtaja Bö:n kirjoittama. Bö:n mukaan Itä-Saksan viisivuotissuunnitelman 1960-65 kaksi ensimmäistä vuotta olivat pahasti epäonnistuneet. Itä-Saksalle oli kuitenkin ilmoitettu uusista edullisten raaka-aineiden toimituksista Neuvostoliitosta. Ehdot olivat hyvin edulliset ja vastakaupaksi tilattujen Itä-Saksan teollisuustuotteiden arvo tulisi olemaan pienempi kuin toimitettavien raaka-aineiden arvo. Kolmas tieto artikkelissa koski Itä-Saksan ja Länsi-Saksan välistä kauppaa. Itä-Saksan käsityksen mukaan Länsi-Saksa oli käyttänyt maiden välistä kauppaa poliittisena aseena. Tästä haluttiin nyt päästä eroon: "Länsi-Saksa tulee huomaamaan ettei kaupasta ole enää aseeksi". Itä-Saksa oli erityisen riippuvainen Länsi-Saksan erikoisterästen tuonnista, nyt tästäkin riippuvuudesta oli päätetty päästä eroon.²⁷⁰

Talousaiheisiin kirjeenvaihtaja Bö palasi taas toukokuun alussa. Itä-Saksassa oli nyt pulaa elintarvikkeista, erityisesti maidosta ja voista.²⁷¹ Toisessa artikkelissa hän kertoi kuinka talousvaikeuksissa oleva Pankow²⁷² yritti kovasti kehittää kauppasuhteita. Esi-merkkeinä hän mainitsi muutamia kehitysmaita ja muun muassa Suomen.²⁷³

Itä-Saksan talous pysyi pitkään poissa NZZ:n Berliinistä lähetetyistä uutisista. Vain lyhyt uutistoimistomaininta juhannuksen tienoilla kertoi, Itä-Saksan ilmoittaneen ettei elintarviketuontia suurenneta aikaisemmin suunnitelluista määristä vaikka maassa oli-kin elintarvikepula.²⁷⁴ Tällainen tieto kertoo joko jonkin maan hallituksen täydellisestä välinpitämättömyydestä kansalaistensa hyvinvoinnista tai sitten siitä, että valtiolla ei yksinkertaisesti ollut valuuttaa elintarvikkeiden tuontiin.

NZZ oli kirjoittanut Itä-Saksan saamista edullisista raaka-ainetoimituslupauksista, jotka viittasivat selvästi niin vakaviin talousvaikeuksiin Itä-Saksassa, että Neuvostoliiton oli pakko tukea liittolaistaan. Tämä uutinen oli kuitenkin ensimmäinen joka kertoi Itä-Saksan hallituksen raha- ja etenkin valuuttapulasta.

Elintarvikehuollon tilalla oli jo myös poliittista merkitystä. Itä-Saksan hallituksen pää-äänenkannattaja Neues Deutschland oli

"Die Pipelineprojekte des Ostblocks"

270 NZZ 30.04.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu Bö Länsi-Berliini 28.04.61

"Die Wirtschaftlichen Schwierigkeiten der DDR; Zusätzliche Rohstofflieferungen aus der Sowjetunion."

271 NZZ 06.05.61 lauantai aamupainos sisäsivu Bö Länsi-Berliini 05.05.61

"Milch- und Butterknappheit in der DDR"

272 Lehdet käyttävät usein synonyyminä jonkin maan hallituksesta sen maan pääkaupungin nimeä kuten vaikkapa: Bonnin mielestä... NZZ käytti Itä-Saksan hallituksesta synonyymiä Pankow, sen Itä-Berliinin kaupunginosan mukaan jossa Itä-Saksan hallitus oli alkanut toimintansa.

273 NZZ 09.05.61 tiistai iltapainos uutissivu Bö Länsi-Berliini 05.05.61

"Pankows Streben nach ausländischen Kontakten"

274 NZZ 25.06.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu dpa Länsi-Berliini 23.06.61

"Appel der Regierung"

haukkunut jyrkin sanoin joukon Stahlwerk Heuringsdorfin työläisiä, jotka olivat kirjoittaneet avoimen kirjeen hallitukselleen elintarvikesäännöstelystä.²⁷⁵ Tämän tiedon jälkeen Itä-Saksan elintarviketilannetta alettiin seurata tarkemmin. Ensimmäisten tulkintojen mukaan Itä-Saksan elintarvikehuollossa oli kaksi pääongelmaa, kevään 1961 säät olivat olleet huonot ja maataloutta vaivasi työvoimapula. Toiseksi kollektivisoinnin yhteydessä maitotaloustuotteiden tuotanto oli romahtanut ja rehustakin oli pulaa.²⁷⁶

Työvoimapulaan Itä-Saksan hallitus yritti vastata lähettämällä "satojatuhansia" ihmisiä peltotöihin. Kaupoissa alkoi olla pula jo vihanneksista ja hedelmistä, mutta Itä-Saksan hallitus torjui Länsi-Saksan elintarvikeavun eli mahdollisuuden lainata elintarvikkeita Länsi-Saksasta.²⁷⁷ Lopulta Itä-Saksan hallitus tarttui asiaan ja taloudelle päätettiin tehdä jotain. Pankowin mukaan taloussuunnittelujärjestelmä organisoidaan uudelleen. Puoluejohtaja Walter Ulbricht totesi, että hyvän taloudellisen kehityksen takamiseksi vaaditaan kansalta välttämättömiä ja päättäväisiä ponnisteluja. Ulbricht ei maininnut talousasioista puhuessaan vallitsevaa elintarvikekriisiä.²⁷⁸ Tämän SED:n²⁷⁹ keskuskomitean kokouksen (3.-4.6.) jälkeen organisoitiin uudelleen Volkswirtschaftsrat.²⁸⁰ SED:n itsekritiikki pantiin merkille ja kirjeenvaihtajan käsitys asiasta oli, että Itä-Saksa ei voi oikeastaan voi tehdä muuta kuin tehostaa organisointiaan.²⁸¹

Kirjeenvaihtaja Bö:n käsityksen mukaan Itä-Saksa organisoii talouttaan uudelleen pitäen silmällä sitä, että Itä-Saksan ja Neuvostoliiton välillä solmittava erillisrauha olisi lopettanut Länsi-Saksan ja Itä-Saksan välisen kauppavaihdon.²⁸²

"Gespante Situation in der deutschen Sowjetzone; Wirtschaftliche Schwierigkeiten" oli NZZ:n Berliinin kirjeenvaihtajan O.F.:n pitkän artikkelin aamupainoksen etusivulle 10.7. taitettu otsikko. Tässä artikkelissa kirjoitettiin ensimmäistä kertaa Itä-Saksaan talousongelmien ja pakolaisvirran keskinäisistä vaikutuksista. "Itä-Saksan johdossa arvellaan edessä olevan talouden romahtaminen jos pakolaisvirtaa ei saada hallintaan." O.F. selosti sen jälkeen, että Länsi-Berliini pohjoispuolella oleva pikkukaupunki

275 NZZ 25.06.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu Bö Länsi-Berliini 23.06.61
"Schwierigkeiten der ostdeutschen Landwirtschaft - Aufruf zu pausenlosen
Arbeitsinsatz"

276 ibid.

277 NZZ 29.06.61 torstai aamupainos uutissivu UPI Länsi-Berliini 28.06.61

"Die Versorgungsmisere in der DDR; Pankow gegen westdeutsche Lebensmittelhilfe"

278 NZZ 05.07.61 keskiviikko iltapainos sisäsivu dpa Länsi-Berliini 05.07.61

"Die Wirtschaft Krise in der Sovjetzone; Reorganisation der Planungshörden"

279 Sozialistische Einheitspartei Deutschlands

280 NZZ 06.07.61 torstai iltapainos uutissivu Bö Länsi-Berliini 05.06.61

"Pankows Wirtschaftnöte; eine Folge der Zwangkollektivisierung"

281 NZZ 06.07.61 torstai iltapainos uutissivu Bö Länsi-Berliini 05.06.61

"Pankows Wirtschaftnöte; eine Folge der Zwangkollektivisierung"

282 ibid.

Henningsdorf²⁸³ oli otettu esimerkiksi pakolaisuuden vaikutuksista sekä SED:n politbyroossa, että Neuvostoliitossa. Hänen mukaansa tämä kertoi siitä kuinka vakavasti pakolaisongelmaan nyt jo suhtaudutaan. Henningsdorfista oli paennut niin paljon asukkaita, että siellä oli vakava työvoimapula ja ylityöt kaupungissa olivat pakollisia. Maatalouden tilanteesta O.F. antoi synkän kuvan. Naisryhmät työskentelivät kolhoosien pelloilla ja maantiellä heidän lähellään partioi kansanpoliisi²⁸⁴. Itä-Saksan maatalousministeri oli ensi kertaa myöntänyt, ettei kaikki maatalousmaa ollut viljelyskäytössä. Kirjoittajan mukaan tämä merkitsi sitä, että osa kolhoosien maanviljelijöistä yhä vastusti kollektivointia ja sabotoi puolueen määräyksiä. SED:n lehdistö syytti maanviljelijöitä, mutta myös puoluevirikailijoita, jotka eivät nähneet tuotannon supistumisen syytä.²⁸⁵

Talous ja pakolaisuus nousevat seuraavan kerran esiin paria päivää myöhemmin, taas O.F:n artikkelissa, mutta nyt aamupainoksen uutis-sivulla. Artikkelin on kuitenkin edellistäkin pitempi ja perusteellisempi.

"Itä-Saksa on nyt historiansa suurimmassa uskottavuuskriisissä. Monet ryhmät kuten esimerkiksi teknikot, jotka aikaisemmin ovat uskoneet Itä-Saksan tulevaisuuteen ovat nyt menettäneet uskonsa ja jatkaneet länteen." "SED:n kakkosmies Hermann Matern on julkisesti syyttänyt pakolaisia sabotaasista", joka vahingoittaa taloutta. Jokainen pakolainen lisäsi O.F.:n mukaan Itä-Saksan kansallisen katastrofin vaaraa, eli talouden tuottavuuden romahtamista pakolaisuuden aiheuttaman työvoimapulan vuoksi. Erich Honecker²⁸⁶ oli edellisellä viikolla esittänyt tilannekatsauksen jossa hän oli todennut ettei kansakuntaa voida enää tyydyttävästi huoltaa. Honecker oli puhunut myös määrätietoisesta vihamielisestä toiminnasta Itä-Saksan rajojen sisäpuolella. Länsi-Berliini ja Länsi-Saksa olivat nyt esimerkkeinä "idälle" sekä kangastuksia taloudellisesti ja sosiaalisesti. Tämä oli O.F.:n mukaan vienyt voitonvarmuuden Itä-Saksan johtajien puheista.²⁸⁷ Saman päivän iltapäinoksessä O.F.:n aikaisemmin päivällä kirjoittamassa uutisessa siteerattiin Itä-Berliinin alueen puoluejohtajaa Paul Verneria joka sanoi "ettei kukaan saa kuvitella maan talouden nakertamisen ikuista jatkumista". Lausunto liittyi pakolaisuuteen.²⁸⁸

Muutamaa päivää myöhemmin Itä-Saksan elintarvikekriisistä oli tul-

283 Nykyään Suur-Berliinin S-bahn -verkon piirissä.

284 Deutsche Volkspolizei (DVP) eli Volkspolizei (VP)

285 NZZ 10.07.61 maanantai aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 09.07.61

"Gespannte Situation in der deutschen Sowjetzone; Wirtschaftliche Schwierigkeiten"

286 SED:n keskuskomitean turvallisuusasioiden sihteeri

287 NZZ 12.07.61 keskiviikko aamupainos uutis-sivu O.F. Länsi-Berliini 11.07.61

"Chruschtschews Politik und die Spannung in der DDR; Ernste Stimmungskrise im Sowjetzonestaat"

288 NZZ 12.07.61 keskiviikko iltapäinös sisäsivu O.F. Länsi-Berliini 12.07.61

"Die Schikanen der DDR gegen den Berliner Kirchentag; Strafandrohungen des SED-Organ"

lut jo huoltokriisi, "Die Versorgungskrise in Ostdeutschland". Artikkelikuvasi elintarvikekriisin tilannetta ja kertoi satojen pikkukauppojen joutuneen sulkemaan ovensa kun itäsaksalaisilla ei enää ollut ostovoimaa.²⁸⁹ Samalle sivulle taitettiin Reuterin siteeraama ADN:n²⁹⁰ uutinen joka tuomitsi Länsi-Saksan liittokansleri Adenauerin äskettäisen tarjouksen lahjoittaa 5 000 tonnia voita itäsaksalaisille pelkäksi propagandaksi.²⁹¹ Itä-Saksassa ei oltu toimeettomia. Heinäkuun puolella välissä kokoontui 12 professoria ja maan poliittinen johto, tarkoituksenaan löytää ratkaisu maan vaikeisiin talous- ja huoltokriiseihin.²⁹²

Lännessä Itä-Saksan taloustilanne nähtiin hyvin surkeana. O.F. kirjoitti, että Itä-Saksan talous oli romahtamassa ja Länsi-Saksan oli pian päätettävä talousavustaan Itä-Saksalle eli tehdä päätös myöntää Itä-Saksalle luottoa.²⁹³

Itä-Saksan huoltotilanne huononi entisestään. Dpa:n itäsaksalaiseen lehtitietoihin perustuva uutinen kertoi jo perunoidenkin joutuvan säännöstelyn piiriin. Tosin kananmunilla oli alennusmyynti seuraavalla viikolla.²⁹⁴ Huonot talousuutiset jatkuivat. Syksyllä Itä-Saksassa oli odotettavissa lisää vaikeuksia, sillä maanviljelijöiden odotettiin joukolla eroavan kolhooseista heti satokauden jälkeen kun eroaminen olisi taas mahdollista. Sadonkorjuun jälkeen oli odotettavissa muitakin ongelmia, sillä vielä ei ollut mitään selviä ohjeita siitä kuinka sato oli jaettava.²⁹⁵ Vyöhykkeiden välinen eli Itä- ja Länsi-Saksan kauppa oli hiljentymässä, koska Itä-Saksalla olivat rahat loppumassa.²⁹⁶ Liittolaisista Puola kiirehti ensimmäisenä antamaan talousapua Itä-Saksalle.²⁹⁷

Elokuun alussa aamupainoksen etusivulla oli jälleen O.F:n laaja artikkeli otiskolla "Das Regime Ulbrichts in der Defensive; Drohung gegen Bauern und Grenzgänger". Poliittinen ja taloudellinen tilanne Itä-Saksassa oli terävöitynyt ja maakuntalehtien kirjoittelusta näkyi, että hallitus oli yhä enemmän puolustuskannalla ja yhä enemmän avoimen kritiikin kohteena. Argumentit alkoivat hallituksella olla vähissä sillä nyt kollektivisointia puolustet-

289 NZZ 14.07.61 perjantai iltapainos sisäsivu O.F. Länsi-Berliini 14.07.61 "Die Versorgungskrise in Ostdeutschland"

Siitä, että oliko kaupoissa tavaraa, ei artikkelissa mainittu mitään.

290 Allgemeine Deutsche Nachrichtendienst ADN oli DDR:n virallinen uutistoimisto

291 NZZ 14.07.61 perjantai iltapainos sisäsivu Reuter Länsi-Berliini 13.07.61

292 NZZ 17.07.61 maanantai iltapainos uutissivu dpa Länsi-Berliini 15.07.61 "Kriegsrat in Ostberlin"

293 NZZ 18.07.61 tiistai iltapainos sisäsivu O.F. Länsi-Berliini 18.07.61

"Pankows Veto gegen der Evangelischen Kirchentag"

294 NZZ 20.07.61 torstai iltapainos uutissivu dpa Länsi-Berliini 19.07.61

"Versorgungskrise in der DDR"

295 NZZ 29.07.61 lauantai aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 28.07.61

"Steigenden Gegenwehr der ostdeutschen Kollektivbauern"

296 NZZ 31.07.61 maanantai aamupainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 30.07.61

"Die Schwierigkeiten im Interzonehandel; Ostdeutsche Beziehungen"

297 NZZ 31.07.61 maanantai iltapainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 31.07.61

"Polnische Wirtschaftshilfe an die DDR"

tiin jo Itä-Saksan sotilasmahdin säilyttämisellä, siispä kukaan ei saisi luulla, että hallitus perääntyisi takaisin yksityismaatalouteen. Osansa Itä-Saksan lehdistön vihasta sai RIAS²⁹⁸, jolla oli suuri kuulijakunta erityisesti maatalousväestön keskuudessa.²⁹⁹ Pari päivää myöhemmin O.F. huomautti toisessa artikkelissaan, että "kiristynyt taloudellinen tilanne on jo aiheuttanut levottomuutta Itä-Saksassa." "Kansalaisten elintaso laskee ja muutenkin mielialat ovat hallituksenvastaiset."³⁰⁰

Muutama päivä ennen Berliinin muurin rakentamista O.F. taas kirjoitti laajan poliittista tilannetta analysoivan artikkelin. Hänen mukaansa kaikki Itä-Saksan maakuntalehdet olivat moittineet maatalousväestön huonoa työmoraalia ja että maatalouden pakkokollektivisointi oli herättänyt maanviljelijöissä voimakasta vastarintaa. Pahiten niskoittelevia maanviljelijöitä eli sellaisia, jotka olivat kieltäytyneet liittymästä kolhooseihin, oli karkotettu väkisin Länsi-Saksaan. Tyytymättömyys Itä-Saksassa oli yleistä ja hallituksen vaarana oli se, että työläiset ja talonpojat liittyisivät yhteen. Itä-Saksan hallituksen argumentit alkoivat olla loppussa ja nyt oli siirrytty pelotteluun. Hallitus perusteli valtaansa sillä, että Neuvostoliitolla oli paremmat atomiraketit kuin Yhdysvalloilla, eli sodan uhalla peloiteltiin kansaa pysymään rauhallisena. Hermann Matern uhkasi julkisesti, että kaikki loikkarit tultaisiin hakemaan takaisin ja heitä tultaisiin rankaisemaan ankarasti.³⁰¹

Portti oli tavallaan sulkeutunut, Itä-Saksan johto ei enää pystynyt ratkaisemaan taloudellisia ongelmiaan talouspolitiikan keinoin. Se alkoi käyttää ensin poliittisia argumentteja ja sitten poliittisia keinoja, kuten rajojen sulkemista.

3.8.2. Avoin raja ja pakolaiset

NZZ:n tärkein "tarina" Berliinistä kertoi pakolaisista. Juuri pakolaiset ja pakolaisvirran merkittävä nousu pääsiäisenä 1961 oli se syy joka nosti Berliinin tapahtumat NZZ:n aktiiviseen seurantaan. Heti ensimmäisessä pääsiäisen jälkeen ilmestyneessä numerossa oli uutinen pakolaisista, tarkkaa määrää ei vielä tiedetty, mutta arvioitiin sen olevan yli kaksinkertainen edellisvuoden pääsiäiseen verrattuna.³⁰² Pääsiäisestä jatkoi kirjeenvaihtaja joka loi yhden uuden käyttökelpoisen fraasin otsikoimalla juttunsa "Berlin

298 RIAS "Rundfunk im amerikanischen Sektor" Amerikkalainen radioasema Länsi-Berliinissä.

299 NZZ 03.08.61 torstai aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 02.08.61

<"Das Regime Ulbrichts in der Defensive; Drohung gegen Bauern und Grenzgänger">

300 NZZ 05.08.61 lauantai aamupainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 04.08.61

"Die Ostdeutschen Massnahmen gegen die Grenzgänger"

301 NZZ 09.08.61 keskiviikko iltapainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 09.08.61

"Die Terropolitik Ulbrichts; Aussteigen des Flüchtlingsstroms"

302 NZZ 04.04.61 tiistai iltapainos sisäsivu UPI Länsi-Berliini 04.04.61

Die Flucht aus der DDR

als Treffepunkt in geteilten Deutschland".³⁰³ Sveitsiläinen kirjeenvaihtaja kiinnitti huomiota siihen, että Berliini oli ainoita paikkoja maailmassa jossa eri Saksoihin ajautuneet sukulaiset ja tuttavat saattoivat tavata toisiaan. Näiden sukulaismatkailijoiden määrä ei ollut vähäinen. Hän antoi Berliinille samassa artikkelissa myös toisen sattuvan nimityksen "Vapaan maailman portti". Sitä Berliini ja etenkin Länsi-Berliini suurelta osalta olivatkin, ainakin Idän asukkaille, sillä Berliini oli myös muissa kansandemokratioissa asuville helpoin tie loikata länteen.

Tämän jälkeen pakolaisuutisointi muuttui hieman yksitoikkoiseksi. Pakolaisvirta kasvoi kasvamistaan ja löi uusia ennätyksiä. Vaikka Itä-Saksa oli alkanut antamaan lääkäreille erikoisetuja³⁰⁴ oli heitä edelleen paljon pakenijoiden joukossa ja pakenijat ylipäänsä olivat hyvin koulutettuja. Pakolaismäärät olivat aika suuria, vuoden alusta huhtikuun loppuun mennessä pakolaisia oli tullut jo noin 60 000.³⁰⁵

Pakolaisvirran mekaanisesta sulkemisesta Berliinin kirjeenvaihtajien teksteissä kirjoitettiin ensimmäisen kerran 2.6. jolloin V.M. selosti puoluejohtaja Walter Ulbrichtin kirjoitusta puolueensa pää-äänenkannattajassa Neues Deutschlandissa. "Itä-Saksa haluaa tiivistää rautaesiripun ja sulkea pakolaisvirran länteen."³⁰⁶ V.M. jatkoi viikonlopun jälkeen Ulbrichtin näkökulmien selostamista. "Itä-Saksa haluaa päivä päivältä kiihkeämmin rauhansopimusta, koska sektorirajojen ylikulku mahdollistaa pakolaisuuden ja älymystön pakolaisuus on ongelma."³⁰⁷

Artikkelissaan "Gespante Situation in der deutschen Sowjetzone; Wirtschaftliche Schwierigkeiten"³⁰⁸ kirjeenvaihtaja O.F. puuttui myös pakolaisongelmaan. Hänen mukaansa tilanne alkoi kohtalokkaasti muistuttaa tilannetta vuoden 1953 ensimmäisellä neljänneksellä, jälleen tuhannet Itä-Saksan kansalaiset menettivät hermonsa paineen alla ja pakenivat Länsi-Berliiniin. "Tuhannet itäsaksalaiset eivät ole vielä lähteneet, mutta ovat niin sanotusti lähtökuopissa, eli lähtevät heti jos pieninkin merkki länsisektorien eristämisestä ilmaantuu." "Silloin tapahtuu massamuutto."

Massapakoon Itä-Saksasta ei Länsi-Berliinissä keksitty oikein syi-

303NZZ 05.04.61 keskiviikko aamupainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 04.04.61
Berlin als Treffepunkt in geteilten Deutschland

304NZZ 13.04.61 torstai aamupainos sisäsivu O.F. Länsi-Berliini
"Wachsender Flüchtlingsstrom aus der DDR"

305NZZ 16.05.61 tiistai aamupainos uutissivu Reuter Länsi-Berliini 14.05.61
"Die Flucht aus der deutschen Sowjetzone"

306 NZZ 02.06.61 perjantai aamupainos etusivu V.M. Länsi-Berliini
"Ulbricht über den Abschluss eines Friedensvertrags"

307NZZ 05.06.61 maanantai päiväpainos sisäsivu V.M. Länsi-Berliini
"Die Absichten Ulbrichts"

308NZZ 10.07.61 maanantai aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 09.07.61
"Gespante Situation in der deutschen Sowjetzone; Wirtschaftliche Schwierigkeiten"

tä. "Pakolaiset eivät lähde liikkeelle pelkästään Neuvostoliiton uhkausten vuoksi (rajan sulkeminen Berliinissä) vaan he pelkäävät synkeää epävapautta." "Se, että vielä 17 vuotta sodan päättymisen jälkeen tuhannet ihmiset jättävät kotiseutunsa todistaa, ettei kommunistinen elämänmuoto ole voittanut ihmisiä puolelleen ja tilanne Itävyöhykkeellä ei ole normaali." "Itä-Saksan asukkaat äänestävät päivittäin jaloin vastaan Hrushtshevin suunnitelmia Berliinin ja Saksan kysymyksissä."³⁰⁹

Aikalaiskäsitys oli selvästi poliittisen kahtiajaon leimaamaa. Sen sijaan asiallisemmalla pohjalla kirjoittaja oli todetessaan, että Itä-Saksan hallitus oli pakolaisvirran edessä voimaton. Käytössä olivat kaikki mahdolliset psykologiset painostuskeinot, jotta nuori koulutettu väki olisi jäänyt maahan. Pakolaiset olivat hyvin koulutettuja, erityisesti joukosta erottuivat nuoret lääkärit. Itä-Saksaan hallitus oli vedonnut lehdistön kautta moraalisiin argumentteihin, mutta se että myös "nuoria sosialisteja" loikkasi länteen, se oli puolueelle todella tuskallista. Itä-Saksan lehdistö valjastettiin käymään propagandasotaa pakolaisuutta vastaan, ensimmäistä kertaa pitkästä ajasta. Kaikissa Itä-Berliinin lehdistä julkaistiin 19.7., sama artikkeli jossa pakolaisia peloteltiin Lännessä odottavalla synkeällä kohtalolla.

Heinäkuun viimeisellä viikolla Itä-Saksan hallitus siirtyi lopulta sanoista tekoihin ja aloitti toimet joukkopaon pysäyttämiseksi. Kansanpoliisi aloitti ratsiat Itä-Berliinin kaupunkiliikenteen eli U-Bahnin ja S-Bahnin³¹⁰ asemilla. Ihmisiä pidätettiin ja kuulusteltiin, erityisesti kohteina olivat lapsiperheet. Ratsiat eivät olleet jatkuvia, vaan ne olivat ilmeisesti osa yleistä valvonnan tehostamista, Itä-Berliinin asemapoliiiseilla ei kuitenkaan riittänyt henkilökuntaa eikä tiloja kaikkien matkustajien tarkastamiseksi. Toiminnassa oli myös uusia piirteitä, sillä tätä aikaisemmin ratsioita ei oltu pidetty junissa. Länsi-Berliiniin kaupunkijunilla matkustavista loikkausta hautovista jäi NZZ:n saaman arvion mukaan kiinni noin 30% mikä oli vähän pienentänyt pakolaisvirtaa, kirjoitti NZZ.³¹¹

Kirjeenvaihtaja O.F. päivitti pakolaistilannetta 29.7.³¹². Hänen mukaansa Itä-Saksan propaganda pakolaiskysymyksessä alkoi osoittaa melkoista mielikuvituksen lentoa, nyt siinä puhuttiin jo valkoisesti orjakaupasta. Valvonta ei ollut auttanut pakolaisvirran sulkemisessa, sillä valvonnan tehostumisesta huolimatta päivittäin

309NZZ 17.07.61 maanantai iltapainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 16.07.61
<"Die Massenflucht aus der Sowjetzone; Eine negativises Plebiszut über
Chruschtschews Friedenvertragsprojekt">

310 U-Bahn = metro S-Bahn = maanpäällinen kaupunkirata

311NZZ 26.07.61 keskiviikko aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 25.07.61
"Die Flucht aus der deutschen Sowjetzone; Verschärfte Kontrollen an der
Sektorgränze"

312NZZ 29.07.61 lauantai aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 28.07.61
<"Wachsenden Unrast in der DDR>; Anhaltende Fluchtbewegung; Das
Sovjetzonenregime in Bedrängnis"

pakeni yli 1 000 henkeä. Itä-Saksan hallituksen erityisenä huolen aiheena olivat "rajankävijät", Länsi-Berliinissä työskentelevät itäberliiniläiset. Heitä hallitus painosti luopumaan työpaikoistaan Länsi-Berliinissä ja hakemaan töitä Itä-Berliinistä. "Rajankävijöitä" oli hädätetty asunnoistaan ja heitä uhattiin rangaistuksilla. Painostus epäonnistui, sillä "rajankävijät" muuttivat Länsi-Berliiniin. O.F.:n mukaan tässä "rajankävijöitä" vastaan suunnatussa kampanjassa Itä-Saksan hallitus oli vaikeassa tilanteessa. Tekipä se mitä tahansa niin aina se hävisi. Jos se painosti "rajankävijöitä", niin nämä yksinkertaisesti muuttivat länteen, jos taas heille tarjottiin etuja niin muutkin väestöryhmät halusivat samat edut. "Länsi-Berliinin taloudellinen tila saa marxilaiset teoriat naurunalaisiksi."

Heinäkuun viimeisenä päivänä O.F. kirjoitti taas pakolaisista.³¹³ Hänen mukaansa "itävyöhykkeellä" oli paniikkitunnelma, väki kii-rehti pakenemaan ennen kuin tie vapauteen suljettaisiin. Itä-Berliinin johtavilla teillä oli lisäratsioita, joissa haettiin pakoaikeita hautovia Itä-Berliinin matkalla olleita Itä-Saksan kansalaisia. Pari päivää myöhemmin³¹⁴ O.F. jatkoi kertomalla, että Itä-Saksa tosissaan yritti padota pakolaisvirtaa. Kaikki yhteydet Länsi-Saksaan yritettiin sulkea vetoamalla Länsi-Saksassa "riehu-vaan polioepidemiaan". "Tällaiset toimenpiteet vahvistavat uskoa, että Itä-Saksa on todellakin valmis sellaisiin toimenpiteisiin, jotka katkaisevat pakolaisvirran." Valvontaa oli lisätty ja nyt jo joka toinen pakoa yrittävä jäi kiinni. Erityisesti jahdattiin nuoria miehiä.

Seuraavana päivänä³¹⁵ O.F. jatkoi pakolaiskysymyksen analysointia. Aamupainoksen etusivulla pitkässä artikkelissa hän kävi läpi tapahtunutta ja ennakoivat tulevia käännteitä. "Levottomuudet erityisesti Berliinin lähialueilla ovat aiheuttaneet "rajankävijöiden" vastaisen kampanjan hiipumisen. Ihmisiä ei uskalleta vaatia luopumaan työpaikoistaan Länsi-Berliinissä." "On perusteltua pelätä, että, hallitus hermostuneena tekee jonkin äkinäisen ratkaisun." "Jännitys on kiristynyt Berliinin ympärillä ja Saksojen välisellä rajavyöhykkeellä." "Väestö on hermostunut ja saattaa reagoida hyvin äkinäisesti." "Ulbricht on sanonut Evening Standardin haastattelussa, ettei hän toimettomana katso massapakoa." Berliner Zeitung kirjoitti, että "ne länsiberliiniläiset lehdet jotka nyt juhliivat massapakoa tulevat vielä vaikertelemaan." "Pelko rajan sulkeutumisesta perustuu ensisijaisesti SED:n kampanjaan "rajankävijöitä" vastaan."

313NZZ 31.07.61 maanantai aamupainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 30.07.61
"Wachsende Nervosität in der DDR; Erste Stellungnahme der Regierung zur
Fluchtbewegung"

314NZZ 02.08.61 keskiviikko aamupainos sisäsivu O.F. Länsi-Berliini 01.08.61
"Verstärkte Absperrmassnahmen des SED-Regimes; Behinderungen der Fluchtbewegung
und des Interzonenverkehrs"

315NZZ 03.08.61 torstai aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 02.08.61
<"Das Regime Ulbrichts in der Defensive; Drohung gegen Bauern und Grenzgänger">

Pakolaisjuttujen määrästä ja pituudesta voi päätellä, että NZZ on asettanut yhden Berliinin kirjeenvaihtajansa seuraamaan pelkästään pakolaisvirran kehittymistä. Se puolestaan kertoo, että Zürichin toimituksessa ymmärrettiin tämän ongelman vakavuus.

"Rajankävijät" olivat pakolaiskriisin aikana ilmeinen tilanteen ilmapuntari, heidän ongelmistaan kirjoitettiin koko ajan ja jatkuvasti Itä-Saksan hallitus kiristi heitä koskevia määräyksiä. O.F. ihmettelikin miksi Itä-Saksan hallitus ei uskaltanut yksinkertaisesti kieltää työssäkäyntiä Länsi-Berliinissä. "Rajankävijöiden" määrä oli lehden tietojen mukaan noussut 40 000:sta jo 60 000:een. Jotain suunnitelmia "rajankävijöitä" vastaan oli O.F.:n mielestä kuitenkin tulossa, tähän viittasivat uudet määräykset rekisteröinnistä ja uudet heitä koskevat valuuttamääräykset. O.F. analysoi Itä-Saksan hallituksen ongelmaa. "Toistaiseksi Itä-Saksa on tyytynyt vain ratsioihin, pistokokeisiin ja pidättäytynyt rajan sulkeamisesta. Ulbricht ei voi toimia Länsi-Berliiniä vastaan ilman Neuvostoliiton tukea. Sektorirajan valvonta olisi neljän vallan statuksen vastaista ja samoin olisi Itä-Berliini erottaminen Itä-Saksasta. Se olisi siksikin vaikeaa, että Itä-Berliini on Itä-Saksan pääkaupunki. Ulbricht on pakkotilanteessa niin kauan kun Neuvostoliitto kunnioittaa liittoutuneiden välisiä sopimuksia. Tässä tilanteessa Ulbrichtin tulisikin lentää Moskovaan pyytämään lupaa Berliinin sektorirajan sulkemiseen. Varmaa on, että luvan saamisen jälkeen ei enää hetkeäkään epäröidä."³¹⁶

Voiko Berliinin muurin tarpeesta ja sen pystyttämisen edessä vielä olevista esteistä tämän selvemmin kirjoittaa? Ainakin NZZ:n pakolaiskysymystä päätyönään seuraavalle toimittajalle tilanne näytti hyvin selkeältä, samoin muuri näytti olevan ainoa mahdollinen ratkaisu.

Seuraavassa jutussaan³¹⁷ O.F. kertoi käsityksensä olevan, että Itä-Saksa pyrkii johdonmukaisesti eroon neljän vallan statuksen asettamista rajoituksista. Tämä käsitys perustui siihen, että Itä-Saksa oli jatkuvasti ja vähän kerrallaan loukannut niiden määrittelemiä oikeuksia, ilman että se olisi herättänyt vastarintaa Länessä. Ja seuraavina päivinä uutisten sävy muuttui vielä huolestuneemmaksi. "Katastrofi lähestyy Itä-Saksaa. Huolimatta kiristyneestä valvonnasta on kolmena viime päivänä paennut yli 5 000 henkeä. Pakolaisvirta on nyt yhtä voimakas kuin kesäkuussa 1951." "Perussyy uuteen pakolaisaaltoon on Hrushtshevin politiikka. Puheet ja salaiset puoluejohtajien tapaamiset ovat saaneet ihmiset uskomaan ettei pakoon ole enää paljoakaan aikaa jäljellä." Täsmällinen ennustus 9.8. kirjoitetussa jutussa.³¹⁸ Samana päivänä hypähdyksittäin paisuva pakolaisvirta teki uuden vuorokausiennätyksen,

316NZZ 05.08.61 lauantai aamupainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 04.08.61
"Die Ostdeutschen Massnahmen gegen die Grenzgänger"

317NZZ 07.08.61 maanantai aamupainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 06.08.61
"Die Schikanen gegen Berliner Grenzgänger; Studium von gegen massnahmen"

318NZZ 09.08.61 keskiviikko iltapainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 09.08.61
"Die Terropolitik Ulbrichts; Aussteigen des Flüchtlingsstorms"

mikä oli 1 926 rekisteröitynyttä pakolaista.³¹⁹

Länsi-Saksakin osasi tehdä propagandaa. Yhteissaksalaisten asioiden ministeri Ernst Lemmers vieraili Marienfeldin pakolaisleirillä 10.8.. Puheessaan pakolaisille hän kommentoi Itä-Saksan väitteitä ihmiskaupasta ja ihmisten sieppauksista. Länsi-Saksan hallituksen ministerinä hän pyysi kuuliijoistaan kaikkia niitä jotka oli siepattu ja tuotu väkisin Länsi-Berliiniin luottavaisina ilmoittautumaan. Hän takaisi sen, että heidät päästettäisiin välittömästi takaisin Itä-Berliiniin.³²⁰

Palattuaan Varsovan liiton johtajien kokouksesta Itä-Saksan puoluejohtaja Walter Ulbricht piti televisioidun puheen yhden kaapelitehtaan työläisille. Televisiolähetys katkeili sillä puheen aikana työläiset olivat protestoineet. O.F.:n mukaan puheen yleislinja oli puolusteleiva. Ulbrichtin mukaan erillisrauhansopimus olisi solmittava ja sektoriraja Berliinissä muutettava valtiorajaksi. Sen jälkeen itäsaksalaiset voisivat näyttää, mihin kehitys voi viedä. Pakolaisista Ulbricht oli puhunut paljon, hänen mukaansa Itä-Saksan hallitus oli osoittanut kärsivällisyyttä mutta nyt ihmiskauppa oli riistäytynyt käsistä. Ulbrichtin mukaan suuri osa pakolaisista oli entisiä natseja, jotka halusivat nostaa eläkkeitään Länsi-Saksassa. Esitettyyn kysymykseen miksi natsien maastamuutto pitäisi estää, ei Ulbricht vastannut. Ulbricht sanoi myös, että "rajankävijöiden" rekisteröinnin tarkoituksena oli saada heidät luopumaan työpaikoistaan Länsi-Berliinissä. Samassa artikkelissa selostettiin myös Willy Stolpin kannanotot. Hän johti kampanjaa "ihmiskauppiaita ja kaappajia vastaan". Stolp ei esittänyt konkreettisia toimenpiteitä mutta puhui yleisesti epämuksuista joita Itä-Saksan kansalaisten pitää kestää ja siitä, että Itä-Berliinin tilanteelle on pakko tehdä jotain. Artikkelinsa O.F. päätti: " Ulbrichtin puheet ja Hruschtshevin lupaukset nostaa sotilaallista valmiutta rajalla ovat aikaansaaneet shokkivaikutuksen, kasvattaneet levottomuutta ja lisänneet pakolaisvirtaa."³²¹

O.F.:n viimeinen pakolaisuutinen julkaistiin lauantaina 12.8. Siinä hän kertoi kuinka heinäkuun alkupuolella pakolaismäärät olivat vielä jotenkin normaaleja, mutta nyt ihmisiä suorastaan virtaa rajan yli. Heinäkuun kokonaismäärä oli korkein sitten lokakuun 1955. Elokuun 11 ensimmäisenä päivän aikana tuli 16 187 pakolaista. Kaikkien aikojen ennätys on vuodelta 1953, jolloin vastaavassa ajassa tuli 48 729 pakolaista. Kaikista Itä-Saksan pakolaisista 84% tuli Berliinin kautta ja syynä pakolaisvirran nousuun oli

319NZZ 10.08.61 torstai aamupainos uutissivu dpa Länsi-Berliini 09.08.61
"Anhalten der Massenflucht aus der DDR"

320NZZ 11.08.61 perjantai aamupainos uutissivu dpa Länsi-Berliini 10.08.61
"Die Flucht aus der DDR; Besuch Minister Lemmers in einem Flüchtlingslager"

Artikkeli ei kerro oliko ilmoittautuneita Länsi-Berliiniin väkisin tuotuja, mutta artikkelin sävy antaa aiheen olettaa ettei ilmoittautuneita ollut.

321NZZ 11.08.61 perjantai iltapainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 11.08.61
"<Ulbrichts Regime in Bedrängnis>; Fernsehrede des Parteichefs"

Hruschtshevin uhkauspoliittikka.³²²

Perjantaina pitämässään kokouksessa Itä-Saksan parlamentti eli Volkskammer oli antanut hallitukselle valtuudet solmia erillisrauha ja turvata Itä-Saksa. Samalla se antoi tukensa "ihmiskauppiaiden" jahtaamisen aloittamiselle ja "rajankävijöiden" oikeuksien rajoittamiselle.³²³

Viimeinen uutinen pakolaisista ennen muurin pystyttämistä oli Länsi-Berliinin pormestarin Willy Brandtin lausunto Volkskammerin kokouksesta joka julkaistiin 13.8.. Willy Brandtin mukaan Itä-Saksan hallitus pelkää omaa kansansaansa ja Brandt arveli, että tilanne vielä kiristyy.³²⁴ Lehden tullessa lukijoille sunnuntaiamu-
na Zürichissa, muuri oli jo pystytetty.

Vielä vuosikymmenien jälkeenkin lukiessa sanomalehden päivittäin täydentyvää ja täsmentyvää kertomusta siitä miltä pakolaisvirta näytti ruohonjuuritasolla Berliinissä ei voi muuta kuin ihmetellä sitä miten muurin pystyttämisen mahdollisuus oli jäänyt huomaamatta Lännen johtavilta poliitikoilta. Sellaisesta mahdollisuudesta ei edes puhuttu esimerkiksi Washingtonista lähetetyistä uutisissa tai uutisissa Pariisin monista diplomaattisista konferensseista. Eihän NZZ:kaan sitä suoraan julistanut kuin yhdessä artikkelissa, mutta ajattelevalle lukijalle ratkaisu kyllä varmaan näytti selvältä. Ongelma ei tästä näkökulmasta tarkasteltuna ollut Länsi-Berliini ja sen oikeudellinen asema, vaan Itä-Berliini ja sen avoin raja.

3.8.3. Suurta politiikkaa jossain kaukana

Berliinin kriisin poliittiset käänteet tuntuivat luonnollisesti myös Länsi-Berliinissä. Sieltä katsottuna tilanne näytti kuitenkin hieman erilaiselta kuin vaikkapa länsimaiden pääkaupunkien horisontista.

Ulbricht palasi Moskovasta pääsiäisenä ja kertoi vaikutelmiaan. Hänen mukaansa Moskova antoi täyden tukensa Saksojen rauhansopimukselle ja Berliinin kysymyksen ratkaisulle. Itä-Saksan ja Lännen välit olivat huonot, johtuen Länsi-Saksaan sijoitettavista atomi-aseista ja siksi näissä olosuhteissa tilanne voi nopeasti muuttua.³²⁵ Hieman myöhemmin Junge Welt kirjoitti, että puheet Neuvostoliiton vetäytymisestä olivat vaarallisia, sillä jos venäläiset lähtisivät niin se olisi imperialisteille kutsu aloittaa atomisota

322NZZ 12.08.61 lauantai aamupainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 11.08.61
"Das Ausmass der Fluchtbewegung aus der DDR"

323NZZ 12.08.61 lauantai aamupainos uutissivu dpa Länsi-Berliini 11.08.61
"Sondervollmachten in der deutschen Ostzone"

324NZZ 13.08.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu dpa Länsi-Berliini 11.08.61
"Brandt zum Ermächtigungsgesetz der DDR-Volkskammer"

325NZZ 04.04.61 tiistai aamupainos sisäsivu O.F. Länsi-Berliini 03.04.61
"Rückkehr Ulbrichts aus Moskau: Enttäuschender Verlauf des Kommunisten

Saksan maaperällä.³²⁶

Neuvostoliiton kanta oli, ettei ollut mitään Berliinin ongelmaa, oli vain Länsi-Berliinin ongelma.³²⁷

Berliinin ympärillä alkoi hiljalleen tapahtua. Ensimmäisiä varovaisia neljän vallan oikeuksien supistuksia oli Itä-Saksan ilmoitus, että Länsi-Berliiniin suuntautuvalta vesiliikenteeltä aletaan periä tullia.³²⁸

Huhtikuun viimeisenä päivänä sattui pieni rajavälikohtaus kun Itä-Saksan rajamiehet noutivat kuulusteluun miehen Länsi-Berliinin puolelta. Mies päästettiin kuitenkin heti vapaaksi.³²⁹ Tämä oli selvä rikkomus neljän vallan statusta vastaan. Neljän vallan sotavoi- milla oli toimivalta kaikilla Berliinin sektoreilla, mutta tätä toimivaltaa ja oikeutta ei ollut saksalaisilla. Itä-Berliinissä pidettiin vapun kunniaksi sotilasparaati, johon ei itäsaksalaisil- la olisi ollut oikeutta ja läntiset komendantit esittivätkin asiasta vastalauseensa.³³⁰

Berliinin vapautuksen muistopäivänä kunniaksi Hrushtshev lähetti onnittelusähkeen Ulbrichtille. Sähkeen viesti oli, että Länsi-Berliinistä tulee pian "Vapaakaupunki" uuden rauhansopimuksen solmimisen myötä ja sekä Neuvostoliitto että Itä-Saksa tulevat yhdes- sä työskentelemään tämän rauhansopimuksen solmimiseksi.³³¹

Toukokuuisessa pikku-uutisessa berliiniläisten rajan ylittävistä yhteisistä shakkiturnauksista käytetään osuvaa määritelmää. "Ber- liini on kylmän sodan lämpömittari".³³² Länsi-Berliinissä odotukset olivat korkealla ennen Kennedyn ja Hrushtshevin Wienin huippuko-

326NZZ 07.04.61 perjantai päiväpainos uutissivu UPI Länsi-Berliini 05.04.61
"Pankow unter dem Schutz sowjetischer Bajonette; FDJ- Funktionäre gegen einen Truppenrückzug"

327NZZ 10.04.61 maanantai aamupainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini
"Positives Echo in Berlin"

328NZZ 24.04.61 maanantai iltapainos sisäsivu Bö Länsi-Berliini 21.04.61

"Eine Geste Pankows gegenüber dem westen; Aufhebung der Wasserstrassengebühren"

329NZZ 30.04.61 sunnuntai aamupainos sisäsivu UPI Länsi-Berliini 28.04.61

"Zwissenfall an der Berliner Sektorengrenze"

330NZZ 02.05.61 tiistai aamupainos sisäsivu UPI Länsi-Berliini 01.05.61

"Die Westlichen Stadtkommandanten zur Militärparade in Ostberlin"

331 Tutkimuskirjallisuudesta tulee sellainen kuva, että Länsi-Berliinin "Vapaakaupunki" oli yksi vaihtoehtoinen ratkaisumalli Berliinin ongelmaan, toinen oli erillisrauha Neuvostoliiton ja Itä-Saksan välillä.

"Vapaakaupunki"-suunnitelma poistaisi neljän vallan statuksen Länsi-Berliiniltä mutta sen vapaudet taattaisiin. Erillisrauha puolestaan olisi jättänyt Länsi-Berliinin tilanteen ennalleen liittoutuneiden miehitysjoukkoineen, ainoastaan liikenteen kontrolli olisi siirtynyt Itä-Saksan käsiin. Tämä on ainoa kerta kun olen nähnyt läpikäymässäni aineistossa nämä suunnitelmat yhdistettyinä saman ratkaisumallin osiksi.

NZZ 08.05.61 maanantai iltapainos sisäsivu UPI Länsi-Berliini 07.05.61

"Telegram Chruschtschews an Ulbricht"

332NZZ 19.05.61 perjantai päiväpainos sisäsivu n.w. Länsi-Berliini

"Ost- West-kontakte in Berlin"

kousta. Kokoukselta odotettiin paljon, koska kirjeenvaihtaja V.M.:n mukaan "jotain oli tehtävä." Hänen mukaansa itälehdistö nostatteli kriisimielialaa, mutta länsiberliiniläiset luottivat länsivaltojen antamiin takeisiin.³³³ Neues Deutschlandissa Ulbricht oli kirjoittanut Itä-Saksan halusta saada itselleen oman "statuksen" ja rauhansopimuksen.³³⁴ Välillä tunnelmoidaan kesäisen rauhan vallassa olevasta "saarikaupungista" jonka kohtalo oli vaakalaudalla.³³⁵ Sinänsä vähäsisältöinen kirjeenvaihtajan artikkeli kuvasi poliittista tilannetta hyvin, berliiniläiset eivät itse olleet päättämässä kaupunkinsa kohtalosta.

Kokouksen jälkeiset kommentit totesivat Itä-Saksan lehdistön olleen sävyisänä huippukokouksen suhteen. V.M.:n mukaan Neuvostoliiton uhkavaatimuksen pitää lopulta johtaa johonkin. Hän muistutti, että itsenäisenä valtiona Itä-Saksa valvoisi liikennettä Länsi-Berliiniin. "Tähänkö pyritään?", kirjeenvaihtaja kysyi ja toivoi lopuksi ettei Berliinin kysymys vajoaisi paikalliseksi kysymykseksi.³³⁶ Seuraavassa artikkelissaan hän kertoi mielialojen Länsi-Berliinissä olleen vakavia, loppusyksystä odotetaan tapahtuvan jotain. Sanasodassa Itä-Saksa ja Neuvostoliitto olivat vaihtaneet osia, nyt Neuvostoliitto oli tiukempi ja terävämpi lausunnoissaan.³³⁷

Lehdistötilaisuudessaan Ulbricht hyökkäsi Länsi-Berliiniä vastaan. Ulbricht vaati pakolaisleirien ja RIAS-radioaseman sulkemista, ja näiden vaatimusten kirjaamista Neuvostoliiton kanssa tehtävään rauhansopimukseen. Hän vaati "Vapaakaupunki"-suunnitelman toteuttamista, koska Länsi-Berliinissä oli vakoilu- ja agenttikeskuksia. "Vapaakaupunki" Länsi-Berliinissä RIAS saisi toimia ja siellä saisi olla pakolaisleirejä.³³⁸

Samassa lehdistötilaisuudessa ilmoitettiin, että Itä-Saksa tulee ottamaan sen alueella ilmaliikenteen valvontaansa. Suunnitelman mukaan Tempelhof suljettaisiin meluhaittojen vuoksi ja kaikki lentoliikenne keskitettäisiin itäiselle Schönefeldin kentälle. Itä-Saksa pystyisi kontrolloimaan matkustajia ja myös Berliiniin lentäviä lentolinjoja.³³⁹

333NZZ 01.06.61 torstai päiväpainos sisäsivu V.M. Länsi-Berliini 31.05.61
"Das amerikanisch-sowjetische Treffen in Wien; Die Beurteilung in Berlin"

334NZZ 02.06.61 perjantai aamupainos etusivu V.M. Länsi-Berliini
"Ulbricht über den Abschluss eines Friedensvertrags"

335NZZ 05.06.61 maanantai päiväpainos sisäsivu W.M. Länsi-Berliini
"Die Stimmung in Berlin"

336NZZ 08.06.61 torstai päiväpainos sisäsivu V.M. Länsi-Berliini
"Ruhige Zuversicht in Berlin"

337NZZ 13.06.61 tiistai päiväpainos etusivu V.M. Länsi-Berliini
"Eruste Stimmung in Westberlin"

338 Tässä vaiheessa "Vapaakaupunki"- ja erillisrauha- suunnitelmat ovat taas erillään, "Vapaakaupunkia" kaupataan lievempänä vaihtoehtona.

339NZZ 16.06.61 perjantai aamupainos etusivu UPI Länsi-Berliini
"Ulbrichts Kampf gegen Westberlin"

NZZ 16.06.61 perjantai päiväpainos uutissivu Bö Länsi-Berliini 15.06.61
"Ulbrichts Forderungen gegenüber Bonn"

Kirjeenvaihtaja Bö analysoi poliittista tilannetta ja totesi neuvostosuunnitelman shokkivaikutuksen tulleen esiin. Hän arveli, että vuonna 1961 tulee tapahtumaan muutoksia ja Länsi-Saksan omien etujen mukaista saattaisi olla liittyä sopimukseen ja tehdä myös erillisrauha Neuvostoliiton kanssa. Näin Saksat yhdistyisivät "verklammerung", liimautumalla. Puhuttaessa "Vapaakaupunki"-suunnitelmasta määritteet olivat muuttuneet. Nyt puhuttiin "neutrale" aiemman "frei und entmilitärischen" sijasta.³⁴⁰

Poliittinen levottomuus oli levinnyt myös Länsi-Berliiniin. Itä-Saksan kansannousun (17.6.1953) vuosipäivää ei oltu aikaisemmin Länsi-Berliinissä vietetty, mutta nyt satatuhatta ihmistä kokoontui spontaanisti illalla Schönbergin kaupungitalon³⁴¹ luokse. Puhuessaan kansanjoukolle ministeri Lemmers totesi, että niin Bonn kuin Pankow olivat jäävejä tekemään rauhasopimusta. Sen saatti solmia vain vapailla vaaleilla valittu koko Saksan hallitus.³⁴²

Idästä tuli uusia viestejä. Itä-Saksan puolustusministeri Karl-Heinz Hoffmann totesi, ettei kukaan aloita sotaa siksi, että myös länsivaltojen sotilasajoneuvojen papereihin isketään Itä-Saksan leima. Länsivaltojen tulisi tulla järkiinsä ja solmia rauha molempien Saksojen kanssa.³⁴³

Bö oli 25.6. sitä mieltä, että Ulbricht oli luopumassa yleisestä propagandasta ja siirtymässä Moskovan suunnitelmiin. Itä-Saksa halusi tässä pelissä itselleen Berliinin kontrollin. Samaan aikaan Itä-Saksa pelasi kaksinaamaista peliä. Se viestitti virallisesti, ettei sillä ole mitään aikeita estää länsiberliiniläisten liikkumista tai halua leimata länsivaltojen sotilasajoneuvojen papereita. Se halusi vain de facto - itsenäisyyden. Samaan aikaan Pankow pelasi Bonnia vastaan Länsi-Berliinin senaatilla, se yritti kääntyä senaatin puoleen ja korosti sen merkitystä. Taustalla oli halu saada Länsi-Berliinin lentoliikenne oman kontrollin alle, sillä se olisi ratkaissut pakolaisongelman.³⁴⁴

Poliittista tilannetta arvioidessaan Bö totesi, että Moskovalla oli edelleen mahdollisuudet virhearvioihin ja että länsiberliiniläisten mielestä tämä ei ollut pahempaa kuin Geneven neuvottelut vuonna 1959. Oltiin luottavaisin mielin. Bö:n mukaan Wienin huipukokouksella oli ollut suuri vaikutus länsisaksalaiseen sisäpolitiikkaan, sillä esimerkiksi pormestari Willy Brandt oli nyt ehdol-

340 NZZ 16.06.61 perjantai päiväpainos uutissivu Bö Länsi-Berliini 15.06.61
"Ulbrichts Forderungen gegenüber Bonn"

341 Länsi-Berliinin kaupungitalo

342NZZ 19.06.61 maanantai aamupainos sisäsivu Bö Länsi-Berliini 18.06.61
"Freien zum 17. Juni in Berlin"

"Lemmer und Brandt vor dem Rathaus Schönberg"

343NZZ 23.06.61 perjantai päiväpainos uutissivu AFP Länsi-Berliini 23.06.61
"Spekulationen Pankows auf einen Weichen Kurs des Westens"

344 Pakolaiset lennätettiin Länsi-Berliinistä Länsi-Saksaan

NZZ 25.06.61 sunnuntai aamupainos etusivu Bö Länsi-Berliini 23.06.61
"Doppelspiel Ulbrichts in der Berlinfrage"

la SPD:n johtoon.³⁴⁵

Uusi poliittinen kuvio näki päivänvalon kun Ulbricht 6.7. puhui Volkskammerin istunnossa. Hänen mukaansa erillisrauha merkitsisi myös Länsi-Berliinin liittämistä Itä-Saksaan, puhtaasti kansainvälisyydellisin perustein. Puheessaan hän myös korosti, ettei Itä-Saksa ensimmäisenä käytä väkivaltaa. Jos taas tehtäisiin Saksan rauhansopimus, niin se puolestaan merkitsisi Saksojen yhdistymistä. Saksojen pitäisi muodostaa erillinen saksalainen rauhankomissio hallitusten ja parlamenttien edustajista. Tämä komissio luonnostelisi saksalaisen rauhansopimuksen, jonka jälkeen Saksojen yhdistyminen olisi mahdollista konfederaatio-sopimuksen pohjalta.³⁴⁶

Kirjeenvaihtaja Bö. selitti Ulbrichtin puheen merkitystä. Hän ei uskonut sodan mahdollisuuteen eikä siihen, että länsivallat kutsuisivat kansalaisiaan aseisiin Berliinin kysymyksen vuoksi. Erillisrauha ei sinänsä antaisi aihetta sotaan eikä myöskään ehdotetut ratkaisut Berliinin kysymyksen ratkaisemiseksi. Bö:n mukaan presidentti Kennedyllä täytyi olla väärää tietoa, muuten hän ei käyttäytyisi niin aggressiivisesti.³⁴⁷ Tilanne oli kuitenkin jännittynyt ja Itä-Saksa keskitti joukkoja Etelä-Saksan rajavyöhykkeelle. Samoin ensimmäistä kertaa Länsi-Berliiniin johtavilla moottoriteilla oli Itä-Saksan armeijan toimintaa, upseereita oli nähty.³⁴⁸

Pormestari Brandt rauhoitteli länsiberliiniläisiä. Hänen mukaansa uudet rauhansuunnitelmat ja puheet uudesta Berliinin saarrosta olivat aika tarpeetonta lehdistöspekulaatiota, mikä oli omiaan vain lisäämään yleistä hermostuneisuutta.³⁴⁹ Liitokansleri Adenauer vieraili Berliinissä. Viimeistä kertaa Itä-Saksan lehdistön mielestä, seuraavalla kerralla hän tulee tarvitsemaan Itä-Saksan kutsun.³⁵⁰ Adenauer linjasi hallituksensa Saksan ja Berliinin politiikkaa lehdistötilaisuudessa. Hänen mukaansa ajatus 52 maan rauhankonferenssista oli huono. Liikaakin vaivaa oli jo käytetty länsivalttojen Saksan-epäluulojen hälventämiseen eikä Saksan entisillä vihollisilla ollut tarvetta ratkoa Saksan ja Berliinin ongelmia. Adenauerin mukaan Bonnin ulkopoliittinen linja perustui siihen, että Saksa oli Idän ja Lännen rintama, se ei siis voinut olla puolueeton. Hänen mukaansa Berliinin tilanne kehittyi hiljalleen,

345NZZ 26.06.61 maanantai aamupainos sisäsivu Bö Länsi-Berliini 25.06.61
"Die kommunistischen Drohung über Berlin - vertauen in der Haltung der Westmächte"

346NZZ 06.07.61 torstai iltapainos uutissivu dpa Länsi-Berliini 06.07.61
"Ein 'Friedesplan' Ulbrichts; Aggressive Haltung gegen über der Westliche Besetzungsrecheten"

347NZZ 07.07.61 perjantai aamupainos sisäsivu Bö Länsi-Berliini 06.07.61
"Die Rede Ulbrichts zur Berlinfrage"

348NZZ 10.07.61 maanantai aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 09.07.61
"Gespante Situation in der deutschen Sowjetzone; Wirtschaftliche Schwierigkeiten"

349NZZ 10.07.61 maanantai iltapainos etusivu UPI Länsi-Berliini 09.07.61
"Brandt über die Verantwortung der Sowjetunion"

350NZZ 10.07.61 maanantai iltapainos etusivu UPI Länsi-Berliini 10.07.61
"Ostberliner Polemik gegen Adenauer"

nooteista ehkä tultaisiin etenemään suullisiin keskusteluihin. Länsivallat ja Länsi-Saksa olivat yhtä mieltä siitä, että Saksa tulisi yhdistymään.³⁵¹

Pienen tauon jälkeen Ulbricht oli taas tullut julkisuuteen ja puhunut rauhansopimuksen tarpeellisuudesta. NATO oli antamassa atomiaseen röyhkeiden länsisaksalaisten käsiin ja sitä ennen jännitystä piti lieventää, piti tehdä rauha ja estää sota. Myös muut johtajat puhuivat Ulbrichtin mukaan rauhasopimuksen puolesta. Ei olisi enää voitettuja ja voittajia rauhasopimuksen solmimisen jälkeen. Kirjeenvaihtaja huomautti, että väestö näki erillisrauhan estävän Saksojen yhdistymisen. Aikaisemmin SED oli syyttänyt Bonnia Saksojen jaon ylläpitämisestä mutta nyt se oli joutumassa erillisrauhoinen näkyvästi yhdistymisen vastustajaksi.³⁵²

Presidentti Kennedyn televisiopuhe otettiin Länsi-Berliinissä hyvin vastaan. Erityisesti puheen puolustuslupaukset menivät suoraan länsiberliiniläisten sydämiin. O.F.:n mukaan Idän hermosota oli kääntynyt sitä itseään vastaan ja Ulbricht on puolustuskannalla koska puhe sai vastakaikua Itä-Saksan väestöltä.³⁵³ Itä-Saksa kiristi mahdollisesti pakoaikeissa olevien kansalaistensa valvontaa liisäämällä varovaisesti liikkumisen esteitä, ja koetteli samalla Lännen sietokykyä. Länsiberliiniläislehdet alkoivatkin jo kysellä miksi Länsi ei reagoi mitenkään näihin oikeudenloukkauksiin.³⁵⁴

Pakolaisvirran rajoitukset merkitsivät Itä-Saksan toimia jota olivat selvästi Berliinin hallinnon perusteena olevaa neljän vallan statusta vastaan. O.F. arveli, että Ulbricht olikin johdonmukaisesti pyrkimässä eroon neljän vallan statuksen asettamista rajoituksista.³⁵⁵

Elokuun alussa näytti siltä, että Itä-Saksa on viemässä Berliinin kysymyksen sitoutumattomien maiden kokoukseen Belgradiin 1.9.. Itä-Saksan lehdistössä oli alettu käyttää kansainoikeudellisia argumentteja samalta pohjalta kuin mitä tehtiin sitoutumattomien maiden liikkeessä. Vaarallinen sivujuonne oli, että tässä materiaalissa oli väite siitä, että erillisrauha automaattisesti sulki piiriinsä myös Länsi-Berliinin.³⁵⁶

351NZZ 13.07.61 torstai iltapäivä etusivu O.F. Länsi-Berliini 13.07.61
"Adenauers Besuch in Berlin; Ausenpolitische Standartbestimmung"

352NZZ 24.07.61 maanantai päiväpainos sisäsivu O.F. Länsi-Berliini 23.07.61
"Die Propaganda für einen Separatfrieden mit der DDR; Besorgnisse der
Bewölkerung in der Ostzone"

353NZZ 27.07.61 torstai aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 26.07.61
"Starker Eindruck in Berlin"

NZZ 29.07.61 lauantai aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 28.07.61
<"Wachsenden Unrast in der DDR"; Anhaltende Fluchtbewegung; Das
Sovjetzonenregime in Bedrängnis"

354NZZ 03.08.61 torstai aamupainos etusivu O.F. Länsi-Berliini 02.08.61
<"Das Regime Ulbrichts in der Defensive; Drohung gegen Bauern und Grenzgänger">

355NZZ 07.08.61 maanantai aamupainos uutissivu O.F. Länsi-Berliini 06.08.61
"Die Schikanen gegen Berliner Grenzgänger; Studium von gegen massnahmen"

356NZZ 10.08.61 torstai iltapäivä etusivu O.F. Länsi-Berliini 10.08.61

Berliinin kriisin poliittisen taustan uutisointi painottui selvästi kriisin alkuvaiheeseen. Heinäkuussa ja elokuussa kriisin poliittisesta puolesta uutisotiin tuskin lainkaan. Ainoa teema, joka nousee esille oli Berliinin kysymyksen ottaminen esityslistalle sitoutumattomien maiden kokouksessa 1.9. ja tämäkin uutinen oli päivätty 10.8.

Näyttää siltä, että kun oli todettu ettei Berliinin pakolaiskysymystä saada ratkaistua poliittisin keinoin, tehtiin päätös rakentaa muuri. Sen päätöksen jälkeen politikoinnille ei enää ollut entisenlaista tarvetta.

4.0. Lehti lähteenä

Olen tutkinut tässä työssä sitä millaisen kuvan Neue Zürcher Zeitung antoi Berliinin kriisistä vuonna 1961. Olen pyrkinyt myös selvittämään millaisen kuvan tämän päivän lukija pystyy itselleen muodostamaan aikalaiskuvauksen avulla.

NZZ:n välittämä aikalaiskuva Berliinin kriisistä on lähellä sitä kuvaa, jonka tutkimuskirjallisuus kriisistä antaa. Kaikista kriisin päätoimijoista ja heidän tavoitteistaan saa NZZ:sta hyvin samankaltaisen kuvan kuin tutkimuskirjallisuudesta. Tämän lukijakuvan muodostumiseen tosin vaikuttaa se, että nykyinen NZZ:n lukija tietää lopputuloksen ja osaa hakea oikeita kehityslinjoja kun taas aikakauden lukija ei lopputulosta vielä tiennyt. Joka tapauksessa tutkimuksen ja aikalaisnäkemysten samansuuntaisuus todistaa, että NZZ:n uutistyyli oli korkeatasoista ja laadukasta.

Aikalaisten kuva Berliinin kriisistä NZZ:n sivujen avulla oli palapeli. Koko ajan tapahtui jotakin Washingtonissa tai Berliinissä. Kaikista tapahtumista tietoa suorastaan tulvi, mutta pieninä palasina. Kirjeenvaihtajien analyysit jäsensivät tietoa, mutta kokonaiskuvan rakentaminen oli lukijan omien kykyjen varassa. Sitä ei voinut lehtikään tehdä, sillä ei sen toimittajilla ollut sen suurempaa viisautta kuin muillakaan aikalaisillaan. Lukijalle välitettiin kuva kansainvälisestä kriisistä, jossa oli vakava atomisodan uhka. Samaan aikaan toinen näkökulma kertoi kärjistyvistä Itä-Saksan ongelmista. Kolmas näkökulma keskittyi Saksan kysymykseen, Saksan jakoon ja siihen poliittiseen tilanteeseen johon Saksan jako oli Euroopan lukinnut. Taustalla oli koko ajan myös toisissa ulkomaan uutisissa korostuva kylmä sota eli aikalaiskäsityksen mukaisesti kommunismin ja demokratian taistelu maailman herruudesta.

Aikalaisnäkemykseen tutustuminen on aina hyödyllistä, NZZ:n kautta on helppo palauttaa mieleensä se, miten vaarallista aikaa kylmän sodan kuumina vuosina koettiin eletävän. Sanomalehtien kautta pääsee hyvin käsiksi siihen todellisuuteen jossa tapahtumien aika-

"Pankows Bemühungen an die "pactfreien" Staaten; Hoffnungen auf die Konferenz von Belgrad"

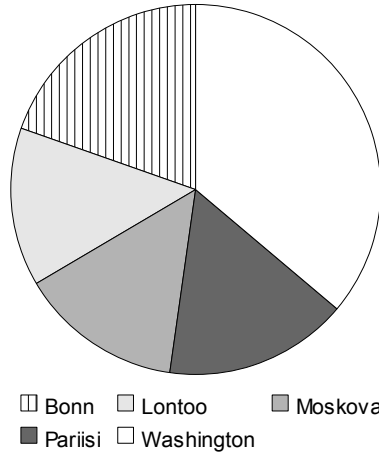
laiset elivät, ehkä luotettavammin kuin muistelmakirjallisuuden tai kirjeiden kautta. Muistelmat ja kirjeet ovat aina yhden henkilön kirjoittamia ja hänen näkemyksensä. Sanomalehti puolestaan on aina useamman henkilön toimituksen muovaama ikkuna "todelliseen maailmaan". Se heijastelee kollektiivisuutensa vuoksi paremmin yleistä käsitystä.

Tutkimuskirjallisuus joutuu aina tulkitsemaan, se seuraa suurempia linjoja kuin jokaisena uutispäivänä uudestaan syntyvä sanomalehti. Aikalaistodistuksen suurin arvo onkin yksityiskohdissa. Mistään muusta lähteestä niitä tuskin löytää yhtä vaivattomasti. Toinen tärkeä anti sanomalehdellä on "reaaliaikaisuus", lehdessä kirjoitetaan asioista menneisyys tietäen, mutta tulevan huomisen uutispäivän tapahtumat ovat vielä tapahtumatta. Sanomalehdessä esitetään tulevaisuutta koskevia arvioita ja suunnitelmia, jotka eivät koskaan toteutuneet koska tulevaisuus muodostuikin erilaiseksi. Lehdet ovatkin ainoita välineitä, joilla historiantutkija pääsee pureutumaan "toteutumattomaan historiaan", niihin tulevaisuuden visioihin ja suunnitelmiin, joita tehtiin, mutta jotka eivät koskaan toteutuneet. Hyvä esimerkki on marraskuiksi ajateltu neljän Saksan miehittäjävallan valtionpäämiesten kokous, jonka piti lopettaa Berliinin kriisi ja ratkaista Saksan kysymys. Kokousta ei koskaan pidetty, mutta se oli tärkeä osa aikajanaa jolla Lontoossa tai Washingtonissa yritettiin ohjata Berliinin kriisiä. Kokouksen rooli yleisenä kansainvälisen jännityksen lieventäjänä koettiin myös tärkeäksi. Tutkimuskirjallisuus luonnollisesti esittelee tärkeimmät epäonnistuneet tai toteutumattomat hankkeet eri kriisien yhteyksissä mutta jo idulleen kuihtuneita hankkeita on vaikea paikallistaa muualta kuin lehtien uutissivuilta.

4.1.Uutisten virta ja uutisten sisältö

Uutislehti painaa sivuilleen uutisia. Päivittäin niitä tulee eri puolilta maailmaa erilaisia määriä. Jossain on tulva, toisaalla puhjennut sisällissota, lehden uutiset kertovat sen missä tapahtuu ja mitä tapahtuu juuri nyt. Siksi Berliinin kriisin uutisten läheytyspaikkojen vertailu on mielenkiintoista.

Uutisia lähetettiin

Ehdottomasti suurin osa Berliinin kriisin osapuolina olevien maiden pääkaupunkien uutisista tuli Washingtonista. Washingtonin uutisia oli paljon, koska Yhdysvaltoja pidettiin uutisvirran perusteella selvästi kriisin poliittisena johtajana ja Berliinin kriisin avaimien uskottiin olevan siellä eikä missään muualla. Washington toimi ja tuotti tietoa eli uutisia päätöksistään ja ratkaisuksistaan. Neuvostoliitto oli kriisin statistin osassa, Moskovasta viestejä tuli vähän. Utisoitavaa oli niukasti. Bonnin suurta osuutta selittää sen rooli asianosaisena.³⁵⁷ Lontoo ja Pariisi olivat pieniä tekijöitä, ei merkittäviä päätöksiä, ei merkittäviä linjauksia, ei paljoakaan uutisia.

Valtiot keskustelevat keskenään paitsi diplomaattisten kanavien kautta myös julkisuuden välityksellä. Julkisuudessa esitetään kannanottoja, jotka on tarkoitettu todellisuudessa muille vastaanottajille kuin tiedotusvälineille, toisinaan heitetään ilmaan poliittisia koepalloja ja välillä vuodetaan toimittajille joko oikeaa tai väärää luottamuksellista tietoa.

Uutisvirran perusteella Yhdysvallat oli poliittinen johtaja ja linjanvetäjä. Utisten sisällön analyysi kuitenkin paljasti sen, että uutiset olivat miltei kaikki kolmen teeman toistoa.

1. Liittolaisten rintama on eheä. Tämän viestin jatkuva toistaminen julkisuudessa oli joko viesti Moskovalle tai sitten se kertoi siitä, että liittolaisten rintama ei ollut eheä ja liittolaisia piti jatkuvasti patistella. Tämän jälkimmäisen tulkinnan puolesta puhuu esimerkiksi Britannian haluttomuus nostaa Reinin armeijansa miesmäärä sodanaikaiseen määrävahvuuteen.

2. Länsi-Berliinistä ei luovuta. Tätäkin tietoa toistetaan jatkuvasti, jopa niin, että se vaikuttaa enemmän oman päättäväisyyden vahvistamiselta kuin poliittiselta linjan julistukselta.

3. Yhdysvallat on valmis käyttämään sotilaallisia keinoja ja va-

³⁵⁷ Bonn kuului tavallaan myös NZZ:n levikkialueeseen, lehden Fernausgabella oli varmasti Bonnissa lukuisia lukijoita.

rustautuu sodan varalta.

Vaikka Yhdysvallat oli selvästi Lännen johtajavaltio ja vaikka Berliinin kriisin aikana katseet kohdistuivat Washingtoniin niin uutisten sisällön perusteella Washingtonissa ei tiedetty mitä Berliinin kriisissä pitäisi tehdä ja mitä Berliinin kriisi oikeastaan koski. Hrushtshevin heittäämä poliittinen taisteluhansikas nähtiin, siihen tartuttiin ja siihen keskityttiin. Washingtonin uutisista puuttui diplomaattisen vaihtoehtojen esittely, diplomaattisen ratkaisun etsintä ja Berliinin ongelman syiden eli Itä-Saksan tilanteen analysointi. Ainoat pakolaiskysymystä koskevat uutiset käsitelivät ihmisten oikeutta paeta kommunismista, eivät sitä millainen ongelma pakolaisuus oli Itä-Saksalle.

Uutisten analysoinnin lisäksi pitää analysoida myös uutisointia. Monesti selvä vihje jostain merkittävästä asiasta peittyi siihen, ettei asiasta uutisoitu. Utissanomalehden kuten NZZ:n voi olettaa pyrkivän kertomaan jokaisen merkittävän uutisen. Vielä selvemmin tämä uutisaiheiden puuttuminen näkyisi uutistoimistojen uutismateriaalin analysoinnissa. Uutistoimistot pyrkivät kertomaan jokaisen mahdollisen uutisen, uutispalvelun kattavuus kun on uutistoimistojen tärkein kilpailukeino.

Jos vaikkapa ulkoministeri Rusk olisi lehdistötilaisuudessaan esittänyt arvioitaan Itä-Saksan taloudesta ja pakolaisuuden vaikutuksesta talouteen, niin se olisi aivan varmasti uutisoitu NZZ:n sivuilla, arvattavasti etusivulla. Kun sellaisia analyysseja ei ole Washingtonista ainuttakaan, niin siitä voi päätellä, ettei niitä myöskään julkisuudessa eikä luottotoimittajien kanssa käydyissä taustakeskusteluissa esitetty.

NZZ:n uutisten perusteella näyttää siltä, että presidentti Kennedyn hallinnon ulkopoliittinen analysointikyky, informoituneisuus ja kyky käsitellä monimutkaisia kriisejä oli vajavainen. Berliinin kriisin monimuotoisuus pelkistettiin supervaltojen valta- taisteluksi kylmän sodan pelilaudalla ja sen mukaisesti toimitettiin.

Yhdysvaltojen vastapelurin, Moskovan uutisissa korostui niin ikään vain kaksi teemaa. Jos Länsi-Berliinin kulkuyhteyksien valvontaan ei suostuta eli ne pyritään pitämään väkivalloin auki, niin se johtaa atomisotaan. Tätä viestiä eri muodoissa toistettiin Moskovasta jatkuvasti. Toinen jatkuvasti toistettu viesti oli, että Länsi-Berliiniin ei kosketa, sen vapaudet säilyvät.

Erikoista on se, että Moskovan pääviesti oli "Länsi-Berliiniin ei kosketa" ja Yhdysvaltojen pääviesti oli "Länsi-Berliiniin ei saa koskea". Jos molemmat supervallat ilmoittavat julkisuudessa olevansa kriisin pääkysymyksestä samaa mieltä, niin mistä kriisissä oikeastaan oli kysymys? Jos ei riideltä Berliinistä, niin mistä siten riideltiin?

Oliko Berliinin kriisissä ehkä kyse Neuvostoliiton onnistuneen avaruuden valloituksen tuoman voimantunnon siirtämisestä maailmanpolitiikan valtasuhteisiin ja Yhdysvaltojen presidentin Kuuban epäonnistuneen selkkauksen jälkeisestä tarpeesta osoittaa olevansa vakavasti otettava ja voimakas valtionpäämies? Olisiko kriisi keväällä 1961 voinut yhtä hyvin puhjeta jonkin muun pysyvän ongelman ympärille kuin Berliinin? Tämä on sanomalehtien antaman aikalaiskuvan vahvuuksia. Sanomalehden aikalaisnäkemys tarjoaa uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia uusille kysymyksen asetteluille.

Yhdysvaltojen tärkein liittolainen Britannia oli NZZ:n aineiston pohjalta sangen haluton liittolainen. Lontoo vierasti sotilaallisen uhkan käyttämistä ja pyrki hakemaan diplomaattista ratkaisua. Uusia ideoita ei Lontookaan pystynyt tarjoamaan, vain ehdotuksia erilaisista neuvotteluista. Pariisin rooli oli vielä passiivisempi. Suurin osa Pariisista lähetetyistä uutisista koski Pariisissa pidettyjä konferensseja. Varsinaisia Pariisin poliittisia kannanottajia oli vain yksittäisiä. Tämä ei voinut johtua kirjeenvaihtajasta, sillä NZZ:n vakituisesti käyttämistä uutistoimistoista yksi oli ranskalainen AFP. Jos Ranskan hallitus olisi halunnut kertoa jotakin maailmalle, niin se olisi kyllä kantautunut myös NZZ:n toimitukseen. Tämä on tietenkin aikalaisnäkökulma, mutta sen perusteella Yhdysvaltojen liittolaisten vaikutus Berliinin kriisin hallintaan oli hyvin vähäinen.

Bonn puolestaan oli pahassa välikädessä, se oli asianosainen joka ei itse pystynyt vaikuttamaan asioiden kulkuun. Kaiken lisäksi oli vielä Länsi-Saksan vaalivuosi. Bonnista lähetetyistä uutisista näkyy voimattomuus ja syvä epäluulo sitä kohtaan, että Saksan kohtaloa koskevat ratkaisut tehdään jossain muualla saksalaisia kuulematta. Nöyryyttävää Bonnille oli varmasti se, että Pariisin Yhdysvaltojen, Britannian ja Ranskan ulkoministerien kokouksessa Länsi-Saksan ulkoministeriä ei kutsuttu mukaan kaikkiin keskusteluihin. Oppositio hyödynsi tilannetta ja kertoi nöyryytyksestä kaikelle kansalle. Aikalaiskuva piirtää Bonnista kuvan "ottopojasta" tai "muiden mukana kulkijasta" jolla ei oikeastaan ole varaa omaan ulkopolitiikkaan.

4.2. Pankowin hiljaisuus

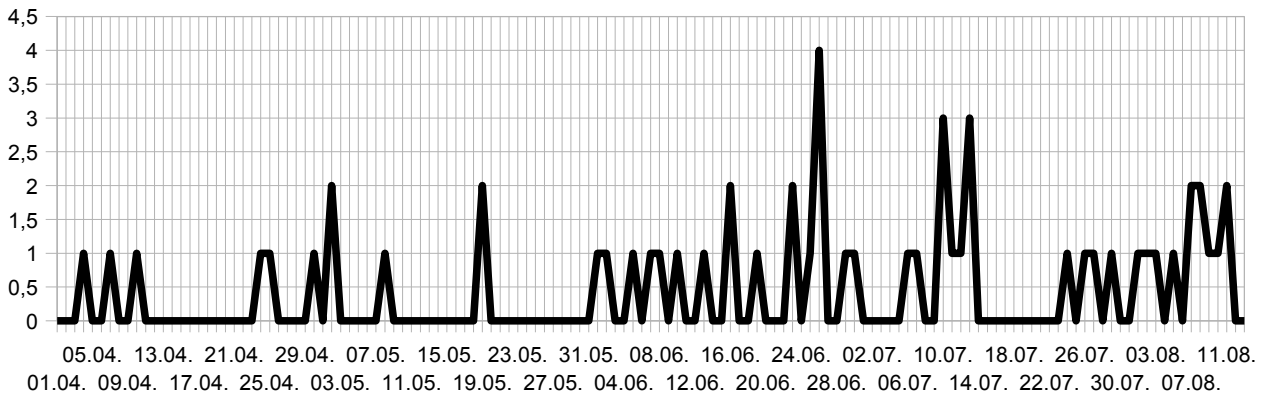
Berliinin kriisin aikana julkaistiin luonnollisesti eniten uutisia, jotka oli lähetetty Berliinistä. Näissä uutisissa sanomalehden aikalaiskuvaus on vahvimmillaan, ne kertovat osaksi ruohonjuuritason tapahtumista ja osaksi ovat silminnäkijä kuvausta vaikkapa pakolaisvirrasta.

Länsi-Berliini oli myös paikka, josta seurattiin Itä-Saksan virallista tiedotusta. Länsi-Berliinissä asuvat toimittajat kävivät Pankowin lehdistötilaisuuksissa, lukivat Itä-Saksan lehdet ja yrittivät saada mahdollisimman paljon poliittista tietoa Itä-

Saksasta.

Läpikäydyn aineiston perusteella voi sanoa, että ilmeisesti kaikki Itä-Saksan puoluejohtaja Walter Ulbrichtin julkiset esiintymiset huomioitiin ja kaikki hänen poliittiset kannanottonsa kirjattiin.³⁵⁸

Berliinin poliittisten uutisten uutisvirta

Kun tarkastellaan poliittisten uutisten uutisvirtaa Berliinistä huomataan, että Wienin huippukokouksen jälkeen kirjoitettiin paljon ja usein. Se oli luonnollista sillä Hruschtshevin uhkavaatimuksen jälkeen spekulointi poliittisesta ratkaisusta oli kuumimmillaan.

Erikoista on se, että poliittisten uutisten uutisvirtaan tulee tauko, jolloin poliittisia uutisia ei syntynyt. Kriisi oli kuumimmillaan heinäkuun jälkipuoliskolla, atomisotaa pelättiin ja suurvallat uhkailivat toisiaan. Pankow oli hiljaa. Sillä ei ollut mitään sanottavaa Berliinin kriisistä. Viimeinen Ulbrichtin poliittinen linjanveto tapahtui 24.7. eikä siinäkään ollut mitään uutista.³⁵⁹ Juttu jopa taitettiin sisäsivulle "hyvä tietää" osastoon.

Edellinen poliittisen pelin julkisuudessa tapahtunut Pankowin siirto oli Itä-Saksan ulkoministerin lausunto 11.7. Se pääsi etusivulle.³⁶⁰

Muista pääkaupungeista tuli jatkuvasti poliittisia uutisia, hallitusten kannanottoja ja arveluita uusista suunnitelmista ja diplomaattisista siirroista. Itä-Berliini vain ei tuottanut poliittisia uutisia.

Pankowilla oli ollut sanottavaa ennen Wienin huippukokousta ja huippukokouksen jälkeisessä mielipideaallokossa, mutta sitten sanottava loppui. Berliinin poliittisten uutisten uutisvirran loppu-

³⁵⁸Vähemmänkin tärkeistä puheista ja lehtikirjoituksista oli maininnat.

³⁵⁹NZZ 24.07.61 maanantai päiväpainos sisäsivu O.F. Länsi-Berliini 23.07.61

"Die Propaganda für einen Separatfrieden mit der DDR; Besorgnisse der Bevölkerung in der Ostzone"

³⁶⁰NZZ 11.07.61 tiistai päiväpainos etusivu UPI Länsi-Berliini 10.07.61

"Pankow und die aliierten Flugrechte nach Berlin"

osa koostuu lähes täydellisesti läntisten politiikkojen kannoista, kirjeenvaihtajien yleisistä analyysistä ja esimerkiksi Hrushtshevin puheen vastaanoton kuvaamisesta. Tämä on erikoista, sillä olisi voinut olettaa, että Itä-Saksan hallitus olisi ollut koko ajan poliittisesti aktiivinen kun haettiin poliittista ratkaisua sen tulevaisuuteen ratkaisevasti vaikuttavaan kysymykseen eli Länsi-Berliinin asemaan.

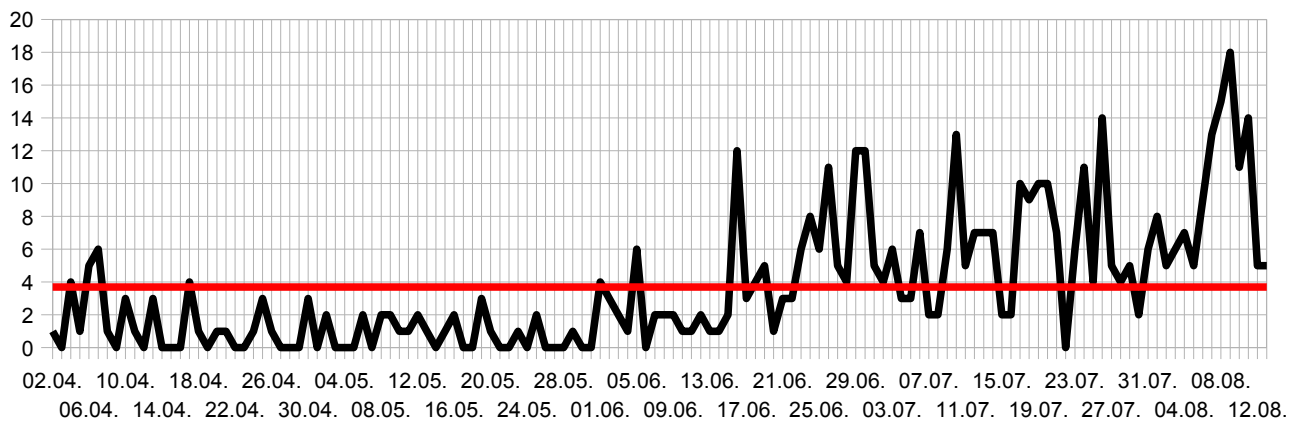
Uutisten puuttuminen voi kertoa siitä, että Pankowilla ei ollut mitään uutta sanottavaa mutta myös siitä, että se ei pitänyt poliittista ratkaisua enää tärkeänä tai edes mahdollisena. Kansainvälinen poliittinen kiista Länsi-Berliinin asemasta ei yksinkertaisesti enää kiinnostanut Itä-Saksan hallitusta. Tästä voisi päätellä, että jos DDR:n arkistoista lähtisi hakemaan "salaista päätöstä" Berliinin muurin rakentamisesta, niin heinäkuun toinen viikko olisi ajanjakso joka kannattaisi ensin tarkistaa.

Sanomalehden aikalaistodistuksen avulla voidaan siis päästä uutisanalyysin ja uutisvirran avulla arvioimaan mahdollisia politiikan murroskohtia. Ne eivät heijastu täsmällisesti mutta ne heijastuvat jossain määrin sanomalehtien uutisaineistosta. Jos päätöstä Berliinin muurin rakentamisen ajankohdasta alkaisi aikakauden sanomalehdistä hakemaan, niin aineiston pitäisi olla laajempi ja sen käsitteä myös tärkeimmät Itä-Saksan sanomalehdet. Jos kuitenkin sama poliittisten aloitteiden uutisvirran kuihtuminen näkyisi useamman lehden materiaalissa niin silloin sen perusteella voisi jo tehdä luotettavampia johtopäätöksiä.

4.4. Milloin Berliinin kriisin piti päättyä?

Toisen samanlaisen ajankohta-arvion voi tehdä NZZ:n Berliiniä koskevasta yleisestä uutisvirrasta.

Kaikki Berliinin kriisiä koskevat uutiset uutisvirtana

viiva: uutisten keskiarvo

Julkaistujen uutisten määrästä näkee selvästi, että Berliinin kriisin kuviteltiin olevan jäähtymässä ja siksi siitä syntyi entistä vähemmän uutisia. Berliinin muuri pystytettiin aikana jol-

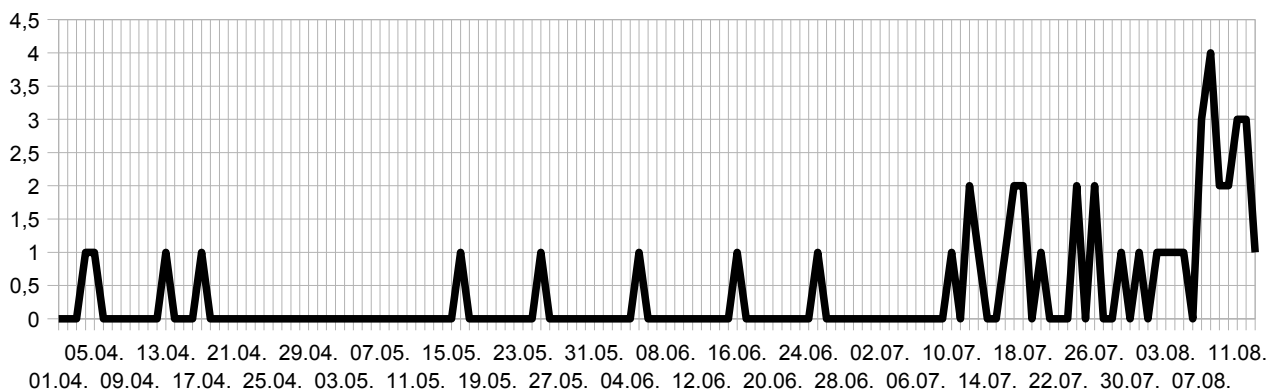
loin lännessä katse oli jo siirtynyt Saksan Liittopäivävaaleihin, Neuvostoliiton puoluekokoukseen ja suunniteltuun valtionpäämiesten mahdolliseen tapaamiseen marraskuussa.

Tämä kriisin raukeaminen oli aikalaiskäsitys, jonka osin kumoo toinen aikalaiskäsitys eli Berliinin perusongelmien terävöityminen.

Berliinin talousuutisten uutisvirta

Berliinin pakolaisuutisten uutisvirta

Berliinin kriisi saattoi olla kansainvälisessä katsannossa jäähtymässä, mutta aikalaistodistajan eli NZZ:n mukaan ongelmat eivät olleet mihinkään kadonneet. Itä-Saksan vaikeuksissa olevasta taloudesta uutisoitiin jatkuvasti samoin pakolaisvirtojen kasvusta. Vasta syksyllä olisi nähtävillä miten hyvin tai huonosti juuri kollektivisoitu Itä-Saksan maatalous onnistuisi ruokkimaan itäsaksalaiset. Toinen uhka oli pakolaisvirran aiheuttama talouden työvoimapula. Kurjistuva talous aiheutti lisää pakolaisuutta ja pakolaisuus kurjisti taloutta entisestään. Tämä oli noidankehä, johon Itä-Saksan johtajien oli keksittävä ratkaisu. Uutisvirran perusteella Itä-Saksalle Berliinin ongelma oli kaikkea muuta kuin ratkaistu.

NZZ:n aikalaiskuvan perusteella piirtyy kuva kahdesta Berliinin

kriisistä. Niistä se oikea kriisi oli Itä-Berliinin kriisi ja sen ydin oli vapaa pääsy Itä-Berliinistä Länsi-Berliiniin. Tämä oli todellinen ongelma, joka uhkasi niin Pankowin hallituksen arvovaltaa kuin Itä-Saksan valtion taloudellisia rakenteita. Tämä kriisi kärjistyi uudestaan pääsiäisenä 1961, kun pakolaisvirrat kääntyivät voimakkaaseen kasvuun. NZZ:n antaman kuvan mukaan kriisin haettiin ensin nopeaa poliittista ratkaisua. Sellainen olisi ollut Neuvostoliiton erillisrauha Itä-Saksan kanssa tai länsivaltojen suostuminen Länsi-Berliinin liikenteen antamisesta Itä-Saksaan valvontaan. Liikenteen ja matkustajien valvontaoikeus olisi estänyt pakolaisuuden, Länsi-Berliiniin olisi ehkä päässyt, mutta ei enää sieltä pois. Poliittista ratkaisua ei tuntunut löytyvän länsivaltojen vastustaessa kaikkia status quon muutoksia. Ainoa jäljelle jäänyt vaihtoehto oli rakentaa muuri ja eristää Itä-Berliini Länsi-Berliinistä.

Toinen Berliinin kriisi oli suurvaltojen kriisi Länsi-Berliinin asemasta. Siihen sisältyi kansainvälisen jännityksen kohoaminen ja suurvaltojen molemminpuolisia uhkauksia. Aikalaiskuvan mukaan Länsi-Berliinin kriisi oli kehittymässä samaan suuntaan kuin paria vuotta aikaisemmin "Toinen Berliinin kriisi". Odotettiin ulkoministerien tai valtionpäämiesten kokousta, vältettiin tekemästä ennenaikaisia diplomaattisia avauksia ja odotettiin sopivaa hetkeä neuvotteluiden aloittamiseksi. Tämän kriisin aikajänne oli ainakin Hrushtshevin Wienissä asettama aikaraja puoli vuotta. Ilmeisesti myös odotettiin, että tässäkin kriisissä käy kuten edellisessäkin, paljon neuvotteluita ja vähän tuloksia.

NZZ:n uutisten perusteella näillä kahdella Berliinin kriisillä oli todellisuudessa hyvin vähän tekemistä keskenään, kosketuspinta puuttui. Yhdysvallat puhui Länsi-Berliinin puolustamisesta ja samaan aikaan konkreettinen ongelma oli Itä-Berliinin avoin ovi länteen.

4.5. Sanomalehti aikalaislähteenä

Kun tutkitaan sanomalehteä aikalaislähteenä niin sitä voidaan tarkastella sekä ulkoisesti, siis itse lehtenä tai sisällöllisesti jolloin sen uutisten sisältöä voidaan analysoida.

Ulkoisessa tarkastelussa on tärkeää huomioida aiheesta kirjoitettujen juttujen määrä. Se kertoo suoraan siitä miten tärkeäksi aihe koettiin. Tärkeää on myös seurata miten usein aiheesta kirjoitettiin, sillä lehden laittaessa aiheen "seurantaan", se koetaan tärkeäksi ja aiheen uutiskynnys laskee. Uutisten puhdas määrällinen analyysi kertoo myös paljon tapahtumien kehityksestä. Uutisvirrasta on suoraan nähtävissä milloin aiheesta oli tärkeää kerrottavaa. Tavallisesti tämä on suorassa korrelaatiossa siihen, mitä aiheen ympärillä tapahtui.

Määrän lisäksi oleellinen tieto on taitto: Missä osassa lehteä jutut on julkaistu? Se kertoo suoraan yksittäisen uutisen uutisarvon sellaisena kuin toimitus sen näki. NZZ taittoi ulkomaan uutisiaan kolmelle sivulle, etusivulle, ulkomaanosaston ykkössivulle, jota kutsun "uutissivuksi" ja sisäsivuille. Joskus koko uutinen ei mahtunut etusivulle tai uutissivulle vaan sitä jatkettiin muille sivuille. Se mistä juttu alkoi, kertoi kuitenkin sen arvostuksen.

Kansainvälistä kriisiä sanomalehden kautta tutkittaessa on hyötyä myös tiedosta, missä uutiset on päivätty eli mistä ne on lähetetty. Utistoimistoilla ja suurilla sanomalehdillä oli oma kirjeenvaihtajaverkostonsa joka keskittyi vain asemapaikkansa esimerkiksi Washingtonin ja asemaansa uutisiin. Uutisvirran kasvu jostain asemapaikasta kertoo, että siellä tapahtuu jotain uutisoinnin arvoista.

Kun sanomalehden uutisten ulkoiseen tarkasteluun yhdistä uutisten sisällisen analyysin, on mahdollista löytää yllättäviäkin käänteitä kuten Yhdysvaltojen neuvottomuuden Berliinin kriisin tuomien poliittisten haasteiden edessä tai Itä-Saksan hallituksen vetäytymisen Berliinin kysymyksen ympärillä käytävästä poliittisesta keskustelusta.

NZZ:n toiminta oli hyvin organisoitua ja selväpiirteistä. Sillä oli käytössään johtavien länsimaisten utistoimistojen täydet palvelut ja utistoimistoilta se "otti sisään" ennen kaikkea tapahtumista kertovat uutiset, ministeri erosi, presidentin puheenteksti ja muita vastaavia kaikille tiedotusvälineille yhteistä uutismateriaalia. Sen sijaan kirjeenvaihtajien ei oletettu tekevän uutis-sähketyötä vaan keskittyvän laajempaan uutisseurantaan. Heillä oli oikeus esittää lähettämässään jutuissa myös omia näkemyksiään ja tulkintojaan asemapaikkansa tapahtumista. Tavallaan he olivat NZZ:n paikallisten olojen asiantuntijoita, jotka tiivistivät tietonsa ja näkemyksensä juttuihinsa. Zürichin toimitus teki aika harvoin omia juttujaan, mutta silloin kun niitä kirjoitettiin niin niiden luonne oli yhteenvetomainen esitys jostain aiheesta tai ongelmasta. Tässä työssä olen kuitenkin rajannut tarkastelusta pois toimituksen Zürichissä tekemät artikkelit, sillä olen pyrkinyt selvittämään sitä millaista arvoa sanomalehden uutisaineistolla on lähdemateriaalina. Toimituksen jutut kertoivat hyvin siitä mikä oli NZZ:n käsitys Berliinin kriisistä, eivät siitä miten käsitys kriisin luonteesta syntyi ja eli kriisin aikaan niissä pääkaupungeissa, joissa tehtiin tehtiin Berliinin kriisin hallintaan vaikuttavia päätöksiä.

Sanomalehtien merkitys aikalaistiedon tallentajina on kaksijakoinen. Ensinnäkin laadukkaat uutislehdet pyrkivät kertomaan tapahtumat niin tarkkaan kuin se sen hetkisen tiedon varassa oli mahdollista. Tämä mahdollisti jälkikäteen arvioinnin siitä mitä aikalaiset kulloisellakin hetkellä tiesivät. Toisaalta aikalaiset muodostivat käsityksensä maailmasta juuri sen saman tiedon perusteella

mikä lehdissä oli. Tämä antaa mahdollisuuden tarkastella sitä, millaisessa toimintaympäristössä he aikoinaan tekivät päätöksiään. Lehdistö edustaa myös "yleistä mielipidettä", oikeastaan ohjaa sitä antamalla ne tiedot yleisölle joidenka pohjalta yleisö muodostaa mielipiteensä. Poliittiset päättäjät joutuvat yleensä ottamaan huomioon yleisen mielipiteen ja sen muutoksia pystyy jäljittämään sanomalehtien kautta. Silloin tutkimuskohteen kriteerinä ei kuitenkaan pidä olla lehden luotettavuus vaan levikki.

Sanomalehti kertoo sen, mikä sen mielestä on oleellista jossain tapahtumassa. Se taas riippuu aina sanomalehden valitsemasta näkökulmasta, sanomalehden sidosryhmistä, sanomalehden lukijakunnasta ja poliittisesta suuntauksesta. Yksi lehti ei kerro totuutta aikakauden käsityksestä tapahtumista, mutta se kertoo osatotuuden. Historiankirjoituksen lähteenä sanomalehti on siis sangen epäluotettava, mutta jos siihen suhtautuu tapahtumien kuvaajana eikä niiden dokumentoijana, niin sanomalehti voi olla hyödyllinen lähde. Tässä tutkimuksessa olen tuonut esiin sanomalehden ansiot yhden kansanvälisen kriisin aikajanan näyttäjänä, kriisin poliittisten keskusten osoittajana ja sen selvittämisessä, mitä asioita kriisin aikalaiskäsitys piti kriisille olennaisina. Sanomalehden ehkä tärkein ominaisuus on kuitenkin sen antama tarkka aikalaiskuva ja aikalaiskuvan kautta heräävät uudet tutkimuskysymykset. Niihin vastaamiseen sanomalehtiaineisto puolestaan ani harvoin riittää.

5.0. Berliinin kriisin journalistinen ja hieman kepeä tulkinta

Maaailmaan mahtuu paljon puhetta ja ulkomaankirjeenvaihtaja joutuu kuten muutkin toimittajat hakemaan tosiseikkoja puheiden ja julistusten takaa. Palapelin palaset voi sovittaa yhteen monin tavoin.

Journalisti harvoin tietää koko totuutta. Hänelle kerrotaan kyllä tosiasioita, nämä tosiasiat on vain tavallisesti valikoitu niin, että niiden kertoja näyttäytyy hyvässä valossa. Tavallisesti journalistit siis tarrautuvatkin faktoihin joihin ei liity totuusarvoja, ne vain joka ovat tai eivät ole.

Mitä Berliinin kriisissä 1961 oikeasti tapahtui? Rakennettiin Berliinin muuri, se on fakta. Tästä on hyvä aloittaa.

Mitä muuta Berliinin kriisissä tapahtui? Hrushtshev piti kolme puhetta ja oli tiukkana, Neuvostoliitto lähetti kaksi noottia ja oli tiukkana. Uhkailtiin seurauksilla ja annettiin puolenvuoden määräaika. Länsivalloissa hermostuttiin, ulkoministerit kiersivät, pidettiin ulkoministerien kokous, WEU:n kokous ja NATO:n pysyvän neuvoston kokous. Vastailtiin nootteihin ja korostettiin, että Länsi-Berliinistä ei luovuta. Yhdysvallat julisti lujuuutta ja li-

säsi varusteluaan. Mitään konkreettista ei tapahtunut yhtään missään.

Muuri oli fakta ja jos muurin pystyttäminen oli se ainoa asia joka tapahtui oikeasti, niin saattaisiko muurin pystyttäminen olla koko kriisin ydin?

Yhdysvalloille muuri ei ollut kriisin ydin, sillä Yhdysvallat puolusti Lännen etuvartioasemaa Länsi-Berliinissä.

Itä-Saksalle pakolaiset olivat ongelma. Kysymys oli jopa siitä kuinka kauan kommunistihallinto pystyy pitämään yllä arvovaltaansa jos kansalaiset jatkuvasti äänestävät jaloillaan. Aluksi pakolaisvirta oli varmasti ollut positiivinen asia. Järjestelmän vastustajat poistuivat ja se vahvisti hallintoa. Jossain vaiheessa siitä tuli ongelma ja jonkun oli pakko laskea kuinka paljon ammattitaitoista työvoimaa DDR voi menettää ennen kuin sen oma talous alkaa romahtaa. Talouden romahtaminen taas kasvattaisi pakolaisvirtaa ja viimeinen sammuttaisi valot. Kyse oli siis Itä-Saksan olemassa olosta ja se ei ollut turvattu niin kauan kun ovi oli auki.

Neuvostoliitolla oli Itä-Saksassa oma valvontakoneistonsa ja lukuisia tiedusteluelimiä kuten KGB ja sotilastiedustelu GRU. Molemmat kokosivat kaikenlaista tietoa ja Moskovassa tiedettiin Itä-Saksan pakolaistilanteesta varmasti ilman, että itäsaksalaisten toverien tarvitsi sitä erikseen käydä kertomassa. Neuvostoliitolle ongelma oli Itä-Saksa, tai paremminkin pakolaisvirran vuoksi epävakaiseen tilaan ajautumassa ollut Itä-Saksa.

Muuri, tai aluksi aita, pystytettiin yhdessä yössä ja sunnuntain 13.8. aikana sellaiseen valmiuteen, että raja saatiin suljettua. Suoritus oli aika vaativa. Kuinkahan kauan sellaista pitäisi suunnitella ja pystytystä valmistella jos muuri tai aluksi aita oli tarkoitus rakentaa näin nopeasti? Nämä ovat konkreettisia asioita jotka voidaan tarkistaa.

Tietojen mukaan ensimmäisessä vaiheessa rakennettiin 45 km piikkilanka-aitaa. Tavallisessa teollisuusalueen piikkilanka-aidassa näyttää tolppa olevan noin kahden metrin välein eli nopeasti arvioiden Berliinin muuriin tarvittiin noin 23 000 tolppaa. Jokaiselle tolppalle piti kaivaa monttu ja laittaa sinne betoninen jalusta, muuten aidan olisi kaatanut aika helposti. Jos aita oli nelisen metriä, mikä tuntuu järkevältä ja piikkilangat 20 sentin välein, jotta niiden välistä ei mahdu sujahtamaan, niin piikkilankaa tarvittiin suuruusluokkaa 900 km. Kaikkien tolppien paikat eivät varmasti osuneet pehmeään peltomaahan, vaan tarvittiin paineilmaporia ja kompressoreja. Se oli aika suuri rakennusurakka.

Muurin pystyttämisen suunnitteluun ja valmisteluun tarvittiin varmasti enemmän aikaa kuin ne muutamat päivät jotka Moskovan virallisesta luvasta tai Itä-Saksan hallituksen päätöksistä jäi viral-

lista rakennusaikaa. Kuinka kauan muurin pystyttämistä valmisteltiin? Milloin pioneeriupseerit kiersivät Länsi-Berliiniä ulkoapäin katsellen aitalinjoja ja laskeskellen vesistön ylitykseen tarvittavan erikoispiikkilangan määrää? Miten kauan tarvikkeita piti koota ja miten kauan koko operaation kuljetussuunnitelman laatiminen kesti? Montako kuorma-autoa tarvittiin, monetko piikkilankasakset, montako työmiestä ja montako vartiomiestä? Mistä tuli heidän huoltonsa, oliko tavaraa varastoissa? Suunnitteluun ja valmistautumiseen kannatti varmaan mieluummin varata viikkoja kuin päiviä, etenkin jos epäonnistua ei voi. Jos muuriin olisi jäänyt kunnollinen aukko, niin Itä-Berliini olisi ollut pian autionpuoleinen suurkaupunki.

Voi hyvinkin olla, että muurin rakentamisen valmisteltu ja rakentamispäätös oli tehty kevään pakolaisaallon pakottamana jo hyvin aikaisin, ennen Wienin huippukokousta. Silloin Hrushtshevin nootti Wienissä olisi palvellut kahta tarkoitusta. Jos siihen olisi suostuttu, niin se olisi ollut hyvä asia ja Itä-Berliinin pakolaisongelma olisi Neuvostoliiton kannalta ratkennut siististi. Jos siihen ei taas ei olisi suostuttu, niin uhkavaatimus olisi kiinnittänyt kaiken huomion Länsi-Berliiniin ja Länsi-Berliinin puolustamiseen. Itäberliiniläisten kanssa toimimiseen olisi jäänyt vapaat kädet.

Näinhän siinä sitten kävikin, erillisrauhansopimuskin jäi solmittamatta ja valtionpäämiesten neuvottelut pitämättä. Koko Berliinin kriisi loppui muurin pystyttämiseen vaikka pakolaisvirran ei pitänyt olla ongelman ydin. Saksan rauhansopimus, Itä-Saksan erillisrauha Neuvostoliiton kanssa ja Länsi-Berliinin kulkuyhteyksien valvonta olivat niitä asioita joita Berliinin kriisin yhteydessä pidettiin tärkeinä ja olennaisina. Muurin jälkeen ne yhtäkkiä eivät enää olleetkaan maailmanpolitiikan polttavia ongelmia. Pakolaisvirta oli siis Berliinin kriisin oikea syy ja sen patoaminen se mitä tavoiteltiin.

Loppupäätelmä, joka saisi toimituksellisen esimiehen yskähtelemään on itsestään selvä. Koko Neuvostoliiton nostattama kansainvälinen Berliinin kriisi palveli vain pakolaisvirran pysäyttämistä. Niinpä siis koko Berliinin kriisi taisi ollakin vain Neuvostoliiton taitavaa hämäystä.

”Sanomalehdellä voi peittää maailman”

Stanislaw Jerzy Lec
puolalainen aforistikko

6.0 Lähdeluettelo

Painetut lähteet

Lähdejulkaisut

Documents on Berlin 1943-1963

valikoineet ja toimittaneet Wolfgang Heidelberg ja Günter Hindrichs

Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik / Dokumente und Berichte Band 22 (Englische Ausgabe) München 1963 (painettu Wiesbadenissa)

Lehdet

Neue Zürcher Zeitung 1.4.-13.8.1961, Zürichin painos

Kirjallisuus

Balfour, Michael: West Germany A Contemporary History
copyright 1982

painettu: Guildford and King's Lynn 1983 ISBN 0-7099-3218-9

Brandt, Willy: Ein Rückblick auf 1961

Berlin vom Brennpunkt der Teilung zur Brücke der Einheit
julkaisija Gerd Langguth Verlag Wissenschaft und Politik, Köln
Darmstadt 1990 ISBN 3-8046-8755-5
s.296-299

Brandt, Willy: Begegnungen und Einsichten Die Jahre 1960-1975
Hoffmann und Campe Verlag, Hamburg 1976
ISBN 3-445-08979-8

Bender, Peter: Berlin als Brücke zwischen Ost und West

Berlin vom Brennpunkt der Teilung zur Brücke der Einheit
julkaisija Gerd Langguth Verlag Wissenschaft und Politik, Köln
Darmstadt 1990 ISBN 3-8046-8755-5
s.473-478

Froment-Meurice, Henri: Erinnerungen an Berlin

Berlin vom Brennpunkt der Teilung zur Brücke der Einheit
julkaisija Gerd Langguth Verlag Wissenschaft und Politik, Köln
Darmstadt 1990 ISBN 3-8046-8755-5
s.382-386

Gaddis, John Lewis: Cold War (The) 2005 ISBN:978-0-713-99912-9

Grosser, Alfred : Gesichte Deutschlands seit 1945

1970/1991 dtv Nördlingen ISBN: 3-423-01007-x

Hanrieder, Wolfram F.: West German Foreign Policy 1949-1963
Stadford University Press 1967

Internationale Politik 1961 (Die)
toimittaneet Wilhelm Cornides ja Dietrich Mende
1964 München

Kissinger Henry: Diplomaatia Varrak Tallinn 2000 (1994)

Klessmann, Christoph: Zwei Staaten, eine Nation
Deutsche Geschichte 1955-1970
ISBN 3-525-36219-6 1988

Kotowski, Georg: Geschichte Berlins seit dem Zweiten Weltkrieg
Berlin vom Brennpunkt der Teilung zur Brücke der Einheit
julkaisija Gerd Langguth Verlag Wissenschaft und Politik, Köln
Darmstad 1990 ISBN 3-8046-8755-5
s.48-69

Made, Tiit: Alasi ja haamri vahel 2007 ISBN:978-9949-438-10-5

Mahnke, Hans Heinrich: Vom Londoner Protokoll zum Viermächte-Ab-
kommen
Berlin vom Brennpunkt der Teilung zur Brücke der Einheit
julkaisija Gerd Langguth Verlag Wissenschaft und Politik, Köln
Darmstad 1990 ISBN 3-8046-8755-5
s.88-106

Merritt, Richard L. ja Anna J.: Living with the Wall West Berlin
1961-1985 (toimittaneet)
Merritt, Richard L.: A Transformed Crisis: The Berlin Wall s.3-36
Merritt, Richard L.: Puzzling about the Wall s.42-74
Duke University Press 1985 ISBN 0-8223-0657-3

Morgan, Roger: Die Berlinpolitik der Westmächte
Berlin vom Brennpunkt der Teilung zur Brücke der Einheit
julkaisija Gerd Langguth Verlag Wissenschaft und Politik, Köln
Darmstad 1990 ISBN 3-8046-8755-5
s.126-141

Neubert, Ehrhart: Pögenemine ajaloost
Teoksessa Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Lois Panné ym.
(toim.) Kommunismi must raamat. Varrak, Tallinn 2000. sivu 788
Neubertin artikkeli on ilmestynyt teoksen saksalaisen laitoksen
lisänä ja lisätty myös teoksen virolaiseen laitokseen.

Paul, Wolfgang: Kampf um Berlin
Das moderne Sachbuch Band 5
Albert Langen - Georg Müller München-Wien
Gütersloh 1962

Prittie, Terence: Germany Divide
Hutchinson & Co 1961 Watford

Freiherr von Richthofen, Hermann: Die Berlinpolitik der Bundesre-
publik Deutschland
Berlin vom Brennpunkt der Teilung zur Brücke der Einheit
julkaisija Gerd Langguth Verlag Wissenschaft und Politik, Köln
Darmstad 1990 ISBN 3-8046-8755-5
s.171-183

Taubman, William: Khrushchev 2005 ISBN:0-7432-7564-0

von Weizsäcker, Richard: Die Mauer wird keinen Bestand haben Ber-
lin vom Brennpunkt der Teilung zur Brücke der Einheit
julkaisija Gerd Langguth Verlag Wissenschaft und Politik, Köln
Darmstad 1990 ISBN 3-8046-8755-5
s.321-328

United States in World Affairs 1961 (The)
toim. Stebbins, Richard P.
Harper&Brothers New York 1961

Vogelsang, Thilo: Das geteilte Deutschland
1973 DTV München ISBN: 3-423-04011-4